

Economische en Sociale Kroniek

VAN

NEDERLAND, DE OVERZEESCHE
GEWESTEN EN HET BUITENLAND

SAMENGESTELD DOOR HET

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

UITGAVE VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI
NIEUWE MOLSTRAAT 20
'S-GRAVENHAGE

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van berichten, cijfers en grafieken uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding).

INHOUD.

HOOFDSTUKKEN	Neder- land	Nederl. Indië.	Suri- nama	Cura- çao	Internat- ionaal en Buiten- land	Grafieken.
	blz.	blz.	blz.		blz.	
Algemeene toestand	4	41			1	
Voortbrenging. Verbruik. Voorraden.						
Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt	5					
Voortbrenging en verbruik	10	42	47		49	50
Bedrijfsorganisatie en -concentratie	12				52	
Coöperatie	14					
Landbouwvraagstuk.	15				53	
Handel en Verkeer	18	43	47	48	55	
Prijzen. Kosten van levensonderhoud	21	44	48		59	
Financiewezenen.						
Geld- en Credietwezen	23	45			61	
Openbare financiën	25	45	48		61	
Arbeidstoestanden. Sociale zorg.						
Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbe- middeling. Werkverschaffing en Steunverleening. Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen.	27	46	48		65	
Werkstakingen en uitsluitingen. Bemiddeling en arbitrage	31	46			70	31
Arbeidsvoorwaarden	32			48	72	
Organisatie van werkgevers' en werknemers	34	46			73	35
Arbeidersbescherming	36	47			75	
Arbeidersverzekering	37				77	
Bevolking. Gezondheidswezen. Volkshuisvesting.						
Gezondheidswezen	39					
Volkshuisvesting	40					

**Bijvoegsels: 1. ECONOMISCHE en SOCIALE KALENDER over het 4e kwartaal 1936.
2. DE NEDERLANDSCHE CONJUNCTUUR, Februari 1937.**

UITGAVEN VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI — 'S-GRAVENHAGE

	Binnen- land.	Buiten- land.
Jaareijfers voor Nederland. Verschijnt omstreeks Mei	f 4.25	f 4.50
Statistisch Zakboek, Verschijnt omstreeks November.	,, 1.70	,, 1.80
Maandschrift v. h. Centraal Bureau voor de Statistiek. Jaarabonnement.	,, 7.—	,, 8.85
Economische en Sociale Kroniek	,, 2.80	,, 3.20
dito losse aflevering	,, 0.85	,, 1.—
Economische en Sociale Kalender.	,, 1.06	,, 1.10
De Nederlandsche Conjunctuur. Verschijnt 4 X per jaar	,, 1.60	,, 1.75
Statistiek der Motorrijtuigen. Verschijnt omstreeks Januari	,, 1.30	,, 1.40
Maandschrift van den In-, Uit- en Doorvoer. Jaarabonnement	,, 12.—	,, 13.50
Jaarstatistiek van den In-, Uit- en Doorvoer. Verschijnt omstreeks Mei	,, 3.35	,, 3.75
Statistiek van de Scheepvaart op het Buitenland. Verschijnt omstreeks Juli	,, 0.85	,, 1.—
Prijzen en kosten van levensonderhoud. 12 Afleveringen	,, 4.15	,, 4.50
Statistiek v. d. Collectieve Arbeidsovereenkomsten. Versch. omstr. Februari	,, 1.46	,, 1.60
Statistiek der Werkstakingen en Uitsluitingen. Verschijnt omstreeks Mei	,, 0.95	,, 1.—
Statistiek der Vakbeweging. Verschijnt omstreeks November	,, 1.06	,, 1.15
Statistiek der Inkomens en Vermogens in Nederland. Versch. omstr. April	,, 0.70	,, 0.75
Statistiek der Spaar- en Leenbanken. Verschijnt omstreeks December	,, 0.62	,, 0.70
Statistiek der Rijksfinanciën. Verschijnt omstreeks December	,, 2.10	,, 2.20
Statistiek der Gemeentefinanciën. Verschijnt omstreeks December	,, 2.40	,, 2.50
Belastingdruk in Nederland. Verschijnt omstreeks October	,, 1.10	,, 1.20
Armenzorgstatistiek. Verschijnt omstreeks December.	,, 0.70	,, 0.80
Bevolking en bevolkingsdichtheid. Verschijnt omstreeks Juli	,, 0.47	,, 0.50
Statistiek v. h. Gewoon- en U. L. Onderwijs. Verschijnt ongeregeld	,, 3.15	,, 3.25
Marktanalytisch Handboek voor Nederland	,, 4.—	,, 4.75

**Betalingen kunnen per giro geschieden onder No. 40100
Bovenstaande Statistieken worden franco toegezonden.
N.V. Drukkerij Albani, Nieuwe Molstraat 20, Den Haag**

2 B 1895

Economische en Sociale Kroniek van Nederland, de Overzeesche Gewesten en het Buitenland.

Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek,
Afdeling voor Sociaal-economische Statistiek.

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van mededeelingen en cijfers uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding.)

VIERDE KWARTAAL 1936. *)

DE ALGEMEENE TOESTAND.

De verbetering der wereldconjunctuur breidde zich in het afgelopen jaar verder uit, en aan het eind van 1936 waren er van de landen, die in de wereld-economie een rol spelen, nog maar weinige, waar een opleving niet meer of minder duidelijk viel waar te nemen. Zelfs vermeerderden de symptomen, dat sommige landen aan de grens der hoogconjunctuur staan, indien zij deze phase niet reeds zijn ingetreden.

De wereldproductie van belangrijke goederen is eind 1936, ook indien men de productie der Sowjet-Unie niet meetelt, weer nagenoeg gekomen op het peil van 1929; neemt men deze laatste wel in aanmerking, dan wordt dat peil reeds belangrijk overschreden. Het ligt voor de hand, een vergelijking te maken tusschen den tegenwoordigen toestand en dien bij het begin der laatste crisis in 1929. De lage rente, de stijgende prijzen, de betrekkelijke consolidatie der goederenmarkten, die de huidige opleving kenmerken, steken gunstig af bij den veel meer gespannen toestand der geld- en kapitaalmarkt, de over het algemeen dalende tendentie der prijzen en de ongebreidelde overproductie, die toen de hoogconjunctuur begeleidden. Maar er zijn symptomen, dat de geldruimte hier en daar begint te verminderen; op sommige plaatsen doet zich reeds gebrek gevoelen aan grondstoffen en aan geschoolde arbeiders. De stijging der industriele productie gaat niet samen met een toeneming van de agrarische productie; de groote voorraden, die tot dusver een prijsstijging hebben tegengehouden, schijnen vrijwel op te zijn. Bovendien is niet te ontkennen, dat een deel der opleving wordt gedragen door de toeneming der bewapening en door openbare werken van allerlei aard, en men vraagt zich af, hoe de ontwikkeling zal gaan, wanneer deze factoren zullen zijn uitgewerkt. Er gaan dan ook meer en meer stemmen op ten gunste van maatregelen om de opleving niet haar vrijen loop te laten maar van hoogerhand te leiden.

Een belangrijke gebeurtenis, enkele dagen vóór het begin van het vierde kwartaal, was het einde van het „goudblok”, doordat Frankrijk, Zwitserland en Nederland den gouden standaard verlieten. Een van de groote internationale scheidingslijnen op monetair gebied is daarmee vervallen en, hoewel tot de gehoopte monetaire ordening nog slechts enkele stappen zijn gedaan en in zekeren zin zelfs nieuwe elementen van onzekerheid zijn ontstaan, zijn velen toch van oordeel, dat een aanzienlijk beletsel voor een definitieve regeling op monetair gebied thans is weggevallen.

Verder moet gewezen worden op de voortgezette pogingen tot geleidelijke

*) Daar de verhoudingen op velerlei gebied zich snel ontwikkelen, zijn de mededeelingen niet streng beperkt tot het hier vermelde tijdvak, maar hebben zij voor een deel reeds betrekking op het loopende kwartaal. Daartegenover staat, dat in sommige gevallen — en dit geldt uiteraard vooral de Overzeesche Gewesten van het Rijk — het opnemen van recente gegevens niet mogelijk was, zoodat de mededeelingen dan op een vroeger tijdvak betrekking hebben.

opheffing der handelsbelemmeringen, waarbij twee richtingen te onderscheiden zijn: terugkeer naar het stelsel van vrijhandel op de basis van algemeene toepassing der meestbegünstiging, en anderzijds een voorkeur voor het sluiten van bilaterale verdragen; in den laatsten tijd schijnt deze tweede richting meer de overhand te hebben. De toeneming van het volume van den wereldhandel maakt, hoewel in een zeer langzaam tempo, geregelde voortgang.

De opleving uit zich niet het minst in een groote vraag naar scheepsruimte. Niet alleen profiteeren hiervan de reederijen, die aanzienlijk hoogere vrachten kunnen boeken bij gunstiger benutting van haar capaciteit, maar ook de scheepswerven, daar in de laatste jaren in grooten omvang verouderde schepen zijn gesloopt, zoodat er thans hier en daar een tekort aan scheepsruimte gevoeld wordt. Uiteraard spelen in de gunstige conjunctuur voor den scheepsbouw ook de opdrachten ten behoeve van de uitbreiding en vernieuwing der oorlogsvloten een belangrijke rol.

Tegenover de vele omstandigheden, die de opleving bevorderen staan echter nog steeds enkele belemmerende factoren. Een van de belangrijkste daarvan is de onzekere politieke toestand. Een andere belemmering ligt in de scherpe scheiding, die nog steeds bestaat tusschen de crediteur- en de debiteurlanden en de thans veelal daarmee samengaande ongelijkheid in de goudverdeling, die eerder toe- dan afneemt, de onvrijheid van het internationale geldverkeer en de stroefheid der internationale kapitaalbeweging.

Onder de landen, waar de opleving de phase der hoogconjunctuur schijnt te naderen, moet in de eerste plaats genoemd worden Groot-Britannië. De industrie werkt hier aan de grens van haar capaciteit, vooral om te voldoen aan de Regeeringsopdrachten, welke voor een belangrijk deel verband houden met de bewapening. Deze opdrachten nemen de beschikbare krachten zoozeer in beslag, dat er geen ruimte blijft om uitvoerorders aan te nemen; de conjunctuur is dan ook nagenoeg geheel bepaald door binnenlandsche factoren. Het Engelsche productieapparaat is in veel opzichten verouderd; de actie tot moderniseering, die jaren geleden begonnen is, heeft pas in den laatsten tijd tot merkbare resultaten geleid en thans is de industrie meestal te zeer belast met orders om aan belangrijke wijzigingen van haar installaties te kunnen denken. Toch kan ook in den laatsten tijd gewezen worden op verschillende belangrijke gevallen van rationalisatie door het samenvoegen van ondernemingen en door het verlaten van oude installaties voor geheel nieuwe, moderne fabriekscomplexen. Terwijl het geld nog goedkoop blijft, stijgt in den laatsten tijd de kapitaalrente; in het nieuwe jaar begonnen ook de loonen weer te stijgen. Verschillende economisten, onder wie Keynes, meenen dat de tijd gekomen is, om ernstig maatregelen te overwegen ten einde te voorkomen dat de hoogconjunctuur in een crisis omslaat.

In de Vereenigde Staten is in 1936 een wending in de conjunctuurontwikkeling gekomen: waren de oplevingen der vorige jaren telkens weer afgebroken door nieuwe inzinkingen, thans zet de opleving krachtig door. Alsnog wordt deze ontwikkeling als volkomen gezond beschouwd, maar er gaan toch stemmen op die waarschuwen tegen een herhaling van den „boom” van 1929. De leidende financieele kringen beginnen zich vooral bezorgd te maken over den aanhoudenden toevloed van buitenlandsche gelden en beraamen middelen om dien te beperken. De industriele productie is aanzienlijk toegenomen, maar haar ontwikkeling wordt in de laatste maanden gestoord door de onrust onder de arbeiders. Het geld blijft ruim, maar sinds nieuwjaar is er eenige stijging van de kapitaalrente waar te nemen.

Bewapening en openbare werken waren in 1936 ook de dragers van de economische opleving in Duitschland, waar het geheele economische leven meer en meer ondergeschikt gemaakt wordt aan de militaire uitrusting en de economische zelfgenoegzaamheid. Het feit, dat daardoor de productie in veel gevallen duurder wordt, speelt bij het ontwerpen van den economischen koers geen rol; de wet verbiedt de prijsstijging van noodzakelijke levensbehoeften. Deze koers is nog geaccentueerd door het in werking stellen van het 4-jarenplan, dat Duitschland zooveel mogelijk onafhankelijk moet maken van den invoer. Daar de kapitaalmarkt ook hier praktisch geheel in beslag genomen wordt door de behoeften van den Staat, zijn er voor de uitbreiding der industrie geen andere fondsen beschikbaar dan de winsten uit het eigen bedrijf. De handelsbalans was veel actiever dan verleden jaar.

In België maakte de opleving flinken voortgang, maar de sociale troe-

belen werkten af en toe storend. De productie van steenkool was in het vierde kwartaal van 1936 6,1 pCt., die van ruw ijzer 6,7 pCt. grooter dan in het vierde kwartaal van 1935; de kolenvoorraden nemen snel af. De stijging der groot-handelsprijzen houdt gelijken tred met die op de wereldmarkten; de kosten van levensonderhoud zijn het laatste jaar slechts weinig gestegen. In den kleinhandel nemen de omzetten toe. De werkloosheid is ongeveer één vierde minder dan een jaar geleden; hier en daar doet zich een tekort aan geschoolde werkkrachten gevoelen, vooral in den mijnbouw. Het spoorwegverkeer neemt toe, het geldverkeer eveneens, de fiscale positie van het land wordt bevredigend geacht. De geldmarkt blijft zeer ruim. In- en uitvoer zijn in vergelijking met verleden jaar rond 10 pCt. gestegen.

Wenden wij ons tot de landen, die eind September gedevalueerd hebben, dan zien wij in Zwitserland een belangrijke nieuwe implus. De devaluatie deed in den eersten tijd een groote vraag ontstaan naar artikelen, vooral meer duurzame. De prijzen begonnen snel te stijgen. De Regeering verminderde de invoerrechten voor een aantal waren en verruimde sommige contingenten. Een algemeene prijscontrole werd ingesteld. Anderzijds kon de Regeering met de verlaging der invoerrechten niet heel ver gaan, omdat deze een belangrijk deel der Bondsinkomsten uitmaken; de ingevoerde verlaging was reeds zeer voelbaar. De kosten van levensonderhoud zijn nog zeer weinig gestegen. Daar de Bundesbank den goud-aankoop prijs met het bedrag der devaluatie verhoogd heeft was spoedig een belangrijke overheveling van goud van particulieren naar de Bank waar te nemen. Er heerscht een groote geldruimte, waardoor de saneering der groote banken bevorderd wordt; thans is zij nagenoeg voltooid.

Frankrijk biedt echter een veel minder gunstig beeld. Wel werden de zwakke teekenen van opleving, die reeds vroeger zichtbaar waren, door de devaluatie versterkt, maar verschillende factoren maken het — hier meer dan elders — onzeker, of de impuls werkelijk zal doorwerken, of weldra zal doodloopen. Deze liggen vooral op het gebied der arbeidsverhoudingen en van het Staatskrediet. De directe uitwerking der devaluatie toonde zich in een stijging der groothandelsprijzen (tot December 22 pCt.; grondstoffen 31 pCt.), een geringere der kleinhandelsprijzen (10 pCt.) en der kosten van levensonderhoud (7 pCt.). Deze laatste stijging is echter aanzienlijker dan in de andere landen waar het ruilmiddel gedeprecieerd is. Een aanzienlijke hausse was op de aandelenmarkt waar te nemen. Naast een aanzienlijke stijging in de waarde, gaf het volume van den invoer een matige, van den uitvoer nauwelijks een stijging te zien. De sociale onrust — hoewel minder dan in den zomer — en de verkorte arbeidsduur, die geleidelijk in meer en meer takken van bedrijf wordt ingevoerd vormen een belangrijke oorzaak waardoor de productie alsnog weinig is gestegen. De werkloosheid was sinds November niet meer hooger dan een jaar geleden. De devaluatie had aanvankelijk weinig stimuleerenden invloed op de investeringen; pas in December en Januari begonnen deze te vermeerderen. De goudvoorraad van de Banque de France is toegenomen, in hoofdzaak echter als gevolg van herberekening.

De geleidelijke verbetering der conjunctuur in Nederlandsch Indië, die als gevolg van het oploopen der wereldmarktprijzen reeds in de eerste negen maanden van 1936 — vooral in de buitengewesten — viel waar te nemen, heeft van de waardedaling van den gulden een nieuwen, krachtigen stoot gekregen. Het prijspeil der exportproducten kwam op een belangrijk hooger niveau. Tegen overmatige prijsstijging der invoerartikelen trof de Indische Regeering maatregelen o.a. door verlaging van de invoerrechten. Verder werd ingesteld de heffing van een extra-uitvoerrecht op verschillende exportproducten, de opbrengst waarvan de Overheid in staat zal moeten stellen in die deelen van de gemeenschap, welke door de monetaire maatregelen schade hebben geleden, hulp te verlenen. In het belang van de loontrekkenden werd overgegaan tot instelling van een Overheidsconstrôle op het loonpeil der grootlandbouwbedrijven. Ook is ten behoeve van de inheemsche bevolking de zoutprijs verlaagd. Ten einde de suikerindustrie te steunen, nam de Nederlandsche Regeering maatregelen ter verzekering van den afzet van een hoeveelheid Indische suiker in Nederland. Alles bijeengenomen ontwikkelt het ingetreden economisch herstel in Nederlandsch-Indië zich op veelbelovende wijze. De budgetaire positie was echter nog zeer zwak.

N E D E R L A N D .

De algemeene toestand.

Voor Nederland waren gedurende de eerste helft van 1936 slechts zwakke teekenen van opleving te zien. De grondslagen voor een opleving waren echter in meer dan één opzicht belangrijk verbeterd ten opzichte van enkele jaren geleden. De spanning tusschen het binnen- en buitenlandsch prijspeil was veel geringer geworden, voor een deel als gevolg van de prijsstijging op de internationale markten, voor een deel ook als uitvloeisel van de politiek van onze Regeering, die op verlaging van het peil der algemeene kosten gericht was. In het bijzonder waren de loonen gedaald en eveneens de kapitaalrente. De saneering van vele ondernemingen had deze op een betere rentabiliteitsbasis gebracht en ten slotte bleef de economische opleving in Nederlandsch-Indië niet zonder invloed op het moederland.

Toen de verbetering van de wereldconjunctuur, die reeds geruimen tijd in een kalm tempo aan den gang was, in 1935/6 krachtig doorzette, waren de voorwaarden gunstig, dat die verbetering ook in Nederland weerklink zou vinden. Toch bleef het hier aanvankelijk bij zwakke symptomen van verbetering op sommige, nauw begrensde gebieden: de productie van kapitaalgoederen (behalve het bouwbedrijf) en sommige bedrijven, die, zooals de scheepsbouw, rechtstreeks van de verbeterde wereldconjunctuur, of, als de katoenindustrie, van de contingentieeringpolitiek in Nederlandsch-Indië konden profiteren. Verbetering in deze en enkele andere bedrijfstakken (o.a. de diamantnijverheid) compenseerde een verderen achteruitgang in de overige, waaronder vooral die, welke voor de binnenlandsche markt van consumptiegoederen werkten. Het resultaat vertoonde zich o.a. in het stationnair blijven — na correctie voor de seizoenfluctuatie — van de werkloosheidscijfers (waarbij te bedenken is, dat dit in verband met den groei der bevolking en de uitwerking van administratieve maatregelen reeds als een verbetering is te beschouwen).

Omstreeks midden, en vooral in Augustus en September, 1936 zet nu de opleving in Nederland krachtiger door, in verband met een overeenkomstige wending in de wereldconjunctuur. Toen nu de gulden, nadat de gouden standaard was losgelaten, ongeveer 20 pCt. deprecieerde, bevond Nederland zich dus duidelijk in een opwaartsche conjunctuurbeweging; deze kreeg thans een nieuwe impuls, welke zich o.a. spoedig toonde in een toeneming van de bedrijvigheid. Van November af was deze over het algemeen gunstiger dan een jaar vroeger; de verbetering begon zich bovendien uit te strekken over verschillende industrieën van consumptiegoederen.

Hoewel in het bouwbedrijf nog geen vermindering van de werkloosheid te zien is, zijn er wel andere cijfers, die op dit terrein op een omkeer in gunstige richting wijzen: aantal „begonnen” woningen, aanbestedingssommen, hypotheeken. Deze cijfers wijzen ook wel eenigszins op hervatting van investering; in sterkere mate blijkt deze uit de aanzienlijke stijging der aanbestedingen voor fabrieksbouw. Een gunstige factor hiervoor is een vermelde daling der kapitaalrente, die thans voor overheidsleningen en voor pandbrieven $3\frac{1}{2}$ à 4 pCt. bedraagt; ook de hypotheekrente is gedaald.

Voor landbouw, tuinbouw en veeteelt was de stijging der wereldprijzen, die nog door de depreciatie van den gulden geaccentueerd werd, voor de exportbedrijven uiteraard niet ongunstig. Niet alleen werden veelal hogere prijzen ontvangen, maar ook grootere hoeveelheden uitgevoerd. Aan den anderen kant stegen in vele gevallen ook de kostprijzen en deze stijging werd, vooral op de binnenlandsche markt, niet steeds goedge maakt door betere prijzen van het eindproduct. Ook kwam er nog geen duidelijke verandering in den toestand van depressie, waarin deze bedrijven al sinds jaren verkeerden. Wat de weersgesteldheid betreft (die voor deze bedrijfstakken zulk een groote rol speelt), deze was in 1936 ver van algemeen gunstig, hoewel verschillende aanvankelijk ongunstige verwachtingen later bleken overdreven pessimistisch te zijn geweest.

In de vorige kroniek werd gewezen op de scherpe stijging der aandelenkoersen; deze ging door, zij het in een iets rustiger tempo; de stijging van het algemeen indexcijfer van September 1936 tot Januari 1937 bedroeg dooreengenomen ca. 78 pCt.; voor dat der Nederlandsche industriele waarden bedroeg zij nog iets meer, n.l. $82\frac{1}{2}$ pCt.

De groothandelsprijzen bleven ook oploopen, die van grondstoffen vooral

onder invloed van de stijging der wereldprijzen; de stijging van de prijzen van voedingsmiddelen en fabrikaten was veel geringer. De kosten van levensonderhoud waren in December slechts een paar punten hooger dan vóór de depreciatie van den gulden. De geldmarkt blijft nog zeer ruim.

In- en uitvoer vertoonen na de depreciatie een duidelijke ombuiging, die niet alleen het gevolg is van prijsstijging (deze was over het algemeen geringer dan als compensatie voor de daling van den gulden kon worden verklaard) maar ook, vooral bij den uitvoer, van vergrooting van den omvang.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt.

Beperken wij ons, waar het bestek van deze Kroniek daartoe noodzaakt, tot een aantal bedrijfstakken ¹⁾ dan kan vooreerst de scheepsbouw worden genoemd onder de industrieën, waar de opleving belangrijk gevorderd is. De werkverruiming — tot zekere hoogte bevorderd door steun van overheidswege — welke reeds in 1935 te constateeren viel, kreeg in 1936 voortdurend meer beteekenis. En zeker mag het verloop gedurende het laatste kwartaal, toen wederom aan verschillende ondernemingen belangrijke orders ten deel vielen (w. o. ook voor buitenlandsche rekening, waarbij wel werd gewezen op het door de depreciatie van den gulden toegenomen concurrentievermogen) en verbetering bij het scheepvaartbedrijf de wenschelijkheid van vernieuwing en aanvulling van de vloot meer naar voren brachten, aanleiding geven om van een opklarenden toestand te spreken. Volgens Lloyd's Register was hier te lande eind Dec. 1936 in aanbouw $\pm 151\,000$ bruto-registerton (53 zeeschepen), tegen $\pm 104\,000$ (36) eind 1935, terwijl men tot eind 1930 moet teruggaan om een hooger cijfer te vinden ($\pm 160\,000$ t). Ook met betrekking tot het voor verschillende werven zoo belangrijke reparatie-werk kwamen vooral in de laatste maanden van het jaar gunstiger berichten in. Ter illustratie van de ontwikkeling der werkgelegenheid zij — in aansluiting met dienaangaande in vorige Kronieken reeds gedane mededeelingen — vermeld, dat bij elf belangrijke bedrijven, die personeelcijfers verstrekten, eind 1936 te zamen $\pm 13\,875$ man werkten, d. i. bijna 6 200 meer dan een jaar te voren. Als een nadeelige factor voor het bedrijf werd er van verschillende zijden op gewezen, dat reeds eerder verkregen bouworders moesten worden afgewerkt met inmiddels sterk in prijs gestegen — en door de depreciatie nog duurder geworden — materialen. Ook maakte men bij het eind van het jaar melding van moeilijkheden met het tijdig verkrijgen van materialen.

De machinefabricage heeft haar deel in de opleving (waartoe o. a. bovenvermelde orders voor den scheepsbouw bijdroegen) niet gemist. Weliswaar getuigden de verslagen nog geregeld van een over het geheel in allerlei opzicht veel verbetering behoevend gang van zaken, maar zij toonden toch tevens aan dat in vrij wat ondernemingen de bedrijvigheid min of meer toenam, terwijl de gevallen van achteruitgang verminderden. In het bijzonder een flink deel der over het 4e kwartaal verkregen rapporten (waarvan er verschillende op behoorlijk werk of een zekere drukte wezen) vestigt, ondanks de ondernemingsgewijs niet uniforme ontwikkeling, een opwekkender totaalindruk dan in 1935. Meermalen bracht men verbetering gedurende de laatste maanden tot zekere hoogte in verband met het verlaten van den gouden standaard. Zoo wees men wel op meer orders uit bedrijfstakken, welke van dien maatregel voordeel ondervonden, en ook op verbeterde export-positie. Van sommige zijden meldde men eenige belangrijke orders uit Ned.-Indië (opleving der cultures). In de constructie-werkplaatsen was het aantal orders wel niet groot genoeg voor het totale productie-vermogen (meermalen ook klachten over de prijzen), doch naast ondernemingen, die min of meer slapte ondervonden, stonden geregeld vrij wat andere met een niet bepaald onbevredigende, hier en daar zelfs flinke, bedrijvigheid. Negen fabrieken, die personeelcijfers verstrekten, hadden eind 1936 1 642 man in dienst tegen 1 352 eind 1935 (in 5 samen 439 man meer, in 4 andere 149 minder). Onder meer heeft in 1936 de bouw van bruggen, waarvan er inmiddels verschillende zijn gereedgekomen, aan vele handen werk gegeven. Teekenen van bijzondere opleving na het verlaten van den gouden standaard werden slechts bij uitzondering

¹⁾ Het overzicht, waarin uitvoeriger mededeelingen zijn opgenomen en waarin ook veel meer bedrijfstakken worden besproken dan in deze kroniek, is opgenomen in de Februari-aflevering van het Maandschrift.

gerapporteerd. Wel wezen verschillende verslagen voor de laatste maanden op een moeilijker geworden positie wat materialen betreft (duurder en moeilijker te krijgen). Bij betrekkelijk schaarsche gevallen van opleving was de toestand in de ijzergieterijen tot in September en wegens onvoldoende of te onregelde orders en wegens te lage prijzen (scherpe onderlinge en ook buitenlandse concurrentie) over het algemeen ver van bevredigend. Blijkens de meerderheid der verslagen bracht het 4e kwartaal een merkbare wending ten goede (grootere neiging tot plaatsing van orders, o. a. wegens verwachte prijsstijging). Niettemin bleef in menig geval — zij het dan meestal afgenomen — slapte bestaan, terwijl deels ook wel werd opgemerkt dat de prijzen, ondanks stijging door het duurder worden van grondstoffen, relatief laag zijn gebleven. Voor het hoogovenbedrijf werd gemeld, dat de vastere stemming op de markt voor ruwrijzer, waarop in het vorige overzicht werd gewezen, in den loop van het laatste kwartaal nog aanmerkelijk is toegenomen (gunstiger dan in 1935). De vliegtuigindustrie gaf, als geheel genomen, in de 2e helft van het jaar aan vrij wat meer handen werk dan in de 1e helft. Voorzover de personeelsterkte eind September nog bleef beneden die van een jaar geleden, was het verschil reeds niet meer zoo groot als te voren, terwijl door toeneming van orders in het 4e kwartaal de bedrijvigheid verder is gestegen, zoodat de totale bezetting aan het eind van het jaar gunstig afstak bij die van eind 1935. De personeelsterkte in het grootbedrijf der gloeilampen- en radio-industrie was, mede door verplaatsing van productie-onderdeelen naar het buitenland, aanvankelijk teruglopende en geregeld lager dan het vorige jaar, doch zij steeg in het 4e kwartaal met 1100 man tot 13 350, d. i. 450 meer dan eind 1935. Aan de fabricage van spoor- en tramwagens vielen belangrijke orders ten deel van de Nederl. Spoorwegen (aanzienlijke uitbreiding van personeel), terwijl zulke orders ook voor de fabricage van elektrische werktuigen en toestellen niet van belang ontbloot waren.

In de katoenindustrie viel weliswaar reeds in het eerste halfjaar eenige gedeeltelijke verbetering der vraag (gunstige invloed van de contingentering in Ned-Indië) te constateeren, waardoor de werkgelegenheid in verschillende fabrieken of afdelingen op een iets hooger peil kon worden gebracht of gehandhaafd, maar anderdeels waren de gevallen van vrijwel stationnaire of nog toegenomen slapte niet gering, al was de (deels sterke) bedrijfsinkrimping niet altijd stabiel. Daarna nam, vooral in de laatste maanden, o. m. in verband met den gewijzigden monetair toestand, de bedrijvigheid zoowel in de spinnerijen als weverijen over het geheel toe (o. a. meer personeel, deels ploegenarbeid of overwerk; gunstiger dan verleden jaar). Niettemin werd, althans wat de weverijen betreft, voor sommige fabrieken of afdelingen nog steeds slapte (deels niet geringe inkrimping) geconstateerd en wees men er op dat de export zich nog slechts ten deele hersteld had en (of) de binnenlandsche afzet na tijdelijke verbetering ten slotte weer een inzinking vertoonde. Met de opleving ging, naar gemeld werd, een verbetering der prijzen gepaard, ofschoon zij volgens sommigen tegenover de gestegen bedrijfskosten over het algemeen nog steeds te laag waren. De algemeene toestand in de wolindustrie ontwikkelde zich tot omstreeks September in weinig gunstigen zin, al wisselden berichten van slapte of achteruitgang geregeld af met andere van voldoende en (of) meer werk dan in 1935. Na de muntdepreciatie ontstond, mede door het seizoen, over het geheel een groote drukte, die o. a. te Tilburg (meer personeel, toeneming ploegenarbeid, veel overwerk) zeer gunstig afstak bij een jaar geleden. De kooplust werd aangewakkerd door een stijging der wolprijzen, waarvan nog een verdere stijging verwacht werd. In een groot aantal ondernemingen in genoemde plaats daalde het aantal gewerkte uren (in duizendtallen) in de eerste week der maand met eenige schommeling van 246 in Januari tot 217 in Juli, steeg vervolgens tot 297 in November, om daarna iets af te nemen tot resp. 289 en 294 in de beide volgende maanden; voor Jan., Juli en Dec. 1935 waren de cijfers resp. 234, 225 en 258. In andere centra was in het laatste kwartaal over het algemeen evenmin gebrek aan werk, ofschoon er toch enkele minder bevredigende rapporten waren (hier b. v. eenige inkrimping eind November in de wollendekenfabricage door afloop van buitenlandsche en te weinig binnenlandsche orders; elders tot half December geen noemenswaardige opleving). Wat de prijzen aangaat, wees men er wel op dat zij ook aan het eind van het jaar, ondanks verbetering, nog ver van goed waren. In de kunstzijdeindustrie waren productie en personeelsbezetting over het algemeen beperkt en kon ook in de laatste maan-

den, hoewel toen de afzet kwantitatief toenam, van vol bedrijf nog niet gesproken worden. Overigens werd opgemerkt, dat de prijsverhoudingen na de monetaire maatregelen er aanvankelijk niet op verbeterden (kostprijs steeg sterker dan de verkoopprijzen verhoogd konden worden), hoewel de toestand zich later iets gunstiger liet aanzien. De totale personeelsterkte van een 2-tal ondernemingen was, door toeneming in de laatste maanden, eind 1936 \pm 80 groter dan een jaar tevoren. In de confectie-industrie was aanvankelijk over het algemeen voldoende werk (deels méér dan in 1935) bij de fabricage van heeren- en kinderkleding, waartegenover de fabrieken van dameskleding overwegend een slechte bezetting van personeel hadden (v.n.l. toegeschreven aan Duitse dumping), al bleef in sommige dezer de voorjaarsverlevendiging niet achter bij 1935. De zomermaanden gaven, althans voor de meeste fabrieken, een vrij langdurige periode van abnormale slapte (belangrijke inkrimping) te zien, doordat de nabestellingen uitbleven, waartoe verschillende, reeds in vorige kronieken vermelde, oorzaken samenwerkten. In de laatste maanden onderging de toestand over het algemeen een belangrijke verbetering (voldoende werk of drukte; gunstiger dan verleden jaar); de vraag werd gestimuleerd door vrees voor prijsverhoging (val van den gulden, stijgende grondstoffeprijzen), ofschoon in December of reeds eerder gedeeltelijk weder slapte (slechte verkoop van wintergoederen, seizoen; inkorting van werktijd) ontstond, v.n.l. in de damesconfectie, doch ook wel in sommige der rapporterende fabrieken van heerenkleding. Voor zoover over de prijzen van tijd tot tijd mededeelingen werden gedaan, liidden deze niet gunstig (niet of nauwelijks loonend, deels verliesgevend).

De leerlooierijen werkten vóór het loslaten van den gouden standaard onder moeilijke omstandigheden, doordat de zeer gedrukte leerprijzen, o.a. wegens scherpe onderlinge concurrentie der fabrikanten, geen gelijken tred hielden met de huidenprijzen en b. v. een in den zomer begonnen stijging van deze aanvankelijk niet of bijna niet volgden. De depreciatie gaf echter den stoot tot een regelmatig oploopen der prijzen, waarmede groote vraag gepaard ging van de zijde der lederhandelaren en schoenfabrikanten, wier voorraden over het algemeen gering waren. In sommige fabrieken leed de bedrijvigheid onder de verhooging van invoerrechten op enkele leersoorten in Engeland. De totale export van leer bleef in 1936 naar het gewicht nog iets beneden dien van 1935 (1917 tegen 1951 t), doch was naar de waarde groter (resp. f 7 en f 6.5 millioen). In de schoenfabrieken was de hoeveelheid werk alleen bij het begin van het jaar groter dan in 1935 (overigens kleiner) en meestal sterk geschakerd, ook nog na de muntdepreciatie, die de vraag tijdelijk stimuleerde. In verband met het lage prijspeil (scherpe onderlinge concurrentie) waren de financiële resultaten over het algemeen onbevredigend. De schoenprijzen volgden de opgelopen leerprijzen slechts gedeeltelijk. De vraag naar zeer goedkope schoenen (gedaalde koopkracht) bleef een groote rol spelen.

De toestand in de chemische industrie gaf nog vaak aanleiding tot weinig opgewekte beschouwingen, doch in een deel der bedrijven werd toch in meer of mindere mate vooruitgang geconstateerd. Zoo noemden de meeste verslagen over de oliëfabricage den gang van zaken bij het eind van het jaar beter dan bij het begin. De vraag naar olie werd bevorderd door de heersche schaarste van vetten en oliën op de wereldmarkt. Voor den afzet van veekoeken (in het binnenland) bleef de ongunstige toestand der veehouderij een remmende factor. Niettemin toonden sommigen, in tegenstelling met anderen, zich over de vraag, gelet op de omstandigheden, niet ontevreden, terwijl wat het aangevangen winterseizoen betreft enerzijds eenige toeneming van den verkoop tegenover 1935 werd gemeld (sommige andere voedersoorten sterker in prijs ongelopen dan koeken), anderzijds van achteruitgang van den afzet door prijsverhoging (gevolg van prijsstijging der grondstoffen) werd gesproken. De binnenlandsche afzet van spijsolie werd o.a. gedrukt door een belangrijke acciënsverhoging in het midden van het jaar, doch de buitenlandsche nam aanzienlijk toe. De personeelsterkte onderging deels uitbreiding. In de superfosfaatindustrie werd met meerendeels sterk ingekrompen bedrijf gewerkt. De verkoop in het binnenland bleef onbevredigend, doch de prijzen verbeterden. De export nam iets toe. De prijzen hiervan waren onvoldoende, hoewel zij na de depreciatie hooger werden, waartegenover echter prijsstijging van grondstoffen en zeevrachten stond. Het grootbedrijf der zinkwit- en lithoponefabricage werkte nog ver beneden de capaciteit. Echter bleef

de zinkwit-afdeeling, die in het laatst van 1935 was stopgezet en in Maart 1936 weer in werking werd gesteld, eind 1936 in bedrijf, zoodat het personeel toen grooter was dan een jaar geleden.

Het aantal werkenden in de diamantindustrie was, door verbetering der werkgelegenheid van Mei af, bij het eind van het jaar tot niet veel minder dan het dubbele van eind 1935 gestegen. Gemiddeld over het geheele jaar bedroeg het 1931 tegen 1430 in 1935 (laatste kwartaal resp. 2630 en 1551). Bij een toenemende vraag naar het geslepen product kwam de gunstige invloed van de depreciatie, welke de concurrentie-mogelijkheid tegenover buitenlandse centra bevorderde. De overheidsbijslag op de loonen werd verlaagd. In de typografie bleek, bij min of meer uiteenloopende toestanden in de verschillende ondernemingen, de hoeveelheid werk geregeld te klein voor de totale capaciteit, waarbij niet uitsluitend omstandigheden, welke tot zekere hoogte de orders remden, een rol speelden, maar ook de in den loop der jaren sterke toeneming van het productievermogen (grootte vooruitgang der techniek, een teveel aan ondernemingen). Onder invloed van den werkhonger was de concurrentie vaak heviger, hetgeen zich afspiegelde in ongunstiger prijsverhoudingen. De werkloosheid was over het geheel grooter dan in 1935, doch aan het eind van het jaar iets kleiner. In overeenstemming met dit laatste meldde een deel der verslagen voor het einde van 1936 een minder ongunstige stand der bedrijvigheid dan een jaar tevoren, waarbij men soms wel den indruk of het vermoeden had dat de wijziging van den monetaireren toestand in zekere mate tot de vermeerdering van orders in de laatste maanden heeft bijgedragen. Overigens liet echter een aantal berichtgevers niet na te gewagen van moeilijkheden door de stijging der papierprijzen. In de bouwvakken nam de slapte vergeleken bij 1935 over het geheel nog toe (hetgeen uiteraard mede een ongunstige factor was voor verschillende daarmede nauw samenhangende bedrijven, als steenfabricage, houtzagerijen, enz.). Dit bleek b. v. uit de cijfers van den woningbouw. Het aantal woningen, waarvan de bouw begon, was maand voor maand kleiner dan het vorige jaar, behalve in December (grootter dan in December 1935 en dan in November 1936); in totaal bedroeg het 28 200 tegen 38 200 in 1935 en 47 800 in 1934. In verband met het gebrek aan werk heerschte een felle concurrentie-strijd met slechte prijzen. Door prijsstijging van materialen, mede tengevolge van de depreciatie van den gulden, werden de bouwkosten in den laatsten tijd hooger. Het percentage werkloosheidsdagen onder de georganiseerde arbeiders kwam zelfs in de zomermaanden niet beneden 40 (tegen 33 in 1935). Rationalisatie, mechanisatie enz. hebben echter een zeker overschot van werkrachten gekweekt, zoodat de omvang der werkloosheid geen juiste afspiegeling van den stand der bedrijvigheid is.

De toestand in de kolenindustrie vertoonde in het 2e halfjaar (en vooral in het laatste kwartaal) een opklarend beeld, waartoe behalve de stijgende vraag op de wereldmarkt bij oplopende prijzen en de grootere leveranties voor de scheepvaart o. a. ook in zekere mate verbetering van de vraag naar industrie-kolen in ons land meewerkte. De personeelsterkte (excl. die der nevenbedrijven) daalde van 1 Januari tot 1 Juli van 27 128 tot 26 718, doch steeg daarna tot 27 666 (1 Jan. 1937), welke vermeerdering gepaard ging met sterke afneming en ten slotte ophouden van verzuimdiensten. De totale productie van kolen (slik inbegrepen) beliep in 1936 12.80 miljoen t, d. i. bijna 8 pCt. meer dan in 1935 en slechts 0.77 pCt. minder dan in het topjaar 1931, niettegenstaande het aantal ondergrondse arbeiders vergeleken bij dat jaar met 30 pCt. daalde. Dit laatste is een bewijs van de sterke opvoering der productie per man. De totale uitvoer (steen-kolen, -briketten en cokes) te zamen met de levering van bunker-kolen aan schepen bedroeg \pm 6.18 miljoen t ad f 45.07 miljoen, d. i. resp. ruim 10 en \pm 12½ pCt. meer dan in 1935, waarbij het 4e kwartaal tegenover dat van het vorige jaar een stijging te zien gaf van resp. ruim 22 en 36 pCt. De invoer van genoemde brandstoffen, welke ook in 1936 gecontingenteerd bleef, beliep \pm 5.58 miljoen t ad f 37.81 miljoen, d. i. 2½ pCt. minder naar het gewicht en 1½ pCt. meer naar de waarde dan in 1935. In welke mate de depreciatie van den gulden, die tot op zekere hoogte de concurrentie-mogelijkheid bevorderde, tot de grootere bedrijvigheid in het 4e kwartaal bijdroeg, valt moeilijk met zekerheid vast te stellen.

In de veenderij was, blijkens de in de vorige kroniek reeds vermelde cijfers, de productie, hoewel beneden het toegestane maximum, in 1936 grooter

dan in het vorige jaar. De voorraden van het product 1935 waren ten slotte grootendeels of vrijwel geheel verkocht, terwijl inmiddels met de leveringen van het product 1936 werd aangevangen. De prijzen lieten nog te wenschen over, al achtte men ze van verschillende zijden iets beter dan een jaar geleden, terwijl ook wel werd gewezen op reeds merkbare of verwachte prijsstijging van steenkolen (het concurrerende artikel), waardoor de vooruitzichten zich wat gunstiger lieten aanzien. Wat haardbrandturf betreft (waarvan de productie belangrijk grooter is geweest dan in 1935 en meer dan wenschelijk werd geacht) werd de afzet deels als niet onbevredigend geschetst, maar daartegenover noemde men hem van verschillende zijden achteruitgaand of beneden normaal (tevens te lage of althans slechts zeer matige prijzen).

Bij den landbouw onderging — zooals nader in het uitvoeriger overzicht in het Maandschrift is geschetst — de ontwikkeling der akkerbouwgewassen in 1936 den invloed van de vrij wisselende weersgesteldheden. Kon de opbrengst der granen, hoewel ongelijk, toch over het algemeen vrij gunstig worden genoemd, de peulvruchten hebben daarentegen slechts matige oogsten gegeven. De oogst van fabrieksaardappelen was middelmatig. De consumptie-aardappelen leverden een normaal gewas, evenals de suikerbieten, terwijl men met de resultaten van de teelt van handelszaden over het algemeen tevreden kon zijn. In de 1e jaarhelft lagen de prijzen der akkerbouwproducten beneden de overeenkomstige van 1935, doch in de 2e helft trad een verbetering op. Reeds vóór de monetaire gebeurtenissen in Sept. viel eenige verbetering van de noteringen van granen op de wereldmarkt te constateeren. Na het bekend worden der Regeeringsmaatregelen hebben de prijzen van producten als haver, suiker, handelszaden, aardappelmeel en stroo vrij snel gereageerd, terwijl ook de rogge en erwten aanvankelijk een vrij sterke stijging vertoonden, die evenwel weer spoedig door een daling is gevolgd.

Voor het veehoudersbedrijf was het niet van belang ontbloomt, dat de weersgesteldheid in 1936 voor de ontwikkeling van het gras- en weideland dooreengenomen zeer gunstig is geweest. In den herfst bleek de voedselvoorziening voor het vee grooter dan zulks in jaren het geval was. Dooreengenomen lagen de prijzen voor de meeste producten der veehouderij op een hooger niveau dan in het voorafgaande jaar. De uitvoer van boter nam zeer aanzienlijk toe (nl. met 28 pCt. naar de hoeveelheid en bijna 40 pCt. naar de waarde) en ook van gecondenseerde volle melk en van vette en magere melkpoeder werd, zowel naar hoeveelheid als waarde, vrij aanzienlijk meer uitgevoerd dan in 1935, terwijl de kaasuitvoer naar de waarde vrijwel hetzelfde was als toenmaals, doch naar de hoeveelheid met ± 7 pCt. is gedaald.

Voor den tuinbouw waren de weersomstandigheden niet onverdeeld gunstig. Bij de fruitteelt was de opbrengst van goede kwaliteiten zeer teleurstellend. Hoewel in minder ernstige mate veroorzaakte ook bij de vollegrondsteelt de slechte weersgesteldheid algemeen veel schade. De oogst en kwaliteit van de onder glas geteelde producten kon echter bijna zonder uitzondering goed worden genoemd, evenals die van bloembollen, al was deze lager dan in 1935. Intusschen bleef over het algemeen de economische toestand van het tuinbouwbedrijf ongunstig, niettegenstaande in enkele takken een kleine verbetering viel te bespeuren. De waarde van den totalen uitvoer van groenten, fruit en vroege aardappelen was ± 17 pCt. grooter dan in 1935. Vooruitgang vertoonde de export van producten als bloemkool, komkommers, sla, aardbeien en druiven, terwijl die van koolsoorten en bonen minder was dan in het vorige jaar. De — door den kleineren oogst — vrij aanzienlijk bij 1935 achtergebleven export van fruit ging over het algemeen gepaard met goede prijzen. Bij een naar de hoeveelheid nagenoeg constant gebleven uitvoer van bloembollen vertoonde deze naar de waarde een stijging met ± 7 pCt., terwijl de producten van bloemen- en boomteelt zowel wat waarde als hoeveelheid betreft een aanmerkelijk groteren export dan in 1935 te zien gaven.

Als gevolg van de nog steeds groote belemmeringen van onzen vischuitvoer waren de uitkomsten van verschillende takken van visscherij onbevredigend. Wat de zeevisscherij betreft zij vermeld, dat de uitkomsten der trawlvisscherij in Juni en Juli ongunstig beïnvloed werden door de staking onder de bemanningen der stoomtrawlers te IJmuiden. Van bijna alle vaartuigsoorten waren bij genoemde visscherij de totaalvangsten grooter dan in 1935, die van de motorloggers echter kleiner. Gemiddeld per reis of reisdag werd door alle vaartuigsoorten meer besomd dan in 1935, toen echter dat gemiddelde

op een over het algemeen laag peil stond. Voor de haringvisserij (waaraan 4 stoom- en 27 motorloggers méér deelnamen dan in 1935) werd van Regeeringswege evenals in vorige jaren weder een regeling getroffen tot beperking van den aanvoer van gezouten haring, in het bijzonder om een te grooten aanvoer in het begin van het seizoen tegen te gaan. De totale aanvoer van gezouten haring was (in tegenstelling met dien van verse haring) aanmerkelijk grooter dan in het vorige jaar, terwijl voorts de prijzen zich gedurende vrijwel het geheele seizoen op een nog loonend peil konden handhaven, hetgeen in de tweede helft van de teelt deels te danken was aan de afsluiting van een viertal contracten voor levering van in totaal 91 800 ton haring naar Rusland. In verband met een en ander waren de geldelijke uitkomsten van het haringvisserijbedrijf in totaal ruim 2.4 miljoen gulden hooger dan in 1935.

Bij de in uitvoering of onderhoud zijnde Zuiderzeewerken waren in de eerste maanden van 1936 over het algemeen minder, doch sedert Juni, dank zij de werken tot indijking en droogmaking van den N. O. polder (waarmede in April begonnen werd), belangrijk meer arbeiders betrokken dan in het vorige jaar. Het gemiddelde van de aantallen arbeiders op het eind van elke maand bedroeg 394 tegen 205 in 1935.

Voortbrenging en verbruik. In 1936 in het algemeen merkbare opleving op het gebied der voortbrenging; vooral in het 4e kwartaal. Enkele consumptiecijfers, welke meerendeels eenige daling tegenover 1935 vertoonen.

Het beeld, dat de voortbrenging in het algemeen in 1936 vertoonde, was aanmerkelijk gunstiger dan dat van het voorafgaande jaar. Waren er in 1935 naast een overwegend aantal gevallen van inzinking slechts enkele, waarin handhaving van het productiepeil of eenige stijging was waar te nemen, in 1936 wees het meerendeel der gegevens — waaronder eenige belangrijke — op verbetering.

Het indexcijfer van het invoersaldo van grondstoffen voor productiemiddelenindustrieën steeg met 21 pCt.¹⁾ tegenover 1935 en kwam 3 pCt. uit boven het in 1933 en 1934 bereikte niveau. De afgifte van electrischen stroom nam in een sneller tempo toe dan in de laatste jaren het geval was (met 6 pCt. na 2 à 3 pCt.). Het verbruik van benzine steeg met ongeveer 20 pCt., het invoersaldo van andere minerale brandstofoliën met 7 pCt.

De beweging in een aantal afzonderlijke industrieën vertoonde eenzelfde beeld. De productie van steenkolen was 8 pCt. hooger dan een jaar tevoren en bereikte een stand, welke slechts door dien van het topjaar 1931 werd overtroffen. De gemiddeld in de vier kwartalen van 1936 op stapel gezette scheepsruimte kwam 6 pCt. uit boven het overeenkomstige cijfer voor 1935. Na 1929 was een dergelijke hoogte niet weder bereikt. Overige stijgingen betroffen o.a. de productie van cement (+ 11 pCt.), het invoersaldo van balkijzer (+ 24), dat van pyriet (+ 16), ruwe aardolie (+ 68), ruwe katoen (+ 20) en dat van cacao-boonen (+ 8); den invoer van houtcellulose (+ 21), van kapok (+ 17), van ruwe, ongetwijnde, katoenen garens (+ 19); den uitvoer van aardewerk (+ 15) en dien van margarine (+ 21).

Opleving in bedrijven op het gebied van visserij, landbouw enz., bleek o.m. uit: stijging van den aanvoer van haring (+ 46 pCt.), den uitvoer van melkproducten (+ 17), eieren (+ 5), versch vleesch (+ 10), boter (+ 29).

Uiteraard was de opleving nog niet algemeen; geen of weinig verschil met 1935 is op te merken, o. a. voor het indexcijfer van het invoersaldo van grondstoffen voor verbruiksgoederenindustrieën, het indexcijfer van den uitvoer van een aantal belangrijke fabrikaten (— 3 pCt.), de aflevering van gas aan de industrie (+ 3 pCt.) en aan gemeenten (— 2 pCt.), het bedrag der gehouden aanbestedingen (+ 4 pCt.).

Tenslotte vertoonden nog een aantal gegevens een — deels belangrijken — achterstand tegenover 1935. Hieronder zijn te noemen: de uitvoer van lijnolie (— 17), van wollen weefsels (— 15), van kunstzijden weefsels (— 5), de invoer van koffie (— 12) en soda (— 8) en voorts den uitvoer van kaas (— 7), gezouten vleesch (— 10), uitgesmolten spek en reuzel (— 39) en de productie van aardappelmeel (— 44).

Bij afzonderlijke beschouwing van het laatste trimester van 1936 blijkt, dat de in voorafgaande maanden hier en daar merkbare zwakke teekenen van verbetering overgingen in een meer algemeene opleving. Het is dan ook dit

¹⁾ De onder het hoofd „Voortbrenging en verbruik” vermelde percentages hebben, tenzij het tegendeel nadrukkelijk blijkt, alle op hoeveelheden betrekking.

kwartaal geweest, dat de balans voor het geheele jaar 1936 zoozeer in gunstigen zin deed doorslaan. De beweging der beschikbare gegevens van het vierde kwartaal vertoonen overeenkomst met het hierboven geschetste beeld van het jaar.

Tot de belangrijkste veranderingen tegenover het derde kwartaal van 1936 kunnen de volgende worden gerekend. Het indexcijfer van het invoersaldo van grondstoffen voor de productiemiddelenindustrieën steeg met 31 pCt. en kwam op een hoogte, welke na 1930 niet meer is bereikt. Ook het indexcijfer betreffende de grondstoffen voor de vervaardiging van verbruiksgoederen liep, na een inzinking in het derde kwartaal van 1936 belangrijk op (met 14 pCt.) en kwam 12 pCt. boven dat van het vierde kwartaal 1935 uit. Het indexcijfer van den uitvoer van fabrikaten stond 17 pCt. hooger dan een kwartaal tevoren en bereikte den hoogsten stand sedert 1931. Het indexcijfer der werkloosheid in de industrie, dat gewoonlijk in dit seizoen een stijging aanwijst, bleef in October en November vrijwel gelijk aan het cijfer over het derde kwartaal van 1936 en stond \pm 1 punt lager dan in October/November 1935.

Voorts bereikte de productie van steenkolen een maximum, dat 7 pCt. hooger was dan het in 1931 bereikte vorige hoogtepunt. De afgifte van electrischen stroom nam met 31 pCt. toe tegenover het voorafgaande kwartaal (deels aan seizoeninvloeden toe te schrijven) en overtrof die van het vierde kwartaal van 1935 met 11 pCt. De eind December 1936 in aanbouw zijnde scheepsruimte beliep 45 pCt. meer dan die van een jaar tevoren en was grooter dan aan het eind van eenig kwartaal sedert 1930 het geval is geweest.

Betreffende de consumptie van een aantal artikelen is het volgende te vermelden.

	Binnenlandsch verbruik.									
	kw. gem. 1934.	3e kw. 1935.	4e kw. 1935.	kw. gem. 1935.	1e kw. 1936.	2e kw. 1936.	3e kw. 1936.	4e kw. 1936.	kw. gem. 1936.	Jan. 1937.
Suiker \times 1000 t	52	58	56	54	49	53	58	56	54	15
Boter 1) " " "	12	*	*	11	*	*	*	*	*	*
Boter 1) (onvolledig) 2). " " "	9,9	10,6	9,6	9,9	8,9	9,3	11,3	9,0	9,7	2,5
Margarine 2) 3). " " "	14,4	14,5	14,5	14,2	13,6	11,9	14,6	13,6	13,4	4,2
Kaas " " "	14,3	*	*	14,5	*	*	*	*	*	*
Tarwebloem en-meel, ingeslagen 1/d bakkerijen 4) \times milj. kg	140	152	146	144	141	145	§ 154	*	*	*
Sinaasappelen \times milj. kg. bruto.	13,0	5,6	6,4	15,4	28,7	34,9	6,6	5,0	18,8	10,7
Citroenen " " "	1,7	1,2	1,7	1,6	1,1	1,0	1,3	1,3	1,2	0,7
Bananen " " "	7,7	10,4	7,8	9,9	6,8	8,5	8,6	7,1	7,8	1,8
Koffie (ongebrend) " " "	7,2	*	*	8,9	*	*	*	*	8,0	*
Thee " " " netto.	2,4 5)	2,7	3,4	2,8	2,1	2,5	2,5	2,6	2,5	0,7
Bier \times 1000 hl.	364	*	*	323	*	*	*	*	*	*
Sigaren \times milj. stuks.	357	377	363	357	360	352	376	371	365	117
Sigaretten " " "	982	1087	970	1002	964	975	1030	998	992	314
Tabak (rook- en pruim-) \times milj. kg.	2,6	2,6	2,6	2,6	2,8	2,6	2,9	2,7	2,7	0,9
Runderen (goedgekeurd voor binnenlandsch verbruik) \times 1000 stuks.	119 6)	102 6)	118 6)	114 6)	106 6)	99 6)	103	96	100	*
Kalveren (idem) " " "	180	149	153	213	304	263	130	136	209	*
Varkens (idem) " " "	429	220	439	357	391	304	343	548	397	*

1) Zonder de boter, welke met margarine is vermengd. 2) Ontleend aan gegevens van de Ned. Zuivelcentrale, resp. sedert medio Juni 1936 het Landb.-Crisis-Bureau van het Dep. van Landbouw en Visserij. 3) Incl. de bijgemengde boter. Inbegrepen is de onvermengde margarine voor behoeftigen e.d. en van Juni 1933 af de ritueele en plantaarige onvermengde margarine (te voren \pm 5000 kg per week). 4) Gegevens van de Meelcentrale. 5) Invloed van de invoering van de omzetbelasting op 1 Januari 1934. 6) Incl. de voor de Regeering ingeblikte runderen. Met behulp van de cijfers van productie en aflevering van het Regeeringsvleesch in blik, vindt men voor de aantallen runderen, waarvan het vleesch in consumptie gebracht is resp. 104 000 als kwartaalgemiddelde voor 1934 en vervolgens 129 000, 155 000 (127 000 als kwartaalgemiddelde van 1935), 147 000 en 108 000. In het tweede kwartaal van 1936 zijn de nog aanwezige voorraden Regeeringsvleesch in blik geheel gedistribueerd. § Voorloopig cijfer.

De gemiddeld per kwartaal in 1936 voor binnenlandsch verbruik beschikbaar gekomen hoeveelheden der hier opgenomen artikelen vertoonen voor het meerendeel achteruitgang bij 1935 vergeleken.

Voor margarine is de achteruitgang (6 pCt.) sterker dan te voren. De consumptie van bananen viel na een zeer hoogen stand in 1935 terug tot het peil van 1934. Het theeverbruik, dat in 1935 iets omhoog was gegaan, was in 1936 weder even laag als in 1934. Het verbruik van sigaretten liep met 1 pCt. terug maar bleef nog iets boven het verbruik van 1934. Voor zoover dat uit de accijscijfers kan worden afgeleid is ook het verbruik van bier, wijn en gedistilleerd afgenomen. Het verbruik van suiker handhaafde zich op het peil van 1935.

Vooruitgang vertoonden daarentegen de consumptie van sinaasappelen (22 pCt.), sigaren (2 pCt.) en rook- en pruimtabak (4 pCt.), terwijl er aanwijzingen bestaan voor een verdere stijging van het broodverbruik.

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Ministerieel verslag omtrent ingediende verzoeken tot verbindendverklaring van ondernemersovereenkomsten. Verzoeken tot verbindendverklaring in de baksteenindustrie en het bakkerijbedrijf afgewezen. Middenstandsvestigingswet door Tweede Kamer aangenomen. Ontwerp Vestigingswet voor de industrie ingediend. Overeenkomst inzake samenwerking in het bouwbedrijf.

Volgens het Verslag betreffende de toepassing van de Wet op het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van ondernemersovereenkomsten over het tweede halfjaar 1936 waren zes nieuwe verzoeken tot algemeen verbindendverklaring ingediend. De Vereeniging in het Isolatiebedrijf van leveranciers en werkgevers te Amsterdam verzocht de ontworpen minimumprijsregeling en leverings- en betalingsvoorwaarden bindend te verklaren. Aangezien de juridische formulering niet voldeed aan art. 1 der wet, verzocht de Minister een en ander nader te formuleeren. Daar de vereeniging hier niet nader op is ingegaan, kan de aanvraag als ingetrokken worden beschouwd. De afdelingen Amsterdam en Den Haag van „De Staalmeesters”, Vereeniging van den detailhandel in kledingstoffen, verzocht een bindendverklaring van een regeling betreffende het geven van kortingen aan afnemers. Nadat op verzoek van den Minister eenige redactionelee wijzigingen waren aangebracht werd de gewijzigde overeenkomst aan de leden der vereeniging ter goedkeuring overgelegd. Verdere stappen der vereeniging bleven echter achterwege. De Gritcentrale N.V., het centrale kantoor van een zestal gritfabrieken diende een verzoek in om algemeen verbindendverklaring van een overeenkomst, welke in wezen neerkwam op een minimum-prijsregeling aangevuld met quoteering van den afzet. Aangezien niet bewezen was dat de concurrentie, welke de Gritcentrale van de outsiders ondervindt op economisch en sociaal niet gerechtvaardigde wijze plaats vindt, werd het verzoek afgewezen. Betreffende een verzoek van de Nederlandsche japonnenconventie en den Nederlandschen Bond van Steendrukkerijen zijn de besprekingen nog gaande; in Februari heeft de Minister aangaande eerstgenoemd verzoek het advies van de vaste commissie uit den Economischen Raad gevraagd.

Betreffende de drie verzoeken, welke reeds voor Mei 1936 waren ingediend kon het volgende worden medegedeeld. Na ingewonnen advies van de vaste commissie uit den Economischen Raad heeft de Minister het verzoek van de Vereeniging van Ned. Kalkzandsteenfabrikanten afgewezen. In de eerste plaats was de restrictieregeling zeer onvoldoende, daar deze niet op de productie, doch op de aflevering der steenen was toegepast; bovendien ontbrak iedere tendenz tot concentratie der productie, aangezien de overeenkomst een afzetverdeling inhield, krachtens welke aan iedere fabriek een percentageel aandeel in den totalen afzet werd toegekend op basis van haar productiecapaciteit. Een ernstig bezwaar bestond verder hierin, dat ten aanzien van de bestaande te groote voorraden geen regeling was getroffen.

Na bestudeering van het advies van de vaste commissie van den Economischen Raad betreffende de door den Ned. Baksteenbond ingediende ontwerp-overeenkomst heeft de Minister einde Juli een uitvoerig schrijven aan dien Bond gericht. Hierin deelde hij mede, dat genoemd besluit in den ingedienden vorm niet aannemelijk was, omdat het saneerende element daaraan vrijwel geheel ontbrak, hetgeen reeds bleek uit het feit, dat oneconomisch werkende bedrijven op één lijn gesteld werden met rendabele ondernemingen. Slechts een snelle uitschakeling en vernietiging van de overcapaciteit met behoud van het gerationaliseerde productieapparaat, dat in overeenstemming met de behoefte diende te zijn, kon volgens den Minister tot een gezonden toestand leiden. Als plan voor een blijvende saneering vestigde hij de aandacht op een stelsel van afnemende quoten voor stilliggende fabrieken, waarbij productierecht voor meer jaren ineens wordt overgedragen.

Wat betreft dit bindend besluit achtte de Minister op verschillende punten wijziging noodzakelijk. In de eerste plaats wenschte hij de uitvoering en controle gelegd te zien in handen van de volgende drie Commissies. De Baksteencommissie zou te waken hebben voor het algemeen belang. De taak dezer commissie zou bestaan in het vaststellen van algemeene directieven. Daarnaast dacht hij zich een Commissie van beroep, waarbij iedere baksteenfabrikant in beroep zou kunnen komen van beslissingen van de Baksteencommissie. Het Uitvoerend Bureau zou als voornaamste taak hebben het vaststellen van de productie-aanspraken van iedere fabriek, waarop het door de Baksteencommissie vastgestelde restrictiepercentage zou zijn toegepast. Dit Bureau zou ver-

der dienen op te treden als controle-instantie voor de leden. De Minister deelde verder mede, dat in den algemeenen maatregel van bestuur, bedoeld in art. 2 van de Wet op de ondernemersovereenkomsten, nader waarborgen tegen prijsopdriving zouden worden opgenomen, hierop neerkomende, dat de Baksteencommissie er voor zou dienen te waken, dat geen prijsafspraken bleven voortbestaan, nadat het besluit bindend was verklaard, terwijl geen nieuwe prijsafspraken zouden mogen ontstaan. Indien de prijzen zouden stijgen boven een door den Minister wenschelijk geacht niveau, zou deze Commissie verplicht zijn een te vormen voorraad rauwen steen geheel of gedeeltelijk te laten afbakken. De gemiddelde prijzen voor de hoofdsorten zouden geregeld gepubliceerd dienen te worden. Tevens wenschte de Minister in het bindend besluit vastgesteld te zien, dat geen productierecht werd toegekend aan die bedrijven, welke gedurende de laatste vijf jaren hadden stilgelegen en dat de bepaling van het productierecht tot op zekere hoogte afhankelijk gesteld zou worden van de productie in de afgelopen jaren. Ten slotte deelde de Minister mede, zijn uiteindelijke beslissing afhankelijk te zullen stellen van de grootte en hoedanigheid der meerderheid in de baksteenindustrie, die zich voor het gewijzigde besluit zou uitspreken.

Bij schrijven van 11 November diende de Baksteenbond een gewijzigd bindend besluit in. Hierin werd echter naar het oordeel van den Minister niet voldaan aan de voorwaarde, dat met vrij groote zekerheid moest kunnen worden verwacht, dat de belanghebbenden in de baksteenindustrie inderdaad een blijvend saneerende regeling zouden sluiten en ter algemeen verbindendverklaring voordragen. Na hierop gewezen te zijn, deelde de Bond mede alle pogingen in het werk te zullen stellen om een blijvende saneering vóór 1 Mei 1928 tot stand te doen komen. Men dacht zich deze regeling in de richting van uitkoop van fabrieken, aangevuld met een regeling, waarbij de uitkoop zou worden vervangen door het vestigen van een servituut op de fabrieksterreinen van de fabrikanten, die zich met hun fabriek uit het productieproces zouden willen terugtrekken, waardoor het hun onmogelijk gemaakt zou worden ooit met hun fabrieken aan het productieproces deel te nemen. Aangezien de Minister het slagen van deze poging niet als zeker meende te kunnen aannemen, deelde hij den Bond mede, dat hij, tenzij de Bond andere voorstellen, die redelijke kans op slagen hadden, wilde ontwerpen, niet bereid was de algemeen verbindendverklaring van het bindend besluit te bevorderen. In antwoord hierop deelde de Bond mede van verdere voorstellen af te zullen zien.

Het verzoek van de Nederlandsche Bakkerijstichting tot verbindendverklaring van een ondernemersovereenkomst te Rotterdam en Amsterdam bevatte voornamelijk een minimum-prijszetting voor de diverse soorten brood. Daarnaast hield de overeenkomst bepaalde voorzieningen in betreffende een verbod van het geven van cadeaux, een regeling voor de wederverkoopters, inhoudende een licentiesysteem met uitstervingstendenz en reglementeering van den wederverkoop, benevens een verbod van credietverlening aan afnemers. Na ingewonnen advies van de vaste commissie van den Economischen Raad verklaarde de Minister, dat tegen inwilliging van beide verzoeken overwegende bezwaren bestonden. Hij verwachtte namelijk, dat van de minimum-prijsregeling geen saneerende werking zou uitgaan, daar deze een aantrekking voor nieuwe vestiging zou vormen, terwijl zij ook niet zou leiden tot het wegvallen van minder efficiënte bedrijven. Daarnaast achtte hij een behoorlijke controle op de prijzen zeer moeilijk, terwijl bovendien service- en kwaliteitsconcurrentie en het goedkoop verhandelen van bij-artikelen de prijsregeling in meerdere of mindere mate illusoir zou maken. De Minister maakte ten slotte ernstig bezwaar tegen maatregelen, welke een belangrijke prijsverhooging van het brood zouden beteekenen. Hij was van meening, dat naar de gezondmaking van het bakkerijbedrijf moest worden gestreefd langs den directen weg van beperking van de vestiging. De thans nog in behandeling zijnde Middenstandsvestigingswet zal de oprichting van nieuwe bakkerijen met onvoldoende financiële basis kunnen voorkomen. Aangezien echter een spoedige voorziening gewenscht werd geacht, is bij besluit van 15 Januari een vergunningsstelsel voor het bakkerijbedrijf te Amsterdam en Rotterdam ingevoerd op basis van de Landbouwerisiswet; aan hen die op den dag van inwerkingtreding van het besluit het bakkersbedrijf uitoefenen zal een vergunning worden afgegeven. Sindsdien is een gewijzigde ontwerp-ondernemersovereenkomst voor

het bakkersbedrijf te Amsterdam door de Ned. Bakkerij Stichting ter verbindendverklaring ingediend. De Minister heeft eind Februari aan de vaste commissie van den Economischen Raad hieromtrent advies gevraagd.

Een tweetal verzoeken om onverbindendverklaring van kartelovereenkomsten werd ingediend; de Minister heeft echter geen aanleiding gevonden de bedoelde verzoeken in te willigen.

Omtrent de uitvoering van de Bedrijfsradenwet deelde de Minister mede, dat verschillende van de bedrijven, waarover het onderzoek van de Commissie, bedoeld in art. 8 der wet, zich uitstrekke, voor instelling van een bedrijfsraad nog niet rijp bleken, omdat het organisatorisch overleg tusschen werkgevers en werknemers niet voldoende was gevorderd of omdat een deel der werkgevers niet, of vooralsnog niet, aan de oprichting van een bedrijfsraad wenschte mede te werken. De organisaties van arbeiders, welke daarvoor in aanmerking kwamen, waren steeds bereid aan de samenstelling van een bedrijfsraad deel te nemen. Voor toekeuning van verordenende bevoegdheid aan den bedrijfsraad achtte de Minister den tijd nog niet gekomen. De Nederlandsche Aannemersbond en Patroonsvereniging voor de bouwbedrijven heeft besloten geen zitting te nemen in een eventueel in te stellen Bedrijfsraad voor het bouwbedrijf.

Het wetsontwerp houdende regeling betreffende het vestigen van inrichtingen, waarin eenige tak van detailhandel, ambacht of kleine nijverheid zal worden uitgeoefend, is met slechts geringe wijzigingen door de Tweede Kamer aangenomen. Aangezien de strekking van de Raadsbesluiten der gemeenten Bussum, Oudewater, Maartensdijk en Hillegersberg, waarbij verordeningen waren vastgesteld betreffende een tijdelijk verbod van exploitatie van nieuwe winkelzaken, dezelfde was als van bedoelde vestigingswet, zijn deze besluiten bij Kon. Besluit nietig verklaard.

Op 19 Februari is een ontwerp-vestigingswet voor de industrie ingediend. Op verzoek van een of meer ondernemers of verenigingen van ondernemers in een bedrijfstak kan de Minister bij algemeenen maatregel van bestuur bepalen, dat in den betreffenden tak van bedrijf een onderneming slechts met een daartoe verkregen vergunning mag worden gevestigd en dat ook voor uitbreiding van de capaciteit van een onderneming een vergunning vereischt wordt. Een vaste commissie van den Economischen Raad, waarin ook leden van den Nijverheidsraad en vertegenwoordigers van centrale arbeidersorganisaties zitting zullen hebben, zal over den te nemen maatregel van bestuur gehoord worden. Met dit wetsontwerp beoogt de Minister geenszins te komen tot een meer algemeen stelsel van gesloten bedrijven, daar hij zich wel bewust is van de gevaren hieraan verbonden.

Door den Nederlandschen Aannemers- en Patroonsbond voor de bouwbedrijven is een landelijke regeling tot behartiging der samenwerking in het bouwbedrijf aangegaan met de Vereniging van Handelaren in bouwmaterialen en den Nederlandschen Houtbond. Een uniform reglement werd ontworpen ten einde meer eenheid te brengen in de meer dan 30 thans bestaande regionale regelingen. Ieder gewest kan echter zijn eigen gewestelijke regeling handhaven.

De prijsconventie in de dakpannenindustrie, die verleden jaar werd gesloten ¹⁾, is dit jaar niet hernieuwd.

¹⁾ Kroniek Ie kwartaal 1936.

Coöperatie. Rapport over distributieproblemen.

Een Commissie uit den Centralen Bond van Nederlandsche verbruikscoöperaties heeft een rapport gepubliceerd omtrent de houding, die de coöperatieve beweging tegenover de verschillende vraagstukken inneemt, die zich op het oogenblik ten aanzien van het distributiedrijf voordoen ¹⁾. Becijfert wordt, dat ongeveer driekwart van het nationaal inkomen (dat geschat wordt op f 4,25 milliard in 1933) in den detailhandel besteed wordt. Dit bedrag zou dan als volgt over de verschillende categorieën distributeanten verdeeld zijn: warenhuizen 3,5 pCt., coöperaties 2 pCt., filiaalzaken 9,4 pCt. en zelfstandigen 85,1 pCt. Het aandeel der coöperaties in den totalen omzet is derhalve zeer gering, ook al is het voor de coöperaties in sommige branches belangrijker (kruidenierswaren 8 pCt., bakkerswaren 10 pCt.). Bovendien maakt de midden-

¹⁾ Een uitvoeriger aankondiging is opgenomen in aflevering 2, 1937, van het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

stand (d. z. winkeliers — met uitzondering van de leiders van groote winkelzaken —, kleinere grossiers en andere tusschenhandelaren, detaillisten zonder winkel, benevens zelistandige ambachtslieden) slechts een klein deel uit (volgens de Bedrijfstelling 1935 slechts 5,6 pct.) van het totaal aantal werkzame personen. Dit percentage is dus alleen direct betrokken bij een eventueele belangrijke uitbreiding van grootbedrijf of coöperatie.

Verder geeft het rapport uitvoerige beschouwingen over de distributiekosten. Als handelsmarge mag ongeveer 40 pct. van den verbruiksprijs worden aangenomen, waarvan ± 25 pct. voor rekening komt van den detailhandel en ± 15 pct. voor rekening van den groothandel. Vanuit het standpunt van den detaillist kan, gezien de negatieve economische resultaten welke uit gepubliceerde onderzoekingen blijken, niet van een te hooge marge worden gesproken. Bezien van algemeen maatschappelijk standpunt is deze echter wel te hoog. De omzet per verkoopskracht, de omzet per bedrijf en per vierkante meter winkeloppervlakte zijn nog in sterke mate voor verbetering vatbaar, hetgeen kostenverlaging met zich zou brengen.

De coöperatieve beweging heeft een driedelige taak, nl. 1e. het bestudeeren en later uitvoeren van methoden, om de distributiekosten te verlagen, zoowel in de eigen bedrijven als in de distributie in het algemeen; 2e. het verdedigen van haar eigen uitbreidingsvermogen en 3e. het verdedigen van de rechten en van de belangen van den verbruiker.

De ordening van den detailhandel kan echter ook langs anderen weg bereikt worden dan langs dien der coöperatie. Als algemeen beginsel der ordening stelt het rapport vast, dat het gemeenschapsbelang daarbij voorop behoort te staan, dat de ordening bewegelyk en niet star moet zijn en dat zij een doeltreffend middel moet zijn tot verhooging van de volkswelvaart. Bij de verschillende ordeningsplannen wordt aan het consumentenbelang niet voldoende aandacht geschonken.

Landbouwvraagstuk. Regeering streeft naar inkrimping crisismaatregelen. Invloed depreciatie op kostprijzen akkerbouwproducten. Steun aan kleine boeren. Uitbreiding fabrieksnaardappelenteelt. Invoer Java-suiker verruimd. Verhoging veilingprijzen tuinbouw. Regeling consumptiemelk. Steun aan pluimveehouders. Plan-Deterding. Ontwerp-wijziging Crisispachtwet 1932. Onderzoek kooprijzen boerderijen.

Bij de behandeling van de begrooting van het Departement van Landbouw en Visserij heeft de Minister er op gewezen, dat de in verband met de muntdepreciatie gestegen productiekosten — voor zoover zij niet worden vergoed door prijsstijging van het eindproduct — door andere maatregelen gecompenseerd moeten worden. Toch zal gestreefd worden naar opheffing der landbouwcrisismaatregelen, alhoewel nog niet tot algeheele liquidatie kan worden overgegaan. Teeltregelingen zullen b.v. voorloopig in land- en tuinbouw niet gemist kunnen worden. De uitvoering van de crisismaatregelen zou in plaats van aan crisisorganisaties opgedragen moeten worden aan instanties, te vormen uit vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. Deze „bedrijfsorganen” zouden ook ingeschakeld kunnen worden bij de bevordering van den uitvoer, de afwikkeling van compensatie-transacties, enz.

Het teeltplan voor akkerbouwgewassen voor 1937 komt in het algemeen overeen met dat voor het jaar 1936, doch ten aanzien van de prijzen is rekening gehouden met de depreciatie van den gulden, welke de productiekosten voor den akkerbouw met ± 3 pct. deed stijgen. In het algemeen zijn dan ook de richtprijzen met dit percentage verhoogd; voor peulvruchten deels meer. Voor verschillende producten (als rogge en gerst) zullen de richtprijzen in den loop van het seizoen in stijgende lijn gaan.

In verband met de stijging van de graanprijzen op de wereldmarkt, welke zich in ons land na de depreciatie in versterkte mate deed gevoelen, kan de Regeering overgaan tot vermindering der steunbedragen, zonder dat de graantelers voor hun product uiteindelijk minder ontvangen dan hun op grond van de richtprijzen was toegedacht. Voor rogge werd de denaturatievergoeding aanvankelijk verlaagd, en later geheel afgeschaft; de dorschtoeslag op gerst werd ingetrokken. Echter houdt de Regeering in het algemeen vast aan haar stelsel van invoerheffingen op granen, aangezien deze heffingen niet slechts een gunstigen invloed uitoefenen op de binnenlandsche prijzen, doch tevens de voornaamste bron van inkomsten vormen voor het Landbouwcrisisfonds, waaruit landbouwcrisismaatregelen van allerlei aard bekostigd worden.

Aan haar oorspronkelijke bedoeling om elke verhoging van den brood-

prijs tegen te gaan ¹⁾ kon de Regeering blijkens een mededeeling van 12 Februari niet vasthouden, aangezien de prijsstijging van tarwebloem in den laatsten tijd niet slechts verband houdt met de depreciatie van den gulden, doch vooral met den wereldmarktprijs.

Wat de steunverleening aan de kleine boeren betreft, is in overleg tusschen het Departement van Landbouw en Visscherij en dat van Sociale Zaken een proef genomen met een regeling, waarbij kleine boeren in hun eigen bedrijf in werkverschaffing worden geplaatst onder leiding van bedrijfsconsulenten. Deze werken samen met de inspecteurs der werkverschaffing, en gaan met Burgemeester en wethouders der proefgemeenten na, welke kleine boeren en tuinders voor steunverleening in dezen vorm in aanmerking komen. Er moet een controleerbaar stuk werk worden verricht, als outginning van een stuk heide; omspitten van weiland; drainage; opbrengen van bagger, enz.

In afwachting van de resultaten dezer proefneming bestoot de Regeering einde Januari, evenals verleden jaar, aan de kleine boeren directen financiëlen steun te verleen, voor zoover zij 1. niet zijn aangeslagen in de inkomsten- of vermogensbelasting voor 1936/37; 2. aan cultuurgrond niet minder dan 1, doch minder dan 5 ha in gebruik hadden bij de inventarisatie van Mei 1936; 3. niet meer dan een nader aangegeven mate van werkloozensteun genieten. Later zijn ook de kleine boeren met minder dan 1 ha en met rond 5 ha cultuurgrond in de regeling betrokken. ²⁾

Aangezien van een overschot aan aardappelmeel in den laatsten tijd niet meer kan worden gesproken, en de vruchtopvolging zonder een voldoende teelt van hakvruchten moeilijkheden oplevert, besloot de Regeering — mede in het belang van verruiming der werkgelegenheid — het aanvankelijk voor 1937 vastgestelde areaal fabrieksaardappelen van 23 000 ha uit te breiden tot 28 500 ha.

In het belang van de suikercultuur in Nederl.-Indië is — op advies van de Commissie voor de economische samenwerking tusschen Nederland en Nederl.-Indië — op 24 November een wetsontwerp aanhangig gemaakt, dat beoogt onzen invoer van ruwe en witsuiker zoo spoedig mogelijk in 1937 uitsluitend te doen bestaan uit het product onzer overzeesche gebiedsdeelen. Voorgesteld wordt, aan Ned.-Indië een jaarlijkschen invoer in Nederland van 85 000 ton toe te kennen. Daar Java hier te lande niet tegen den op de Londensche noteringen gebaseerden prijs voor buitenlandsche suiker kan leveren, zal op de Nederl.-Indische suiker een toeslag verleend moeten worden, en wel tot een totaalbedrag van f 800 000,—, uit te keeren door het Landbouwerisifonds, dat hiertoe met eenzelfde bedrag uit de Rijkskas wordt gestijfd. In de toelichting bij het ontwerp legt de Regeering er den nadruk op, dat de voorgestelde maatregel geenerlei wijziging zal brengen in de bestaande regeling van productie en afzet der in het binnenland voortgebrachte bietsuiker.

Het Centraal Bureau der Veilingen in Nederland heeft zich tot de Regeering gewend met het verzoek om, in verband met de depreciatie van den gulden, de minimum-veilingprijzen der tuinbouwproducten eenigszins te verhoogen. Een verhooging tot op het peil der productiekosten acht het Bureau ongewenscht, daar dit ten gevolge zou hebben, dat vele landbouwers zich op het telen van tuinbouwproducten zouden gaan toelagen. Bovendien kan Nederland slechts uitvoeren tegen wereldmarktprijzen, zoodat bij te sterk opgevoerde minimumprijzen een deel van den export zou uitvallen. Op het verzoek van het Bureau heeft de Regeering geantwoord, door met ingang van 1 Januari 1937 voor verschillende artikelen de minimumprijzen, en ook de vergoedingsprijzen bij „doordraaien” ³⁾, voorloopig op te voeren met 20, 30, 50, soms 100 pCt.

Naar aanleiding van verschillende bezwaren, geuit tegen de huidige regeling in zake consumptiemelk, met name voor zoover het z.g. wettelijk gebied in het Westen van het land betreft, — als vergaande bepalingen betreffende minimumprijzen; bevroozing van den melkhandel — besloot de Regeering, na overleg met vertegenwoordigers van de belanghebbende organisaties, met ingang van 1 April 1937 de volgende wijzigingen in te voeren. De minimumprijzen voor consumptiemelk en aanverwante producten worden afgeschaft; erkenningen als vergunninghouder voor melkverkoop zullen in veel ruimere mate worden verleend. De melkveehouders, die in het wettelijk consumptiemelkgebied hun melk wenschen af te leveren, moeten lid zijn van een der te stichten melkveehoudersorganisaties, waarvan aantal en inrichting nader zul-

1) Zie vorige Kroniek.

2) Zie Ned. Staatscourant, no. 47, 10 Maart 1937.

3) Het minder opbrengen dan de minimum-veilingprijzen.

len worden bepaald. De bedoeling is, dat deze organisaties alle melk voor de betrokken veehouders zullen verkoopen, zoowel de industrie- als de consumptiemelk. Melkhandelaren, grossiers en venters, die in het „wettelijk” gebied melk als consumptiemelk in den handel wenschen te brengen, moeten hun product van een der veehoudersorganisaties betrekken.

Ook in de overige deelen van het land, de z.g. buiten-wettelijke gebieden, zullen naar het voornemen der Regeering uiterlijk 1 April 1937 de bestaande prijsregelingen worden ingetrokken.

Ingevolge klachten van pluimveehouders over ongunstige bedrijfsresultaten herstelde de Regeering begin November de tijdelijk verlaagde restitutie van graanrechten bij uitvoer van eieren. Ook maakte zij op 22 Januari bekend, dat met inachtneming van zekere voorwaarden aan fokkers en houders van vermeerderingsbedrijven uitkeeringen uit het Landbouwcrisisfonds zullen worden verstrekt. Voor de pluimveehouderij, als afneemster van groote hoeveelheden visch- en diermeel, is tevens een gunstige factor, dat met ingang van 1 Februari de prijsverschillen bij invoer van deze artikelen zijn afgeschaft.

De steunregeling ten aanzien van fabrieksturf komt voor de campagne 1937 in hoofdzaak overeen met die voor 1936.

Bijzondere aandacht trok het plan van Sir Henry Deterding om in verband met de overschotten aan landbouw-, tuinbouw- en veeteeltproducten in ons land, en de moeilijkheden, welke de voedselvoorziening in Duitschland ondervindt, eenige millioenen guldens beschikbaar te stellen voor aankoop, buiten de Nederlandsch-Duitsche clearing om, van Nederlandsche producten, met het doel deze naar Duitschland uit te voeren. Onze Regeering verleende haar medewerking door de noodige vergunningen te verleenen voor de uitvoering dezer transactie. Voorloopig werd f 10 millioen voor aankoop beschikbaar gesteld.

Op 10 Februari is een ontwerp aanhangig gemaakt tot uitbreiding van de werkingssfeer der Crisispachtwet 1932, ten einde deze ook van toepassing te verklaren op overeenkomsten, aangegaan tusschen 1 Januari 1932 en 1 Januari 1937, en den duur der wet te verlengen tot 1 Januari 1943. Reeds eerder had de Regeering gestreefd naar verruiming van het gebied, waarop de Crisispachtwet 1932 toepassing vond, namelijk bij het ontwerp-Crisislandbouw-hypotheekwet 1936. Dit ontwerp werd echter op 9 Juni 1936, na verwerping van art. 1 door de Tweede Kamer, ingetrokken.

Sinds einde 1935 wordt door de bedrijfsconsulenten voor den landbouw een onderzoek ingesteld naar de koop- en pachtprizen van landerijen over het geheele land, ingedeeld naar de groepen van landbouwgebieden. De Inspectie van den Landbouw heeft het voornemen aan het Centraal Bureau voor de Statistiek geregeld overzichten te doen toekomen, waarin de resultaten van dit onderzoek periodiek zijn vastgelegd. Voor het eerst kon een dergelijk overzicht, dat aanvankelijk slechts prijzen weergeeft bij publieke verkooping van boerderijen opgebracht in de eerste helft van 1936, worden opgenomen in de December-aflevering van het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Alhoewel uit deze opgaven bezwaarlijk gevolgtrekkingen gemaakt kunnen worden ten aanzien van het verloop der grondprizen, doet de berekening van het voortschrijdend halfjaarlijksch gemiddelde (Januari t/m Juni, Februari t/m Juli, enz.) een lichtelijk stijgende tendenz aan den dag treden.

Financieele uitkomsten van landbouwbedrijven over 1935/36, ontleend aan overzichten samengesteld door de boekhoudbureaux van landbouwmaatschappijen, en ingedeeld naar de landbouwgebieden der provincies, zijn opgenomen in de December-aflevering 1936 en de Januari-aflevering 1937 van het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De afdeling Statistiek van het Landbouw-Crisis-Bureau heeft een aantal grafische voorstellingen samengesteld betreffende de voortbrenging van die landbouwproducten, waarvan de voortbrenging min of meer belangrijke verschuivingen vertoont onder den invloed van de crisis en de in verband daarmee getroffen Regeeringsmaatregelen. Tevens zijn eenige grafieken vervaardigd over de voortbrenging van veeteeltproducten en den invoer van veevoeder. Getracht is, het verloop der productie zoo nauwkeurig mogelijk aan te geven. Ten einde eveneens een beeld te geven van den toestand vóór de crisis, zijn de productiecijfers en invoersaldi bepaald over de jaren 1926 t/m 1935.

HANDEL EN VERKEER.

In het 4e kwartaal stijging in- en uitvoer naar hoeveelheid en waarde; waardestijging invoersaldo; over 1936 in- en uitvoer naar waarde hooger dan over 1935; vermeerdering in- en uitvoer van fabrikaten; contingentteering van suiker; geen verdere opheffing van contingentteeringen; voorstel aan eenige lunden tot bespreking inzake beperking onderlinge handelsbelemmeringen; overeenkomst met Italië; invoering vergunningsstelsel voor exploitatie motorrijtuigen voor personenvervoer; rapport commissie inzake intrekking evenredige vrachtverdeling; overeenkomst Duitsch Rijnvervoer schaaft Nederlandsche schippers; verkeer in de havens levendiger; verlagings Rotterdamse haventarieven gecontinueerd; goederenvervoer spoorwegen gestegen.

	Invoer.	Uitvoer.	Saldo- invoer.	Percentage v/d waarde v/d			
				invoer, gedeekt door	uitvoer.		
	Bruto-gewicht × 1000 kg.			Waarde × f 1000.			
4e kw. 1935 . . .	5 315 891	3 359 471	1 956 420	252 951	182 011	70 940	71,96
3e kw. 1936 . . .	5 406 752	3 346 594	2 060 158	249 033	194 631	48 452	80,07
4e kw. 1936 . . .	5 601 959	3 961 421	1 640 538	307 162	231 851	75 311	75,48
Jaar 1936 . . .	20 357 595	13 537 536	6 820 059	1 016 519	745 005	271 514	73,29
Jaar 1935 . . .	20 486 493	12 448 501	7 987 992	935 917	675 098	260 819	72,13

De invoer en de uitvoer zijn beide in het vierde kwartaal naar waarde aanzienlijk gestegen, zoowel ten opzichte van het derde kwartaal als van het overeenkomstige kwartaal van het vorige jaar. Door een sterkere stijging van den invoer is de waarde van het invoersaldo toegenomen, terwijl het percentage van den invoer gedeekt door uitvoer gedaald is tegenover het derde kwartaal, hoewel het nog boven dat van het laatste kwartaal van 1935 ligt. De stijging van de waarde der handelsbeweging is o. a. het gevolg van de monetaire maatregelen van 26 September 1936. Wat de hoeveelheid betreft, vertoont de uitvoer in het vierde kwartaal een vrij sterke stijging, terwijl de invoer eveneens, hoewel in mindere mate, is toegenomen.

Het was vooral aan de toeneming van de handelsbeweging in het vierde kwartaal te danken, dat de waarde van den in- en uitvoer over het geheele jaar 1936 hooger is geweest dan in 1935. Ook de uitgevoerde hoeveelheid goederen bedroeg meer dan in 1935, maar de ingevoerde hoeveelheid is iets beneden die van het voorgaande jaar gebleven.

	Fabrikaten.						
	Voedings- middelen en dranken.			Totaal.	Voedings- middelen en dranken.		
	Andere fabrikaten.				Andere fabrikaten.		
Invoer.	Bruto-gewicht × 1000 kg.			Waarde × f 1000.			
4e kwartaal 1935	81 234	997 236	1 078 520	6 627	110 593	117 220	
3e kwartaal 1936	144 434	981 347	1 075 781	8 633	102 241	110 874	
4e kwartaal 1936	121 559	1 017 314	1 138 873	9 747	121 733	131 480	
Uitvoer.							
4e kwartaal 1935	249 250	637 347	886 597	29 058	74 605	103 663	
3e kwartaal 1936	203 675	570 446	774 121	34 421	75 322	109 743	
4e kwartaal 1936	295 311	647 330	942 641	38 251	90 240	128 491	

Een groot deel der waardestijging van den in- en uitvoer tegenover het derde kwartaal is het gevolg geweest van een stijging van den in- en uitvoer van fabrikaten. Hoewel ook de waarde der in- en uitgevoerde voedingsmiddelen en dranken gestegen is, was de waardevermeerdering van den in- en uitvoer van „andere fabrikaten” van veel meer belang. Wat de hoeveelheid betreft is de import en export van fabrikaten eveneens gestegen, zoowel tegenover het voorgaande als tegenover het overeenkomstige kwartaal van 1935. Bij den uitvoer vertoont het cijfer voor voedingsmiddelen en dranken en ook dat voor „andere fabrikaten” een toeneming, maar tegenover een stijging van de hoeveelheid der ingevoerde „andere fabrikaten” staat een daling van den import van voedingsmiddelen tegenover het derde kwartaal; deze import was echter nog hooger dan in het laatste kwartaal van 1935.

	Uitvoer van enkele voornaamste producten der Nederl. industrie (in mill. gld.).				
	Katoenen manufacturen.	Kunstzijden garons.	Radio- artikelen.	Metaaldraad gloeilampen.	Margarine.
4e kwartaal 1935	5,1	3,5	9,3	1,7	0,4
3e kwartaal 1936	5,9	2,9	9,4	1,3	0,4
4e kwartaal 1936	7,5	3,5	14,0	2,0	0,6

De bovenstaande producten blijken alle in de toeneming van den uitvoer gedeeld te hebben. De uitvoercijfers zijn tegenover het voorgaande kwartaal belangrijk gestegen en zijn daarmede ook aanzienlijk hooger dan die van het

laatste kwartaal van 1935, met uitzondering van het cijfer voor kunstzijden garens, dat thans op gelijke hoogte staat met een jaar geleden.

	in mill. gld.	Duitsch-land.	België-Luxemb.	Groot-Britannië.	Frankrijk.	V. S. v. Amerika.	Ned-Indië.
Invoer.	4e kwartaal 1935.	63	28	23	12	16	18
	3e kwartaal 1936.	58	28	22	11	14	18
	4e kwartaal 1936.	66	37	28	12	22	25
Uitvoer.	4e kwartaal 1935.	31	21	36	13	9	9
	3e kwartaal 1936.	30	19	49	13	12	11
	4e kwartaal 1936.	28	29	46	20	13	14
Saldo. 1)	4e kwartaal 1935.	— 32	— 7	+ 13	+ 1	— 7	— 9
	3e kwartaal 1936.	— 28	— 9	+ 27	+ 2	— 2	— 7
	3e kwartaal 1936.	— 38	— 8	+ 18	+ 8	— 9	— 11

1) + uitvoersaldo. — invoersaldo.

Het handelsverkeer is met de landen, welke voor den Nederlandschen handel van het meeste belang zijn, toegenomen, hoewel onderling vrij sterke afwijkingen te constateren zijn.

Een relatief sterke opleving bij den invoer en bij den uitvoer vertoonde het verkeer met België en Nederlandsch-Indië. De uitvoer naar Frankrijk is sterk gestegen, terwijl de invoer op het peil van een jaar geleden bleef. Tegenover een sterke toename van den invoer uit de Vereenigde Staten staat een slechts geringe vermeerdering van den uitvoer. De invoer uit Engeland is aanzienlijk gestegen, maar de uitvoer is verminderd, hoewel deze meer bedraagt dan in het laatste kwartaal van 1935. Ook de uitvoer naar Duitschland is gedaald en heeft zelfs minder bedragen dan een jaar geleden, maar de invoer uit dit land vertoonde een duidelijke stijging.

In het vierde kwartaal werden wederom een groot aantal contingentteeringen verlengd, de meeste voor het tijdvak van een jaar en met ongewijzigd percentage van het contingent. Ook met ingang van 1 Januari en 1 Februari 1937 werden een reeks contingentteeringen verlengd, waarvan een gedeelte voor een halfjaar en andere wederom voor den tijd van een jaar. Ten aanzien van de verlenging van de contingentteering voor papier en papierwaren, bepaald op 80 pCt. van de gemiddeld in de jaren 1933—1934 ingevoerde hoeveelheid, verklaarde de Regeering dat ondanks de ingetreden verbetering in de binnenlandsche papierindustrie de voortzetting van deze contingentteering noodzakelijk geacht wordt, o. a. in verband met de onzekerheid omtrent de ontwikkeling van deze industrie in de naaste toekomst. Een nieuwe contingentteering werd ingesteld op suiker, waarvan de invoer voor zes maanden beperkt werd tot 80 pCt. van de gemiddeld per zes maanden in 1935 ingevoerde hoeveelheid.

In December is de in Mei 1934 aan de Regeering gegeven bevoegdheid verlengd om door de omstandigheden geboden wijzigingen op tariefgebied voorloopig vast te stellen en op korten termijn in werking te brengen.

Nadat de Regeering in October en November, evenals dat in eenige andere landen gebeurd was, de contingentteering van den invoer van eenige artikelen had opgeheven, is men niet verder in deze richting voortgegaan. De Regeering verklaarde ten aanzien van eenige contingentteeringsontwerpen in Februari 1937, dat bij de meeste contingentteeringen omtrent het effect van de depreciatie van ons ruilmiddel nog geen definitieve uitspraak mogelijk is, aangezien de nieuwe toestanden zich eerst geleidelijk kunnen consolideeren.

Begin Januari heeft de Minister-president een voorstel gedaan aan de overige landen van de z. g. conventie van Oslo, tot het houden van voorloopige besprekingen inzake wederzijdsche verlaging resp. opheffing van tarieven en drukkende handelsbelemmeringen. Hij merkte daarbij op dat het voor één enkel land onmogelijk is de bestaande restricties af te schaffen, zoolang deze door andere landen in stand worden gehouden. De bedoelde landen hebben hun instemming met deze plannen reeds te kennen gegeven.

Door de onderteekening van een voorloopige handelsovereenkomst en clearingovereenkomst met Italië, zijn in het begin van het nieuwe jaar de handelsbetrekkingen met dit land weder meer aangeknoopt. Door deze overeenkomsten, welke voor den tijd van een half jaar zijn gesloten, zal een uitbreiding van onzen export naar Italië, in het bijzonder van landbouwproducten, mogelijk zijn. In de periode Januari t/m Juni 1937 zullen de invoeren in beide landen, waarvan de betaling over de clearing zal plaats vinden, zich verhouden als 110 (in Nederland) : 100 (in Italië). Compensatietransacties zijn uitgesloten, terwijl de betaling van het handelsverkeer met Nederlandsch-Indië evenals die van het doorvoer verkeer buiten de clearing om zal geschieden. In de handels-

overeenkomst zijn de invoercontingenten van Italiaansche goederen in Nederland bepaald op de in het handelsverdrag van Juli 1935 vastgestelde contingenten, met uitzondering van die voor kunstzijden goederen, welke met 10 pCt. zijn verlaagd. Voor den invoer van 17 Nederlandsche producten in Italië zijn afzonderlijke bedragen vastgesteld. Voor de niet genoemde artikelen is een totaal bedrag bepaald en zullen invoervergunningen worden afgegeven tot 50 pCt. van de waarde van den invoer daarvan in de overeenkomstige periode van 1934.

In afwachting van de totstandkoming van een definitief handelsverdrag werd bij notawisseling van einde December 1936 met Chili overeengekomen, dat beide landen elkaar op tariefgebied de onbeperkte behandeling als meestbegunstigde natie zullen verleen. Begin Februari werd met de Turksche Regeering een overeenkomst gesloten, waarbij deze laatste zich verbond om voor een bedrag van f 35 miljoen bestellingen te plaatsen voor investeringen in openbare werken. De betaling daarvan zal mogelijk gemaakt worden door de levering van graan aan Nederland.

Bij Koninklijk Besluit van 12 Januari 1937 is een vergunningsstelsel ingevoerd voor het exploiteeren van motorrijtuigen tot vervoer van personen. De uitoefening van een autobusdienst in meer dan één gemeente zal afhankelijk gemaakt worden van een door een commissie van ten hoogste vijf leden te verleen vergunning. Aan deze laatste kunnen voorwaarden verbonden worden betreffende den te volgen weg, het aantal ritten, de dienstregeling, de tarieven en het benodigde materieel. Deze vergunningen kunnen voor een tijdvak van 10 jaar worden verleend en telkens met hetzelfde aantal jaren verlengd worden. De exploitatie van een autobusdienst binnen een gemeente zal, evenals die van taxi's, ook afhankelijk gemaakt worden van een vergunning, in dit geval af te geven door burgemeester en wethouders van de betreffende gemeente.

In Januari van het nieuwe jaar werd bekend gemaakt, dat de Regeering geen aanspraak maakte op terugbetaling van ongeveer f 1,2 miljoen, welk bedrag in 1936 door de Holland-Amerika Lijn als steuncrediet was ontvangen. Volgens een later door de Regeering gegeven verklaring ligt het in de bedoeling om geen terugbetaling te vorderen van de z.g. renteloze voorschotten, welke gedurende de laatste jaren via de Benas aan de reederijen verleend zijn. In de Memorie van Antwoord op de begroting van het departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart voor 1937 werd verklaard, dat het gewenscht is de reederijen zoo gezond mogelijk te maken, zoodat het vooral noodig zal zijn voorwaarden te scheppen, waardoor het herstel met behulp van particulier kapitaal kan worden bevorderd. Deze uitspraak is van belang in verband met de sinds den monetaireren maatregel van September 1936 verbeterde positie van onzen scheepvaart en de bij een aantal reederijen reeds tot uiting gekomen plannen tot uitbreiding van de vloot.

Tegen het einde van het jaar is het rapport gepubliceerd van de in November 1935 ingestelde commissie, welke tot taak had gekregen te onderzoeken of er aanleiding bestaat tot wijziging of intrekking van de wet op de evenredige vrachtverdeling in de binnenvaart over te gaan. In dit rapport komen in hoofdzaak twee meeningen tot uiting. Volgens de eerste zou de genoemde wet slechts kunnen worden ingetrokken, indien aan bepaalde voorwaarden zou zijn voldaan, zooals algehoede coördinatie van het vervoer, sanering van de binnenvloot of steunverleening aan noodlijdende schippers. Volgens de andere meening zou de wet onvoorwaardelijk en onmiddellijk moeten worden opgeheven. De Centrale Commissie van advies en bijstand voor het Verkeersfonds kwam tot de conclusie, dat het eigenlijke doel der wet niet bereikt is en dat zelfs bij een verbeterde conjunctuur op een blijvend teveel aan scheepsruimte moet worden gerekend. Zij meent dat de genoemde wet ten spoedigste moet worden ingetrokken. In een adres van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers wordt eveneens op intrekking aangedrongen, waarbij o.m. wordt gewezen op de onmogelijkheid resp. moeilijkheid van toepassing bij het verkeer op den Rijn en de Maas.

Het vervoer op den Rijn is levendiger geworden, hetgeen tot uitdrukking komt in de gestegen vrachtprijzen en het sinds eenigen tijd vermeerderde buitenlandsche goederenverkeer in de haven van Rotterdam. Desondanks dreigt de positie van de Nederlandsche Rijnschippers slechter te worden door de nieuwe overeenkomst tusschen Duitsche reederijen en Duitsche particuliere

schippers, waarbij de eerste zich hebben verplicht een grootere tonnage dan tot dusver af te nemen tegen hogere vrachtprijzen. Men verwacht dat de wachttijden voor onze schippers hierdoor aanmerkelijk zullen toenemen.

Jaren	1934.				1935.				1936.			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Buitenlandsch goederenverkeer in millioenen tonnen:												
Alle havens	16,77	20,12	20,40	19,86	18,78	18,60	19,89	20,37	21,45	20,39	22,97	23,14
Rotterdam	9,90	12,51	12,23	12,41	12,93	11,50	12,89	13,00	14,86	13,21	15,15	15,14
Amsterdam	1,89	1,87	1,88	1,93	1,82	1,58	1,64	1,84	1,66	1,61	1,78	1,92
Inhoud binnengekomen schepen in millioenen tonnen:												
Rotterdam	4,06	4,40			4,31*	4,33*	4,47*	4,77*	4,82*	5,10*	5,13*	5,40*
Amsterdam	1,15	1,15	1,20	1,14	1,15	0,99	0,99	1,04	1,08	1,03	1,05	1,12

* inclusief Pernis — Vondelingenplaat, geannexeerd 1 Mei 1934.

De toeneming van het buitenlandsch goederenverkeer in de havens, welke voor het derde kwartaal geconstateerd was, heeft zich in het laatste kwartaal van het jaar gehandhaafd. Het cijfer van alle havens tezamen is zelfs nog iets gestegen en ligt boven dat van een jaar geleden. Terwijl het buitenlandsch goederenverkeer in de haven van Rotterdam tegenover het voorgaande kwartaal vrijwel op hetzelfde peil gebleven is, was dat van Amsterdam hooger. De inhoud der binnengekomen schepen was in beide havens niet onbelangrijk grooter dan in het derde kwartaal en vertoont tegenover een jaar geleden een duidelijke stijging.

Te Rotterdam blijft men wijzen op de moeilijkheden in verband met de verschuiving van ertsaanvoeren naar Belgische havens, oriëntering van een steeds grooter deel der Duitsche ertsaanvoeren op Duitsche havens, oprichting en uitbreiding van overladingsinstallaties elders; de Belgische Rijnpremie-politiek wordt nog steeds een gevaar geacht voor een normale ontwikkeling van het verkeer in de Rotterdamsche haven. De gemeenteraad van deze stad is dan ook van meening geweest, dat de in den loop van 1936 tot stand gekomen tijdelijke verlaging der haventarieven nog niet gemist kan worden. De verlaging van deze tarieven is daarom voor het jaar 1937 gecontinueerd, waartoe wederom de medewerking van de Regeering werd verkregen.

Jaren	Goederenvervoer op de spoorwegen.				1935.				1936.			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Opbrengst in mill. gulden	12,71	11,91	12,27	12,12	10,47	10,03	10,30	10,48	9,09	9,63	9,24	10,05*
Goederenvervoer 9 voorn. stations 1000 ton	1086	1009	923	927	783	725	730	738	742	706	676	

* Voorloopig cijfer voor wat de laatste beide maanden betreft; het definitieve cijfer is doorgaans per maand f 200.000 hooger, zoodat het definitieve kwartaalcijfer op f 10,45 mill. kan gesteld worden.

Het goederenvervoer op de spoorwegen heeft in de eerste drie kwartalen van 1936 nog geen teekenen van verbetering getoond. Zoowel de opbrengst daarvan als de vervoerde hoeveelheid bleef gedurende deze periode lager dan in het overeenkomstige tijdvak van 1935. Het voorloopige cijfer van de opbrengst over het vierde kwartaal vertoont echter een stijging ten opzichte van het derde kwartaal; het peil van een jaar geleden zal daardoor waarschijnlijk bereikt worden.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Sterke stijging van het algemeen prijsniveau in den groothandel, vooral bij grondstoffen. Stijgende kosten van levensonderhoud.

Het jaar 1936 bracht als gevolg van de depreciatie van den gulden na 26 September een totale verandering in de prijsverhoudingen. De groote dispariteit tussehen de kosten van levensonderhoud en het in de depressieperiode zoo sterk gedaalde prijsniveau in den groothandel is belangrijk verminderd; hetzelfde geldt voor de spanning tussehen de prijzen van afgewerkte industrieele producten enerzijds en die der grondstoffen anderzijds. Daar de prijsstijging uit hoofde der depreciatie samenviel met een stijging op de wereldmarkt, die o.m. aan de verbetering der wereldconjunctuur, alsmede aan de toenemende vraag voor bewapeningsdoeleinden, moet worden toegeschreven, nam de prijsstijging voor de verschillende grondstoffen al spoedig grootere afmetingen aan dan noodig was ter compensatie van de lagere waardeering der munteenheid.

Een denkbeeld van de bewegingen der afzonderlijke groepsindices geeft onderstaande tabel.

Groothandelsprizen. Basis 1926—1930 = 100

	Voedingsmiddelen.			Grondstoffen.								Afgewerkte producten.	Algemeen indexcijfer.
	Planttaardige.	Dierlijke.	Totaal.	Hout.	Chemische waren.	Textielwaren.	Huiden.	Metaalwaren.	Papier.	Grondstoffen voor gefabr. voedingsmiddelen.	Totaal (incl. hulpstoffen).		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1931	72,0	70,2	71,0	73,0	103,0	51,9	52,7	72,9	72,0	50,5	62,2	63,9	76,3
1932	69,4	54,7	61,0	46,0	89,3	40,2	30,7	55,6	45,0	41,4	46,2	72,9	64,6
1933	67,6	57,9	62,0	49,0	80,4	40,1	32,5	53,4	46,0	35,2	44,0	70,2	62,9
1934	76,8	59,5	66,9	50,0	75,2	42,1	27,9	51,8	41,0	30,3	42,8	63,4	63,0
1935	74,7	58,4	65,4	39,3	61,4	42,2	32,8	54,0	36,2	35,1	43,0	66,6	61,5
1936	76,5	58,8	66,4	50,6	62,1	47,6	39,8	62,1	46,4	43,0	49,9	67,6	63,8
1936 Januari . . .	74,7	61,5	67,2	40,4	60,2	43,8	35,9	56,9	37,6	39,6	45,5	66,3	62,4
Februari . . .	74,2	59,2	66,6	41,1	60,2	43,3	35,2	56,7	38,1	38,6	45,1	66,2	62,0
Maart . . .	73,8	56,4	63,9	41,8	60,2	43,4	34,8	57,0	39,7	37,3	44,8	66,3	61,5
April . . .	73,8	54,3	62,7	41,8	60,2	44,2	34,3	56,9	40,4	36,9	44,9	66,0	61,1
Mei . . .	73,5	54,7	62,8	43,0	60,2	44,1	33,5	56,9	41,7	36,8	44,9	65,9	61,0
Juni . . .	76,5	56,0	64,8	44,9	60,2	44,8	32,8	56,9	42,2	38,4	45,8	65,7	61,6
Juli . . .	73,9	57,1	66,2	47,5	58,3	46,5	33,8	57,3	42,8	39,7	47,0	65,9	62,3
Augustus . . .	76,2	59,0	66,4	49,2	58,3	45,7	36,1	59,2	45,0	41,1	47,9	66,2	62,7
September 1) . .	75,0	58,9	65,8	53,4	58,3	45,5	33,2	59,6	45,2	40,7	48,4	66,1	62,6
October 2) . . .	80,1	61,6	69,5	67,5	69,1	55,2	46,4	72,2	56,3	51,5	58,6	71,0	68,2
November . . .	79,9	63,4	70,4	66,2	69,8	50,1	56,5	74,2	59,0	54,0	60,4	72,3	69,5
December . . .	81,9	63,3	71,3	70,7	70,4	68,5	60,5	80,9	69,4	61,3	65,3	72,9	71,0
1937 Januari . . .	84,1	65,3	73,3	76,2	70,4	60,8	62,6	89,0	71,7	64,7	69,3	74,2	73,0
+ t.o.v. Sept. in pCt.	+ 12,1	+ 10,9	+ 11,4	+ 42,7	+ 20,8	+ 38,6	+ 63,9	+ 40,8	+ 58,6	+ 59,0	+ 43,2	+ 12,3	+ 16,6

1) 1—26 September 1936.

2) 28 September—31 October 1936.

De stijging van het indexcijfer der voedingsmiddelenprizen bleef aanzienlijk geringer dan die der grondstoffenprizen. Enerzijds was dit toe te schrijven aan het feit dat het hier deels producten betrof met binnenlandsche prijsvorming; anderzijds konden enkele prijsverhogingen door verlaging of opheffing van de crisisheffingen worden opgevangen, dit als gevolg van het streven der Regeering om prijsstijging van de belangrijke levensmiddelen zooveel mogelijk te voorkomen. De relatief ook weer geringe stijging van de prijzen der afgewerkte producten moet vooral verklaard worden uit de omstandigheid, dat tot dusver alleen de grondstoffenprizen opliepen en de om hun starheid bekende vaste lasten en de loonen nog weinig of niet.

De wet tegen onredelijke prijsstijging, waarvan in de vorige kroniek melding gemaakt werd, heeft, voor zoover kan worden nagegaan, in het algemeen aan haar doel beantwoord.

De kosten van levensonderhoud zijn in den zomer van 1936 de laagste geweest die in de laatste 20 jaar zijn voorgekomen. De laatste maanden van 1936 vertoonden eenige stijging zooals bijgaande tabel doet zien. Van September tot December waren volgens de Amsterdamsche cijfers de totale kosten van het levensonderhoud voor de arbeidersgezinnen en de gezinnen van meerge-

Kosten van levensonderhoud.

Amsterdam. (excl. belastingen.) 1911—1913 = 100.					's-Gravenhage. (incl. belastingen.) 1921 = 100.						
Arbeidersgezinnen.					Arbeidersgezinnen.						
1933	1934	1935	1936	1937	1933	1934	1935	1936	1937		
Maart . . .	137,9	141,5	136,7	131,1	* 134,1	Maart . . .	66,3	68,5	66,2	65,5	* 65,7
Juni . . .	137,4	139,9	135,8	131,1	—	Juni . . .	66,1	67,4	65,6	64,8	—
Sept. . . .	139,5	140,0	135,6	132,0	—	Sept. . . .	66,9	67,5	65,2	64,7	—
Dec. . . .	142,5	138,8	136,7	133,4	—	Dec. . . .	68,4	66,7	65,8	65,3	—
Gezinnen van meergegoeden.					Ambtenaarsgezinnen.						
1933	1934	1935	1936	1937	1933	1934	1935	1936	1937		
Maart . . .	138,7	135,9	131,5	124,8	—	Maart . . .	64,2	65,8	64,2	63,7	* 64,7
Juni . . .	137,5	134,7	121,7	125,9	—	Juni . . .	64,2	65,0	64,0	63,2	—
Sept. . . .	136,6	134,5	129,7	125,2	—	Sept. . . .	64,8	65,5	63,8	63,1	—
Dec. . . .	137,7	133,3	130,6	127,7	—	Dec. . . .	65,8	64,8	64,1	64,2	—

* Januari.

goeden gestegen met onderscheidenlijk 1,0 en 2,0 pCt.; de kosten van voeding alleen met resp. 0,9 en 3,0 pCt. Hoewel nog wel enkele dalingen werden aangetroffen, waren verschillende posten de laatste maanden gestegen. Hieronder zijn er enkele, die, evenals elk jaar in den winter, den invloed van een normale seizoenbeweging hebben ondergaan, zooals b. v. eieren en vetten. Voor andere daarentegen kan als hoofdoorzaak van de prijsstijging, de depreciatie van den gulden worden genoemd. Dit is vnl. het geval met schoeisel, kleeding en huisraad. De gezamenlijke grootte van deze posten is in verhouding tot die van het geheele budget echter vrij gering. Het Bureau van Statistiek der gemeente Amsterdam berekende, dat de stijging der kosten van levensonderhoud met 1 pCt. bij de arbeidersgezinnen voor 0,8 pCt. voor rekening van de depreciatie en voor 0,2 pCt. van de gewone prijsbeweging komt, terwijl de stijging met 2 pCt. bij de betergesitueerden zoodanig kan worden gesplitst, dat 0,7 pCt. aan de depreciatie en 1,3 pCt. aan de gewone prijsbeweging kan worden toegeschreven.

FINANCIËWEZEN.

Geld- en credietwezen. Stijging aandelen- en obligatiekoersen; toenemende geldruimte, daling rentestand, toeneming emissies en conversies, verbetering pandbriefmarkt; wisselkoersen constant; regelmatig ingrijpen egalisatiefonds; dit fonds verkoopt goud aan circulatiebank; aflossing achterstallige vorderingen op Duitschland, nieuw handels- en clearingverdrag met dit land; aanbod Koninklijke Petroleum Mij inzake omruil $\text{\$}$ -obligaties; wetsontwerp nietigverklaring goudclausules. Openbare financiën. Opbrengst Rijksmiddelen, excl. directe belastingen, in 4e kwartaal gestegen, over 1936 hooger dan over 1935, kaspositie van het Rijk gunstiger, vooral door consolideering; wijziging wet inkomstenbelasting en Successiewet; bezwaren tegen bestaande regeling financieele verhouding Rijk en gemeenten; gemeenten plaatsen leeningen, verbetering kaspositie Rotterdam.

Na de waardevermindering van den gulden in September zijn de aandelenkoersen sterk gestegen. Het totaal indexcijfer, dat in genoemde maand met 36,2 reeds boven dat van een jaar geleden stond, is daardoor in October op 48,4 komen te staan. Als reactie op deze scherpe stijging en mede onder invloed van de onrust op internationaal politiek gebied volgde omstreeks midden November een geringe terugslag, welke echter niet in het indexcijfer van deze maand tot uiting is gekomen. In de daarop volgende maanden had de koersstijging verderen voortgang, waardoor het totaal indexcijfer is gestegen tot 64,4 in Januari en 68,7 in Februari.

Hoewel de stijging der aandelenkoersen zich aan de geheele beurs heeft medegedeeld, betrof zij toch vooral de aandelen van die ondernemingen, waarvan verwacht werd, dat zij voordeel zouden hebben bij de waardevermindering van den gulden, zooals industriele ondernemingen, die veel belang bij den export hebben, scheepvaartmaatschappijen, petroleum-maatschappijen en Indische ondernemingen. Voor een aantal Indische producten zooals rubber en suiker, werd bovendien een aanzienlijke verbetering der wereldmarkt verwacht, zoodat de betreffende aandelen groote koersstijgingen te zien gaven.

Indexcijfers van koersen van aandelen (1921—1925 = 100.)

	1935.			1936.							1937.		
	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Apr.	Juli.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.
Totaal indexcijfer.	30,1	33,1	33,1	36,0	37,2	34,2	34,9	36,2	48,4	54,9	66,5	64,4	68,7
Nederlandsche ondernemingen	26,4	28,9	28,6	30,8	32,0	28,8	28,8	30,3	40,7	46,3	47,8	54,7	58,7
Waarvan:													
Banken	67,8	69,1	68,7	71,6	72,9	69,9	75,3	76,4	92,1	105,3	101,5	104,6	114,2
Scheepvaartondernemingen	3,0	4,0	3,7	4,1	3,6	2,7	2,1	2,5	4,5	5,0	5,8	6,8	7,1
Industrie	31,9	34,3	34,2	36,8	39,7	36,4	36,7	38,6	50,8	58,5	60,6	70,4	75,1
Indische ondernemingen	38,2	42,5	43,6	48,5	49,2	47,4	50,7	40,7	66,2	75,5	77,4	88,5	93,2
Waarvan:													
Suiker	32,2	35,7	35,2	40,8	40,9	37,9	38,0	36,5	52,5	62,4	58,6	66,4	66,9
Rubber	56,7	59,0	57,3	64,7	69,8	64,7	70,3	69,4	111,4	137,6	158,7	168,6	175,4
Tabak	52,0	58,1	61,3	66,7	67,1	65,0	76,0	73,6	88,8	93,0	92,6	101,0	108,5
Petroleum	60,9	67,0	66,6	72,4	77,1	78,4	85,1	94,6	122,5	126,3	123,2	131,4	138,7

Ook de koersen van obligaties hebben na de waardevermindering van den gulden een stijging te zien gegeven. Hierbij is van beteekenis geweest het ongeschokte vertrouwen in de Nederlandsche openbare financiën, alsmede de toenemende ruimte op de geldmarkt, welke een daling van de rentestanden veroorzaakt heeft. Bij de Staatsleeningen zijn het vooral de leeningen met een laag rente-percentages, welke aanzienlijk in koers gestegen zijn. Ook van spoorwegleeningen verbeterden de koersen, terwijl gemeenteleeningen van

September op October een sterke koersstijging vertoonden, waarop een meer geleidelijke koersverbetering volgde.

	Koersen van obligaties.												
	1935.			1936.						1937.			
	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Apr.	Juli.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.
Nederland 1931 4 0/0	95,9	97,3	97,7	98,7	98,5	98,7	99,5	99,6	100,4	100,5	100,6	100,6	100,4
Amsterdam 1931 1 4 0/0	90,6	92,3	92,9	98,7	92,7	92,1	92,7	95,2	98,5	99,9	99,9	100,3	100,1
Rotterdam 1931 4 0/0	87,3	90,4	90,2	90,2	87,8	87,3	88,4	90,1	97,0	99,4	99,7	100,2	100,5
's-Gravenhage 1931 II 4 0/0	95,0	96,9	97,5	98,3	97,6	97,9	98,4	98,6	100,2	100,7	100,7	100,8	100,2
Noordholland 1931 4 0/0	95,4	97,9	96,5	99,9	98,7	98,9	99,3	99,7	100,2	100,3	100,6	101,0	100,2
Mij. t. Ex. S.S. 1931 II 4 0/0	80,6	82,5	81,1	83,5	81,9	80,8	85,9	87,6	96,0	96,2	96,7	102,4	101,0
Ned.-Indië 1930 4 1/2 0/0	95,3	97,2	97,7	98,7	98,1	98,3	98,8	99,9	100,3	100,5	100,7	100,6	100,2
Grootboekbil. 3 0/0	83,1	86,1	86,9	87,3	86,8	86,5	84,6	86,7	95,2	93,9	94,4	95,3	95,8

De geldkoersen zijn door de toegenomen geldruimte in het vierde kwartaal aanzienlijk gedaald. Het particulier disconto is in deze periode van ongeveer 2 pCt. tot beneden 1 pCt. en de prolongatierente van 3 pCt. tot ongeveer 1 pCt. verminderd. De Nederlandsche Bank heeft haar tarieven hierbij aangepast en heeft op 20-October het wisseldisconto van 3 pCt. tot 2½ pCt. en op 3 December verder tot 2 pCt. verlaagd.

De gunstige ontwikkeling van de kapitaalmarkt heeft stimulerend gewerkt op het emissiebedrijf. Vele openbare lichamen hebben van de geboden gelegenheid gebruik gemaakt om nieuw geld op te nemen en uitstaande leeningen in leeningen van een lager rente-type te converteeren. De Staat zelf heeft het voorbeeld gegeven door begin November de inschrijving te openen op een 3 pCt. leening groot f 100 miljoen — looptijd 20 jaar — waarvan de helft reeds geplaatst, tegen den koers van 95¼ pCt. Een groot aantal gemeenten ging tot uitgifte van 4 pCt. en 3½ pCt. leeningen over. Van het in onderstaand staatje vermelde totale bedrag der emissies ad f 81,0 miljoen bestond f 21,0 miljoen uit 4 pCt. en f 7,6 miljoen uit 3½ pCt. leeningen. In het vierde kwartaal werd voor een bedrag van f 25,5 miljoen geconverteerd in 4 pCt. en voor f 28,2 miljoen in 3½ pCt. obligatiën.

Binnenlandsche emissies en conversies van f 100 000,— en daarboven.

	Emissies.		Conversies
	(botaald bedrag, rekening houdende met den koers van uitgifte.)		
3e kwartaal 1936	f	6 268 000	f 18 963 000
4e kwartaal 1936	"	81 026 000	" 53 725 000
4e kwartaal 1935	"	5 125 000	" —

De koersen van pandbrieven zijn in overeenstemming met het verloop van de obligatiemarkt aanzienlijk verbeterd. De ruimte op de geldmarkt heeft meer middelen naar de hypotheekbanken doen vloeien dan sinds langen tijd het geval was geweest. Reeds in November staakten enkele hypotheekbanken den verkoop van 4 pCt. pandbrieven en gingen over tot de afgifte van 3½ pCt. pandbrieven. Sindsdien is het aantal instellingen dat dit type pandbrieven uitgaf, steeds verminderd. Daarbij is een groot deel der uitstaande pandbrieven geconverteerd in 4 en 3½ pCt. pandbrieven.

De wisselkoersen zijn, na de aanvankelijke schommelingen tengevolge van het loslaten van den gouden standaard, vrij constant geweest, hetgeen voor een deel te danken was aan het regelmatig intervenieeren van het egalisatiefonds op de open markt. De gulden toonde in het internationaal verkeer doorlopend een tendens tot stijgen, waardoor het genoemde fonds gedwongen was groote bedragen aan buitenlandse valuta op te nemen. De financiering daarvan werd mogelijk gemaakt door het plaatsen van schatkistpapier, waarover het fonds bij de oprichting tot een totaalbedrag van f 300 miljoen de beschikking kreeg, bij de Nederlandsche Bank en op de open markt. Nadat het egalisatiefonds begin October een bedrag van f 100 miljoen aan goud van de circulatiebank had overgenomen, is uit de opgaven van deze instelling met waarschijnlijkheid af te leiden, dat het fonds gedurende de maand December eerst f 100 miljoen en later f 50 miljoen aan goud weer heeft afgegeven. 1) In de financiële pers heeft men hieruit de conclusie getrokken, dat de deviezen-aankopen van het fonds in totaal het bedrag van f 300 miljoen hebben overschreden; om deze operaties te kunnen voortzetten zou het fonds een gedeelte van het goud, dat het in het buitenland door omzetting van vreemde valuta had verworven, aan de Nederlandsche Bank hebben verkocht. Hiermede staat

1) Vgl. art. C. A. Klasse In Ec. Stat. Ber. van 23 December 1936.

waarschijnlijk in verband, dat de goudvoorraad van de circulatiebank gedurende de maand Januari nog drie keer met een bedrag van f 50 miljoen is gestegen.

Nadat in November het geheele Sonderkonto via de clearing met Duitschland was afgewikkeld, is begin Januari de laatste post van het Treuhänderkonto uitbetaald. De achterstand in de clearing met Duitschland, welke begin 1936 ruim f 35 miljoen had bedragen en op 8 September tot f 44 miljoen was opgelopen, is sindsdien weder verminderd, gedeeltelijk als gevolg van het vrij komen van gelden, welke oorspronkelijk voor aflossing van achterstallige vorderingen bestemd waren. De achterstand bedroeg aan het einde van 1936 ongeveer f 35 miljoen en is daarna verder teruggelopen tot ruim f 27 miljoen op 20 Februari 1937.

Aan het einde van het jaar kwamen een nieuw handelsverdrag en een nieuw clearingverdrag met Duitschland tot stand in plaats van de per 31 December 1936 afgelopen verdragen. Het nieuwe clearingverdrag is voor den tijd van een jaar gesloten en wijkt slechts weinig van het oude af. De 14 pCt. der betalingen in Nederland, vroeger bestemd voor uitbetaling van oude vorderingen, zullen voorloopig worden aangewend om den achterstand in de clearing te verminderen. Zoodra de omstandigheden dit zullen veroorloven zullen echter besprekingen gevoerd worden om na te gaan of een gedeelte van deze 14 pCt. beschikbaar kan worden gesteld voor verruiming van den Nederlandschen uitvoer. Tenslotte worden vanaf 15 Januari stortingen wegens verplichtingen tegenover Duitschland, uitgedrukt in R.M., niet meer omgerekend tegen den beurskoers van den voorafgaanden dag, doch tegen een dagelijks vast te stellen koers, welke echter weinig zal afwijken van de officieele notering op de Nederlandsche beurzen.

In Januari heeft het Haagsche Gerechtshof het vonnis van de rechtbank bevestigd, waarbij de eisch der Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam tot uitbetaling der 4 pCt. dollar-obligaties der Koninklijke Nederlandsche Petroleum Mij. op goudbasis was toegewezen. Het Gerechtshof had aanvankelijk de Vereeniging niet-ontvankelijk in haar eisch verklaard, doch de Hooge Raad had deze zaak naar het Gerechtshof terugverwezen. De Koninklijke heeft daarop een aanbod gedaan tot omruiling van de uitstaande dollarobligaties tegen 4 pCt. obligaties van f 2500, voorzien van een warrant welke het recht geeft een aandeel der maatschappij te koopen en wel tot einde Maart 1940 tegen een koers van 450 pCt. en vanaf dit tijdstip tot einde Maart 1943 tegen 500 pCt.

Op 16 December 1936 heeft de Regeering een wetsontwerp ingediend houdende maatregelen tot nietigverklaring van goudclausules in bepaalde overeenkomsten. Volgens dit wetsontwerp zullen nietig zijn goudclausules, voorkomende in binnenlandsche overeenkomsten van geldleening of van vestiging van alijdurende renten, van verhuring of verpachting, of tot vestiging van een zakelijk recht op onroerend goed, welke vóór 27 September 1936 zijn aangegaan. De ter beurze van Amsterdam in de Prijscourant van de Vereeniging voor den Effectenhandel genoteerde geldleeningen zullen buiten de te nemen maatregelen vallen. Onder goudclausules worden hierbij verstaan alle clausules en alle bedingen, in welken vorm of onder welke benaming ook opgesteld, welke de strekking hebben den schuldeischer voor de gevolgen van waarde-daling van den gulden ten opzichte van het goud geheel of ten deele te vrijwaren.

Openbare financiën. Hieronder volgt een vergelijking van de opbrengst der Rijksmiddelen, exclusief de z.g. directe belastingen.

	Totaal.
3e kwartaal 1936	f 91 538 000
4e kwartaal 1936	" 103 407 000
4e kwartaal 1935	" 92 789 000
Jaar 1936	" 370 925 000
Jaar 1935	" 366 410 000

In het jaar 1936 bleken de ontvangsten in vergelijking met 1935 f 4,52 miljoen hooger te zijn. Van de verschillende middelen, welke gedurende 1936 meer opbrachten dan het jaar voordien, worden hier o.a. genoemd: de dividend- en tantiënebelasting (+ f 341 miljoen), de rechten en boeten van zegel (+ f 3,73 miljoen), de rechten en boeten van successie, van overgang bij overlijden en van schenking (+ f 3,35 miljoen) en de omzetsbelasting (+ f 1,33 miljoen). Een lagere opbrengst gaven te zien o.a. de rechten op den invoer

(— f 3,00 millioen), de opbrengst der loodsgelden (— f 1,98 millioen), de accijns op bier (— f 1,28 millioen) en de rechten en boeten van registratie (— f 0,77 millioen).

In tegenstelling met het vorige kwartaal, toen de opbrengst dezer middelen f 1 368 000 lager was dan de opbrengst gedurende het overeenkomstige kwartaal van 1935, was de opbrengst gedurende het 4e kwartaal f 10 618 000 hooger dan de opbrengst over het 4e kwartaal van 1935. Hooger waren o. a. de rechten en boeten van successie, van overgang bij overlijden en van schenking (+ f 4 423 000), de rechten en boeten van zegel (+ f 3 623 000), de dividend- en tantiëmebelasting (+ f 1 080 000), de accijns op tabak (+ f 730 000), de omzetbelasting (+ f 375 000), de accijns op wijn (+ f 266 000), de accijns op het gedistilleerd (+ f 252 000) en de couponbelasting (+ f 219 000). In vergelijking met hetzelfde kwartaal van 1935 vertoonden echter een lagere opbrengst o. a. de rechten op den invoer (— f 451 000), de accijns op bier (— f 405 000) en de opbrengst der loodsgelden (— f 211 000).

Wat de kaspositie van het Rijk betreft, worde allereerst medegedeeld, dat deze, vooral als gevolg van de consolideering op 1 December 1936 tot een bedrag van f 100 millioen, in het 4e kwartaal 1936 gunstiger is geworden. Het bedrag der verplichtingen verminderde in dit kwartaal van f 695 millioen tot f 674 millioen (dus met f 21 millioen), terwijl het bedrag der vorderingen in hetzelfde tijdvak steeg van ruim f 304 millioen tot bijna f 368 millioen (dus met f 63 millioen), zoodat de kaspositie van het Rijk f 84 millioen gunstiger werd. Voor de gezamenlijke provinciën werd de kaspositie in hetzelfde kwartaal f 0,9 millioen ongunstiger en voor de gezamenlijke gemeenten f 14 millioen gunstiger.

In vergelijking tot den stand van 1 Januari 1936 was de kaspositie van 1 Januari 1937 — ten deele als gevolg van de consolideering op 1 Februari en 1 December 1936 tot een gezamenlijk bedrag van f 204 millioen — voor het Rijk f 90 millioen gunstiger. Voor de gezamenlijke provinciën beliep deze verbetering f 7 millioen en voor de gezamenlijke gemeenten f 56 millioen.

Bij de behandeling van de Rijksbegrooting over 1937 in de Tweede Kamer kwam de meening tot uiting, dat het geraamde tekort van f 47 millioen in werkelijkheid veel grooter is, aangezien een groot bedrag van den gewonen dienst naar den kapitaaldienst is gebracht en de middelen naar schatting f 6 millioen hooger geraamd zijn dan, naar de uitkomsten van het loopende jaar te oordeelen, gerechtvaardigd zou zijn. Daarbij zou ook rekening moeten worden gehouden met het resteerende tekort van het Werkloosheidssubsidiefonds ad f 7,5 millioen, alsmede met het bedrag, waarmede de uitkeering van het Rijk aan dit fonds eigenlijk verhoogd had moeten worden.

Volgens de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Rijksbegrooting 1937 was de Regeering het eens met de meening, dat deze begrooting en de bijbehorende millioenennota na de waardevermindering van den gulden bezwaarlijk kunnen dienen als grondslag voor een gedachtenwisseling over het huidige en toekomstige financieel en economisch beleid. Vele cijfers zullen moeten worden omgewerkt, aangezien de grondslag, waarop de raming van een aantal middelen is gebaseerd, vervallen is en verschillende uitgaven, welke worden beïnvloed door de prijzen van buitenlandse producten, een geheel ander beeld zullen vertoonen. Gewijzigde cijfers zullen echter eerst kunnen worden opgesteld, wanneer gedurende eenigen tijd de noodige ervaring onder den gewijzigden toestand zal zijn opgedaan.

In December is afgekondigd de wet inzake wijziging van de wet op de inkomstenbelasting 1914 en van de Successiewet. Volgens de nieuwe wet zullen voortaan tot het belastbaar inkomen van een werknemer reeds tijdens het vervullen van zijn betrekking gerekend worden zijn aanspraken tegenover zijn werkgever of een derde (b. v. een spaarfonds of een levensverzekering-maatschappij) op een toekomstige uitkeering bij het verlaten van den dienst.

Van de zijde der gemeenten wordt steeds sterker de aandacht gevestigd op de moeilijkheden, waarin de gemeentelijke financiën komen te verkeeren tengevolge van de toepassing van de wet op de financieele verhouding tussehen het Rijk en de gemeenten. De zelfstandigheid der gemeenten op dit gebied is den laatsten tijd in de verdrukking gekomen door de omstandigheid, dat een groot deel van het gemeentelijk belastinggebied aan de gemeenten is ontrokken, terwijl de gemeentelijke inkomsten voor een belangrijk deel worden bepaald naar regels, welke de gemeentebesturen niet zelf kunnen beheerschen. Daarbij komt, dat bij de bestaande verdeling van inkomsten, ingeval van een verdere economische opleving de aan het Rijk komende belastingen eerder

teekenen van herstel zouden vertoonen dan voor de gemeenten mogelijk is. Van de zijde der Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten werd in het bijzonder aangedrongen op een betere verdeling der werkloosheidslasten, waar- van de voorziening tot de taak van het Rijk zou behooren.

Van de ruimte op de geldmarkt en den lagen rentestand hebben vele gemeenten, gelijk reeds eerder is vermeld, gebruik gemaakt om een gedeelte hunner uitstaande leeningen, zoowel bij openbare emissie als onderhands, te converteeren in leeningen van een lager rente-type. Ook kon de kaspositie in vele gevallen versterkt worden door het opnemen van onderhandsche leeningen en het plaatsen van leeningen op de openbare markt.

De gemeente Rotterdam heeft een aanbod gedaan tot omruil der dollar-obligaties in guldens-stukken; daarna heeft deze gemeente wederom eenige nieuwe leeningen uitgegeven en ook onderhandsche leeningen geplaatst. Van de verbetering der kaspositie, welke hiervan het gevolg was, heeft de gemeente gebruik gemaakt om het restant ad f 28 miljoen van de door het Rijk verstrekte kasgelden af te lossen.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Werkverschaffing en steunverleening. Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen. De werkloosheid in 1936 vergeleken met die in 1935. Uitgaven van Rijk en gemeenten, verband houdende met de werkloosheid. Uitkeeringen aan werkloozen in de groote gemeenten. Mededeelingen Regering in zake de werkloozenzorg. Wetsontwerp betreffende een credit voor werkverruiming. Verslag „Werkfonds”. Commissies van onderzoek in zake de werkloosheid. Centralisatie van de zorg voor jeugdige werkloozen. Advies Hooge Raad van Arbeid nopens vervanging volwassen arbeiders door jeugdigen. Wetsontwerp in zake betere verdeling van den beschikbaren arbeid. Herscholing van oudere werkloozen. Hulp aan kleine boeren en tuinders.

	Werkloosheidsdagen in procenten (totaal, excl. aardewerkind., landbouw en veenderij.) 1) *								Aantal geheel werkloozen, ingeschreven bij de organen der openb. arbeids- bem. (in duizendtallen o/h. einde der maand).			
	Totaal.				Totaal industrie.				1933	1934	1935	1936
	1933	1934	1935	1936	1933	1934	1935	1936	1933	1934	1935	1936
Januari . . .	35,8	31,9	35,4	37,2	33,7	34,4	38,9	40,6	398,6	387,2	432,4	475,9
Februari . . .	31,7	28,9	34,7	36,-	35,7	30,7	37,8	39,-	355,5	358,-	417,6	465,5
Maart	27,2	26,4	31,8	33,3	30,8	27,7	34,2	35,7	342,2	332,9	384,2	429,-
April	24,2	25,4	30,-	32,-	26,7	26,6	32,-	33,9	312,8	309,9	368,2	415,7
Mei	25,-	25,3	29,5	31,4	26,2	26,7	31,3	33,3	292,7	294,9	355,2	392,9
Juni	23,7	25,3	28,8	30,8	24,8	27,2	30,7	33,2	275,6	291,9	333,6	378,8
Juli	23,8	26,8	29,5	31,3	25,6	28,8	31,5	33,7	280,2	297,7	336,9	375,7
Augustus . . .	24,4	27,5	29,7	30,7	25,8	29,9	32,1	33,1	274,9	302,1	353,1	381,4
September . .	24,4	27,4	30,5	30,7	25,6	29,6	33,-	33,1	287,8	300,6	366,-	390,1
October	24,6	28,-	30,4	30,6	26,-	30,3	32,3	32,9	302,-	328,9	381,9	394,4
November . . .	25,7	29,5	31,9	30,8	27,5	32,-	34,8	33,1	329,1	365,6	415,2	419,5
December . . .	31,9	33,-	35,9	32,1	34,6	36,2	39,4	34,5	394,1	414,3	471,9	455,2
Jaar	28,8	27,9	31,5	32,2	29,-	30,-	34,-	34,7	322,9	332,8	384,7	414,5

* Hierbij is verondersteld, dat de percentages der werkloosheidsdagen, die slechts op een, zij het ook belangrijk deel der georganiseerden betrekking hebben, representatief zijn voor alle personen, die werkzaam zijn in de bedrijven, waarover het onderzoek loopt (zie in dit verband het Maandschrift, afl. 11, 1925, blz. 1362).

N.B. Bij de beschouwing van de cijfers is er wel rekening mede te houden, dat geen te sterk verband moet worden gelegd tusschen de werkloosheid en den bedrijfstoestand. Voorts houde men, bij vergelijking der aantallen geheel werkloozen in het oog, dat de loop der cijfers wordt beïnvloed door den bevolkingsaanwas en door maatregelen van administratieve aard, welke of de inschrijving bij de arbeidsbeurzen voorschrijven (gezinsleden van steun-trekkende werkloozen) of deogen de arbeidsbemiddeling te bevorderen.

Terwijl de werkloosheidscijfers voor bijna alle maanden van 1936 die van de overeenkomstige maanden van 1935 overtreffen, is dit toch lang niet in die mate als in 1935 ten opzichte van 1934 het geval. Men zie slechts de volgende verschillen.

	Stijging (+) of daling (-) van de werkloosheidsdagen in pCt. (excl. aardewerkind. en landbouw)											
	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
1935 en 1936 . .	+ 1,8	+ 1,3	+ 1,5	+ 2,0	+ 1,9	+ 2,0	+ 1,8	+ 1,0	+ 0,2	+ 0,2	- 1,1	- 3,8
1934 en 1935 . .	+ 3,5	+ 5,8	+ 5,4	+ 4,6	+ 4,2	+ 3,5	+ 2,7	+ 2,2	+ 3,1	+ 2,4	+ 2,4	+ 2,9

	Stijging (+) of daling (-) van de aantallen geheel werkloozen (in duizendtallen). Einde van de maanden											
	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
1935 en 1936 . .	+ 43,5	+ 47,9	+ 44,8	+ 47,5	+ 37,7	+ 45,2	+ 38,8	+ 23,3	+ 24,1	+ 12,5	+ 4,3	- 16,7
1934 en 1935 . .	+ 45,2	+ 59,6	+ 51,3	+ 58,3	+ 60,3	+ 41,7	+ 39,2	+ 51,-	+ 56,4	+ 53,-	+ 49,6	+ 56,6

Bij vergelijking van de cijfers over de vierde kwartalen van 1935 en 1936 valt voor de diamantindustrie, de mijnbouw, de metaalindustrie, de textiel-nijverheid en de visscherij een vrij belangrijk, gunstiger beeld te constateren. Voorts geeft December 1936 voor verschillende bedrijfsklassen iets gunstiger cijfers dan December 1935. Overigens is de werkloosheid of vrijwel station-nair of hooger in het vierde kwartaal 1936.

De jaarcijfers van 1936 vertoonen ten opzichte van 1935 voor de eerstgenoemde vijf bedrijfsklassen hetzelfde gunstige beeld als hiervoor voor de kwartaalcijfers is geconstateerd.

Bedrijfsklassen.	Werkloosheidsdagen in procenten. 1)										
	Jaren.		4e kwartaal 1935.			3e kwartaal 1936.			4e kwartaal 1936.		
	1935	1936	Oct.	Nov.	Dec.	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
1. Aardewerkindustrie, enz.	43,2	53,9	46,5	52,4	62,2	38,9	39,9	47,-	56,2	52,9	63,1
2. Diamantindustrie.	69,4	55,7	65,7	66,2	65,3	57,7	55,3	50,1	45,2	39,1	36,2
3. Drukkersbedrijven	18,2	20,3	19,8	19,5	19,-	20,7	21,3	21,1	20,9	19,8	18,5
4. Bouwbedrijven, enz.	42,2	47,7	39,7	45,9	58,8	43,1	42,8	44,8	46,8	51,2	56,7
6. Houtbewerking, enz.	44,9	46,8	44,2	46,7	52,4	45,8	45,7	45,8	45,1	45,1	48,8
7. Kleedingindustrie	20,6	22,9	19,9	20,6	25,8	26,9	26,4	24,7	19,6	21,-	24,4
9. Lederindustrie	22,8	31,1	19,2	22,4	24,8	36,7	37,-	37,8	34,5	31,6	31,9
10. Steenkolenmijnen.	21,3	14,-	22,8	20,5	18,7	13,9	11,2	10,4	8,4	8,8	6,4
11. Metaalindustrie, enz.	41,5	37,2	41,6	42,1	43,4	36,5	35,3	34,8	34,4	33,-	32,-
15. Textielnijverheid	32,2	29,7	28,-	27,3	29,8	34,3	33,3	31,5	26,7	22,8	20,9
17. Voedings-enz. bedrijven	21,-	23,1	20,2	20,6	21,4	23,4	22,9	23,-	22,2	21,2	21,6
<i>w.o. tabak- en sigarenind.</i>	26,8	29,7	24,1	24,9	27,2	30,2	30,2	29,6	27,5	25,7	26,8
18. Landbouw, veenderij	-	-	-	*	46,7	-	*	-	-	*	37,1
19. Visscherij, enz.	39,-	32,4	24,7	27,1	34,4	24,-	19,6	16,9	17,4	18,-	25,7
20. Handelsreizigers	11,4	12,5	11,2	11,5	12,3	12,7	18,-	12,5	12,4	12,-	12,2
21. Verkeerswezen	33,7	36,-	32,6	33,7	36,5	34,9	34,1	33,9	34,1	34,8	36,4
24. a. Handels- en kantoorbed.	9,0	10,4	10,1	9,8	10,4	10,3	10,4	10,6	10,6	10,5	10,5
b. Toonkunstenaars	28,7	27,8	28,7	25,5	25,4	24,7	24,-	27,2	25,6	25,7	24,8
Overige klassen (v.n.l. fabrieksarb.)	26,2	30,2	27,1	28,1	33,1	28,4	28,2	28,4	28,6	29,-	31,7
Totaal (excl. kl. 18).	31,7	32,7	30,7	32,4	36,4	31,4	30,9	31,-	31,1	31,2	32,7
Totaal industrie	34,3	35,2	33,2	35,3	40,-	33,8	33,3	33,5	33,5	33,6	35,2

* Wegens de geheel onvolledige gegevens zijn geen percentages der werkloosheidsdagen berekend.

1) Deze cijfers geven weer het percentage werkloosheidsdagen van het aantal dagen, dat gewerkt had kunnen worden, indien geen werkloosheid ware voorgekomen. Het aantal personen, van wie werd nagegaan of zij al dan niet werkloos waren, beliep (excl. de bedrijfsklasse 18) rond 466 000 in het 4e kwartaal 1936, tegen 464 500 in het vorige kwartaal en 473 000 een jaar geleden.

Overstaand overzicht geeft voor eenige belangrijke beroepsklassen het aantal geheel werklozen onder de ingeschreven werkzoekenden bij de 55 belangrijkste arbeidsbeurzen. De cijfers voor 1936 vertoonen voor de mijnindustrie, de metaalnijverheid en de textielnijverheid een gunstiger, voor de andere beroepsklassen een ongunstiger beeld dan voor 1935.

Gemiddeld aantal geheel werklozen (in duizendtallen) ingeschreven op het einde van de maanden der jaren 1934, 1935 en 1936.*

	1934			1935			1936		
	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.
Drukkersbedrijven	2,2	2,5	2,9	2,2	2,5	2,9	2,2	2,5	2,9
Bouwbedrijven	44,8	52,9	58,6	44,8	52,9	58,6	44,8	52,9	58,6
Houtbewerking	7,-	7,9	8,2	7,-	7,9	8,2	7,-	7,9	8,2
Kleedingindustrie	4,6	5,2	5,6	4,6	5,2	5,6	4,6	5,2	5,6
Steenkolen, turf	4,8	4,7	4,5	4,8	4,7	4,5	4,8	4,7	4,5
Metaalnijverheid	34,8	37,5	36,5	34,8	37,5	36,5	34,8	37,5	36,5
Textielnijverheid	4,8	5,6	5,6	4,8	5,6	5,6	4,8	5,6	5,6
Bereiding voedingsmiddelen enz.	7,7	9,1	10,3	7,7	9,1	10,3	7,7	9,1	10,3
Warenhandel	10,7	11,2	12,8	10,7	11,2	12,8	10,7	11,2	12,8
Verkeerswezen	27,7	35,3	39,2	27,7	35,3	39,2	27,7	35,3	39,2
Vrije beroepen	10,5	12,2	13,5	10,5	12,2	13,5	10,5	12,2	13,5
Losse werklieden	35,7	42,8	46,8	35,7	42,8	46,8	35,7	42,8	46,8

* Bij 55 arbeidsbeurzen (dus excl. de overige arbeidsbeurzen en de agentschappen).

Voorts volgt hieronder een naar leeftijdsgroepen gesplitst overzicht van het totaal aantal bij de openbare arbeidsbemiddeling in Nederland ingeschreven werklozen. De gegevens zijn verstrekt door den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling.

	Aantal personen als geheel werkloos ingeschreven bij de openbare arbeidsbemiddeling (in duizendtallen).								Van het aantal werklozen van 31 jaar en ouder, waren (in duizendtallen)									
	14-17 jaar.		18-24 jaar.		25-30 jaar.		31 jaar en ouder.		31-40 jaar.		41-50 jaar.		51-60 jaar.		61-65 jaar.		66 j. en ouder.	
	M.*	V.*	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Gemeenten met minder dan 5 000 inwoners.																		
1 Januari 1937	2,-	0,6	8,7	0,5	11,8	0,1	38,4	0,1	16,1	0,1	11,5	-	7,9	-	2,6	-	0,9	-
1 October 1936	1,2	0,5	4,4	0,4	6,3	0,1	22,5	0,1	9,4	-	6,8	-	4,5	-	1,5	-	0,2	-
1 Juli	1,2	0,5	5,-	0,4	7,1	0,1	22,-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 April	1,9	0,6	7,4	0,5	10,1	0,1	31,2	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 Januari	2,7	0,5	10,1	0,5	13,4	0,1	39,6	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 October 1935	0,9	0,3	4,5	0,3	6,6	0,1	21,4	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gemeenten met 5 000 en meer inwoners.																		
1 Januari 1937	13,8	5,8	54,8	5,9	72,5	1,9	235,1	4,-	101,-	1,8	66,-	1,2	47,6	0,8	16,6	0,1	4,-	-
1 October 1936	13,3	6,2	48,8	5,8	63,4	2,2	212,1	4,1	90,2	1,9	59,4	1,3	43,1	0,8	15,2	0,1	4,2	-
1 Juli	10,9	4,7	46,3	5,1	62,6	1,9	207,4	3,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 April	15,-	6,3	52,8	6,1	68,2	2,2	222,1	4,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 Januari	16,1	6,7	61,6	6,6	75,5	2,1	234,5	3,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 October 1935	12,7	5,6	50,1	5,5	61,2	1,8	194,9	3,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle gemeenten in Nederland.																		
1 Januari 1937	15,8	6,4	63,4	6,4	84,2	2,-	273,5	4,1	117,1	1,9	77,5	1,8	55,4	0,8	19,2	0,1	4,9	-
1 October 1936	14,5	6,7	53,2	6,2	69,7	2,3	234,6	4,2	99,6	2,-	66,3	1,3	47,6	0,8	16,7	0,1	4,4	-
1 Juli	12,1	5,2	51,3	5,5	69,7	1,9	229,4	4,-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 April	16,9	6,9	60,2	6,6	78,2	2,4	253,4	4,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 Januari	18,8	7,2	71,7	7,1	88,9	2,2	274,1	3,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 October 1935	13,6	5,9	54,6	5,8	67,7	1,9	216,2	3,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* M. = mannen, V. = vrouwen.

Onderstaande cijfers geven een beeld van de lasten, welke de werkloosheid in de laatste vijf jaren op de openbare kassen legt. ¹⁾

		Uitgaven (in miljoenen guldens) door het Rijk (= R) en de gemeenten (= G)				
		1932	1933	1934	1935	1936 ²⁾
Werkverschaffing	(R)	18,5	30,9	15,8	}	131,1 ³⁾
	(G)	12,1	12,5	18,2		
Steun aan Crisiswerkloozen	(R)	28,7	45,2	30,1	}	187,3 ⁴⁾
	(G)	44,3	15,4	31,4		
Steun aan niet-crisiswerkloozen	(G)	—	26,—	18,—	}	0,05
Wachtgeldroegelingen	(R)	0,08	0,05	0,08		
	(G)	0,07	0,03	0,02	}	0,08
Werkloosheidsverzekering	(R)	8,9	8,4	6,8		
	(G)	8,6	8,2	6,7	}	6,5
Verplaatsing van arbeidskrachten	(R)	0,004	0,004	0,01		
	(G)	0,003	0,004	0,01	}	0,017
Totaal	(R)	56,2	84,5	52,7		
	(G)	65,1	62,1	74,3	}	149,1

1) Zie voor verdere bijzonderheden Maandschrift, afl. 1, 1937, blz. 118.

2) Geraamd.

3) Hierin f 106,2 miljoen bijdragen uit het Werkloosheids-subsidiefonds en f 4,7 miljoen bijdragen van het Rijk. De gemeenten droegen zelf f 20,16 miljoen bij. De uitgaven van het W.S.F., ter zake van steun enz. aan werkl., werden voor f 46,44 miljoen gedekt door middelen, tijdelijk onttrokken aan het gemeentelijk belastinggebied.

4) Hierin f 2,3 miljoen gemeentelijke en f 2,05 miljoen Rijksuitgaven; voorts zijn in dit getal begrepen uitgaven door Rijk en gemeenten van resp. f 1,35 miljoen en f 0,75 miljoen voor z. g. B-steun. Voor zoover bekend, zullen de gemeenten uit het W.S.F. f 99,61 miljoen ontvangen. De gemeenten droegen zelf f 31,29 miljoen bij, terwijl de uitgaven van het W.S.F. ter zake van steun enz. aan werkloozen, voor f 47,17 miljoen gedekt worden door middelen onttrokken aan het gemeentelijk belastinggebied.

Het totaal-bedrag der aan werkloozen verstrekte uitkeeringen in de gemeenten boven de 100 000 inwoners blijkt uit het volgende overzicht.

In de bedragen zijn begrepen, zoowel de uitkeeringen vanwege het gemeentebestuur rechtstreeks, Maatschappelijk Hulpbetoon of Burgerlijk Arm-bestuur (voor Amsterdam ook de Commissie van Advies en uitvoering) als de uitkeeringen, verstrekt door werkloozenkassen van gesubsidieerde verenigingen.

Totaal bedrag der uitkeeringen aan werkloozen, in duizendtallen guldens. *

	1933 ¹⁾	1934 ²⁾	1935 ³⁾	1936 ⁴⁾
Amsterdam	19 298,— (2 342,2)	18 635,3 (2 025,7)	21 324,2 (1 938,9)	23 840,9 (1 618,7)
Rotterdam	19 542,— (1 866,5)	17 676,3 (1 538,1)	18 608,3 (1 306,9)	19 719,2 (1 273,4)
's-Gravenhage	7 579,3 (1 247,7)	6 968,6 (1 107,2)	7 184,1 (907,2)	8 023,9 (890,—)
Utrecht	3 742,7 (611,9)	3 699,2 (481,—)	3 528,— (411,8)	3 771,8 (414,5)
Haarlem	2 429,6 (437,—)	2 260,— (371,7)	2 621,4 (325,4)	3 067,2 (303,5)
Groningen	1 057,3 (316,5)	1 114,3 (281,9)	1 192,5 (271,2)	1 594,3 (250,3)
Eindhoven	—	—	1 634,6 (334,7)	2 122,7 (359,7)

* De cijfers tusschen haakjes betroffen de (in het totaal begrepen) bedragen, verstrekt door werkloozenkassen van gesubsidieerde verenigingen.

1) Bovendien werd in de gemeenten aan brandstoffen, kleding enz. uitgekeerd voor een waarde in duizendtallen guldens van resp. 936,7, 580,4, 152,8, 10,—, 82,1 en 23,9.

2) Alsvoren resp. 776,2, 545,3, 143,5, 12,6, 81,4 en 25,9.

3) Alsvoren resp. 1 053,1, 626,5, 204,2, 16,5, 116,1, 41,2 en 9,6.

4) Alsvoren resp. 1 134,1, 616,—, 217,4, 9,1, 107,—, 45,7 en 12,4.

In de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer in zake de begroting 1937 van het Departement van Sociale Zaken, deelde de Minister o.m. het volgende mede.

In hoeverre de structureele werkloosheid verkorting van den werktijd noodig zal maken, is thans niet te zeggen. Noemt het Voorloopig Verslag de verkorting van den arbeidsduur van 48 tot 40 uur als het voornaamste middel om meer arbeiders aan de productie te doen deelnemen, de Minister zou hier veeleer van een zeer gewaagd middel willen spreken. Wanneer niet vaststaat, dat de weekloonen naar evenredigheid verminderd zullen worden, dan leidt dit middel vanzelf tot verhooging van de productiekosten. Bovendien houdt een verlaging van het weekloon reeds de kiem in voor aandrang tot loonsverhoging, waarom de Minister ten aanzien van dit middel dan ook vrij sceptisch staat. Besprekingen met vertegenwoordigers van werkgevers en arbeiders uit eenige bedrijven, waar een verkorting van den werktijd het minst bezwaarlijk scheen, leidden niet tot resultaten. Het vraagstuk van den vrouwenarbeid en de vervanging van oudere door jongere arbeiders zal in een wetsontwerp worden belichaamd. De Minister bedoelt deze regeling alleen als crisismaatregel. Met betrekking tot den arbeid van vreemdelingen deelde de Minister mede dat van 1 October 1934—31 October 1936 76 794 vergunningen verleend zijn ten behoeve van buitenlandsche arbeidskrachten. Tot laatstgenoemden datum

waren 21 700 vergunningen afgegeven tot het doen verrichten van arbeid door buitenlandsche dienstboden, waaronder niet begrepen is het vrouwelijk personeel in hotel-, café- en restaurantbedrijven, winkels, enz.

Vermeldt dient nog dat de Regeering in Februari 1937 een wetsontwerp bij de Tweede Kamer indiende ter verhooging van het crediet voor werkverruiming met een bedrag van f 33,7 miljoen voor „kosten van openbare Rijkswerken, in het belang van de werkverruiming enz.". In de memorie van toelichting wordt o.m. het volgende gezegd. Bij de wet van 2 Juli 1934 werd voor werkverruiming een crediet van f 60 miljoen, bij de wet van 1 Augustus 1936 alsnog f 6,3 miljoen, toegestaan. Op 1 Januari 1937 was dit crediet ten volle geblokkeerd. Wijl nog verschillende plannen in onderzoek zijn, die wellicht voor financiering ten laste van het Werkfonds in aanmerking zullen komen en de Regeering voortzetting van de werkzaamheid van dit Fonds wenschelijk acht, wordt genoemd crediet aangevraagd. Daardoor zal voor het Werkfonds in totaal een som van f 100 miljoen beschikbaar komen.

Het driemaandelijksch verslag van het „Werkfonds", loopende van 16 September t/m 15 December 1936, vermeldt, dat tot laatstgenoemden datum ten laste van den begrotingspost van het „Werkfonds", vastgesteld is een totaalbedrag van ruim f 80,2 miljoen, w.o.: Rijkswerken bijna f 28,7 miljoen, werken van andere publiekrechtelijke lichamen ruim f 29,2 miljoen, industrieele projecten rond f 19,5 miljoen en „andere werken" bijna f 2,8 miljoen.

Ter adviseering over de vraag wat er gebeuren moet met degenen, die blijvend buiten het arbeidsproces zullen komen te staan, stelde de Regeering een interdepartementale commissie van ambtenaren in. Ook de Hooge Raad van Arbeid stelde een commissie in tot onderzoek naar den omvang van de blijvende werkloosheid.

Opnieuw vroeg de Minister van Sociale Zaken de aandacht voor het vraagstuk van de werkloosheid onder de jeugd. In een einde December 1936 tot een groot aantal gemeentebesturen gericht schrijven, stelt de Minister de vraag of de jonge werkloozen zelf in het algemeen wel voldoende lust toonen om aan den arbeid, welke op velerlei gebied voor hen georganiseerd wordt, deel te nemen. Aan de hand van overgelegde cijfers wordt aangetoond dat het antwoord niet in alle opzichten bevredigend kan zijn. Sterke centralisatie in de organisatie van het jeugdwerk voor jonge werkloozen acht de Minister in hooge mate gewenscht, waartoe o.a., in de betrokken gemeenten, één persoon geheel met de leiding van het cultureele werk voor werkloozen belast zou moeten worden, terzijde gestaan door een commissie van advies. Representatieve vertegenwoordigers van het bedrijfsleven zullen in deze commissie zitting moeten hebben. ¹⁾

In November stelde de Hooge Raad van Arbeid zijn advies aan den Minister van Sociale Zaken vast in zake het vraagstuk der vervanging van volwassen arbeidskrachten door jeugdigen en sprak zich daarbij uit voor het treffen van een wettelijke regeling, waarbij de Overheid de bevoegdheid verleend wordt, ten aanzien van de getalsverhouding, bij algemeene maatregel van bestuur bepaalde regelingen te treffen. Ten deele volgde de Minister dit advies bij de indiening in Februari 1937 van een wetsontwerp, houdende tijdelijke bepalingen, strekkende tot het bereiken van een betere verdeling van den beschikbaren arbeid. Het wetsontwerp schrijft voor dat voor bepaalde soorten van arbeid, welke vóór 1 Januari 1934 in fabrieken en werkplaatsen in het algemeen door mannelijke arbeiders werd verricht, tot herstel van dien toestand, kan worden bepaald dat slechts een zeker percentage vrouwen of meisjes, dien arbeid, hetzij in het geheel niet, of onder zekere voorwaarden, mag verrichten. Voorts opent het ontwerp de mogelijkheid om voor fabrieken en werkplaatsen, welke afwijken van den (voor dit soort fabrieken of werkplaatsen geldenden) regel omtrent de verhouding tusschen mannen boven de 25 jaar en de overige arbeiders, te bepalen dat een zeker percentage van het personeel uit mannelijke arbeiders boven de 25 jaar moet bestaan. ²⁾

Met betrekking tot de kwestie van de „herscholing" der oudere werkloozen, zond de Minister van Sociale Zaken een rondschrift ³⁾ aan de besturen van gemeenten, waar centrale werkplaatsen zijn gevestigd. De niet ongunstige ontwikkeling van de arbeidsmarkt, welke hier en daar te bespeuren valt, kan wel-

1) Zie voorts het artikel „Jeugdwerkloozenzorg" in „De Arbeidsmarkt", afl. 1, 1937.

2) Zie ook het overzicht in het Maandschrift, afl. 2, 1937 onder „Arbeidstoestanden. Soc. zorg".

3) 4 Februari 1937.

licht, aldus de Minister, een aantal oudere werklozen een kans geven om weder in het bedrijfsleven te worden opgenomen. Echter heeft de langdurige werkloosheid in sommige gevallen een nadeeligen invloed uitgeoefend op de geschiktheid om weer ten volle in het bedrijf te kunnen meewerken. Daarom is het wenschelijk, de bedrijfsvaardigheid van de hierbedoelde arbeiders zoveel mogelijk weer op het gewenschte peil te brengen. De Minister wil de centrale werkplaats aan dit doel dienstbaar maken, zonder daarbij aan de bestemming dezer werkplaats voor de jeugdige werklozen afbreuk te doen. Gedacht is aan een regeling, waarbij deze werkplaats gedurende drie middagen in de week voor oudere werklozen wordt opengesteld.

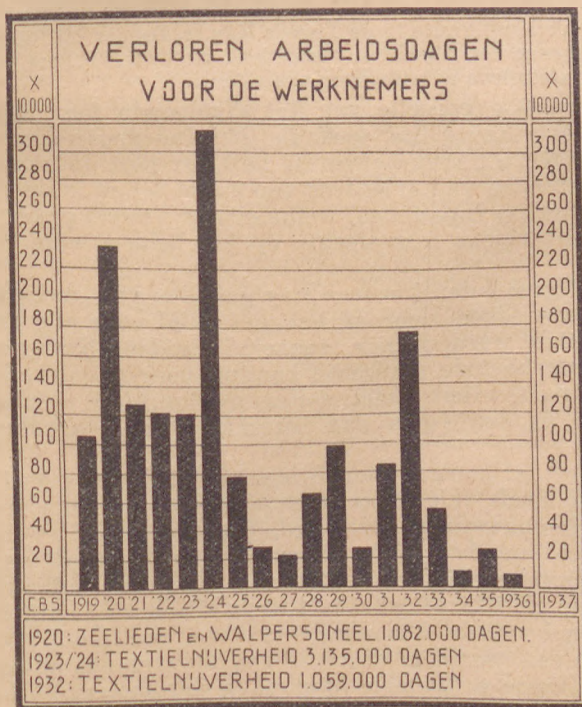
In verband met het genoemd rondschrijven zij nog vermeld dat, om in het euvel der gebleken afnemende vakbekwaamheid te voorzien, voor verschillende vakken cursussen georganiseerd zijn, waarin werklozen, afkomstig uit die vakken, opnieuw vaardigheid in de uitoefening van hun vak kunnen verkrijgen.

Teneinde de mogelijkheid onder de oogen te zien, om te komen tot uitbreiding van de hulp aan kleine boeren en tuinders, door plaatsing in werkverschaffing of op eigen bedrijf, besloot de Regeering een proef te nemen in een aantal gemeenten (in elk der 13 inspecties voor de werkverschaffing, 3 gemeenten). ⁴⁾

4) 5 Januari 1937.

Werkstakingen en uitsluitingen. Stakingsbeweging van weinig beteekenis in 1936.

In overeenstemming met de reeds over de eerste drie kwartalen gepubliceerde gegevens, was de stakingsbeweging, ook over het geheele jaar 1936 beschouwd, van zeer weinig beteekenis. Er werden slechts 95 arbeidsconflicten (uitsluitend werkstakingen) geteld, een kleiner aantal dan ooit te voren. Ook was het aantal verloren arbeidsdagen — het meest karakteristieke kenmerk voor de belangrijkheid der geschillen — in dit jaar bijzonder klein. Dit treedt vooral aan het licht bij vergelijking met de overeenkomstige cijfers voor voorafgaande jaren, zooals in onderstaande grafiek.

Het geringe verlies aan arbeidsdagen in het verslagjaar was voornamelijk te danken aan het feit, dat arbeidsgeschillen van aanzienlijken omvang in het geheel niet voorkwamen. De grootste staking was die in het visschersbedrijf te IJmuiden, welke van 10 Juni tot 9 Juli aanhield, en ongeveer 32.000 arbeidsdagen verloren deed gaan.

Het gebruikelijke overzicht, waarin voor elk kwartaal der laatste 3 jaren het aantal uitgebroken geschillen met de daarbij betrokken werknemers is vermeld, volgt hieronder.

	1934.		1935.		1936.	
	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.
1e kwartaal . . .	37	1953	44	2074	18 §	422 §
2e " " "	42	1189	40	4100	31 §	2260 §
3e " " "	37	1904	34	5381	26 §	4106 §
4e " " "	32	710	24	872	26 §	1528 §

§ Voorloopig cijfer.

Uit deze cijfers blijkt, dat het aantal rechtstreeks bij conflicten betrokken werknemers in 1936 niet zoo onaanzienlijk is geweest; dit aantal was grooter dan in 1934 en komt eveneens boven dat van enkele vroegere jaren uit.

Zooals gewoonlijk werden ook in 1936 de meeste geschillen door loonkwesties veroorzaakt; 34 pCt. daarvan ontstond door streven naar loonsverhooging, 31 pCt. uit verzet tegen loonsverlaging.

In het begin van het jaar dreigden, bij het opnieuw afsluiten van de collectieve contracten, wel weer verscheidene conflicten, doch deze acties droegen over het algemeen een minder ingrijpend karakter dan in vroegere jaren, en werden in de meeste gevallen door Rijksbemiddelaars tot oplossing gebracht.

In den landbouw kwam slechts één staking van korten duur voor. Vele malen zijn echter weer — door tusschenkomst der Regeering — in dit bedrijf dreigende conflicten voorkomen en werden arbeidsvoorwaarden opgelegd krachtens de landbouwcrisiswetgeving.

Arbeidsvoorwaarden. In de laatste maanden van 1936 loonsverlagen in het vrije bedrijf over het geheel tot staan gekomen. Eenige gevallen van loonsverhooging. Vele collectieve arbeidsovereenkomsten ongewijzigd verlengd. Mededeeling van den Minister over loonarbitrage in den landbouw. Verbetering der pensioenregeling in de mijnindustrie. De loonkwestie in de Tweede Kamer. Loonen bij Rijkswerken en Werkfonds. Wetsontwerp tot algemeen verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten.

Nadat het grootste gedeelte van het afgelopen jaar nog steeds in het teeken van loonsverlaging had gestaan (het indexcijfer der contractloonen daalde van 87 in 1935 tot 84 in het eerste halfjaar 1936, dat der uurverdiensten van een viertal groepen van arbeiders van 86 tot 83), is in de laatste maanden van 1936 een kentering ingetreden, welke echter vrijwel enkel in het particuliere bedrijf en overigens nog slechts op bescheiden wijze tot uitdrukking kwam.

In een aantal gemeenten kwamen nog gevallen van verlaging der wedden van het gemeentepersoneel voor, zij het niet altijd voor alle groepen. Van de grootere gemeenten worden hier genoemd Leiden, Nijmegen, Tilburg en Utrecht (in laatstgenoemde gemeente korting voor ongehuwde ambtenaren).

In een aantal particuliere ondernemingen echter deed zich loonsverhooging voor, meermalen in den vorm van intrekking van een onlangs ingevoerde loonsverlaging.

Het indexcijfer der contractloonen bleef in het tweede halfjaar 1936 op 84 staan. Verder zijn reeds vele collectieve arbeidsovereenkomsten voor 1937 geheel of nagenoeg ongewijzigd verlengd, o.a. die voor den burgerlijken en utiliteitsbouw, het bouwbedrijf in Friesland, het bagger-, schilders-, steenhouders-, stucadoorsbedrijf, het houtbedrijf, de meubelindustrie, het heerenkleedingbedrijf, de chemigrafische en lithografische inrichtingen, de schoenindustrie, de visscherij, de bloembollencultuur, den landbouw in Westelijk Noordbrabant. In een aantal gevallen is aan de overeenkomsten een clause toegevoegd betreffende eventuele herziening der loonen bij belangrijke stijging van de kosten van levensonderhoud, of is bij de onderhandelingen over de verlenging der contracten tusschen partijen afgesproken, dat deze mogelijkheid zoo noodig onder de oogen zou worden gezien.

Voor de eerste maal is voor den water- en spoorwegbouw een afzonderlijke landelijke collectieve arbeidsovereenkomst tot stand gekomen. In deze overeenkomst zijn de beroepen in drie groepen ingedeeld, waarvoor

de loonen zijn vastgesteld op resp. 40 tot 64 ct., 32 tot 59 ct. en van 28 tot 55 ct., naar gelang van de provincie en de gemeente.

In de schoenindustrie is men overgegaan tot oprichting van een centraal kindertoeslagfonds. ¹⁾

Volgens een mededeeling van den Minister van Landbouw en Visscherij aan de landarbeidersorganisaties zal aan de werkgevers in de land- en tuinbouwbedrijven, voor wie over 1936/1937 ingevolge de landbouwerisiswetgeving verplichte arbitrage werd voorgeschreven, voor het tijdvak 1937/1938 wederom dezelfde verplichting worden opgelegd, indien vóór 1 April a.s. tusschen de betrokken landbouwers en tuinders en de drie landarbeidersbonden geen overeenstemming over de arbeidsvoorwaarden zal zijn bereikt.

Onderhandelingen tusschen werkgevers en arbeidersorganisaties in de mijnindustrie hebben geleid tot een verbetering van de pensioenregeling, waarvan de kosten geheel ten laste van de bedrijven zullen komen; van de kosten der hoogere pensioenpremie zal n.l. de helft door de mijnen worden gedragen, terwijl het door de mijnwerkers te betalen gedeelte in den vorm van een toeslag op de loonen zal worden gecompenseerd. Aan een verkorting van den werktijd kan echter volgens de Directies alleen gedacht worden indien de groote kolen-exporteerende landen daartoe overgaan. Met betrekking tot de loonen zijn verdere onderhandelingen toegezegd.

In verband met de gewijzigde monetaire situatie is bij de behandeling in de Tweede Kamer van de begroting 1937 van het Departement van Sociale Zaken (Hoofdstuk XII) het denkbeeld geopperd tot instelling van een commissie, waarin werkgevers en werknemers vertegenwoordigd zouden zijn en welke tot taak zou hebben het aangeven van correcties op loonen, die te veel gedaald zijn, het in overeenstemming met elkaar brengen van de loonen in beschutte en die in onbeschutte bedrijven, de bestudeering van de mogelijkheid tot invoering van de 40-urenweek, enz. Van instelling van een dergelijke commissie verwachtte de Minister echter, naar hij mededeelde, weinig nut, o.a. omdat zij volgens hem niet voldoende deskundig zou zijn om voor alle bedrijfstakken te beoordeelen hoe de regeling der arbeidsvoorwaarden behoort te zijn. De ontwikkeling der dingen zou gerust aan de organisaties van werkgevers en werknemers kunnen worden overgelaten.

Ter zake van de arbeidsvoorwaarden bij Rijkswerken werd reeds meer-malen het opnemen van de verplichting tot naleving van de sociale bepalingen uit de collectieve arbeidsovereenkomsten in bestekken voor Rijkswerken bepleit, hetgeen indertijd tot de toezegging van den Minister heeft geleid dit ernstig te zullen overwegen. Inderdaad zijn sedert September j.l. bepalingen dienaangaande in bestekken opgenomen. Echter wordt thans nog steeds er op aangedrongen om ook de naleving van de bepalingen inzake loonen en arbeidsduur verplicht te stellen, doch de Minister van Waterstaat heeft verklaard dat aan het voorschrijven van garantie-loonen en minimum-arbeidsvoorwaarden geen behoefte bestaat; wel is hij bereid toe te zien dat zich geen misstanden in den vorm van te lage loonen voordoen. Wat betreft de arbeidsvoorwaarden in bestekken van werken, door het Werkfonds uitgevoerd, deze worden volgens verklaring van den Minister slechts opgenomen wanneer het wenschelijk is loonen voor te schrijven lager dan den plaatselijken loonstandaard, in welke gevallen zij na overleg met de vakbonden worden vastgesteld; overigens worden in den regel ook in Werkfondsbestekken de loonen vrijgelaten.

Begin December j.l. heeft de Regeering een wetsontwerp ingediend tot algemeen verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten. ²⁾

Volgens dit ontwerp kan de Minister van Sociale Zaken bepalingen van een collectieve arbeidsovereenkomst, welke in het geheele land of in een gedeelte daarvan voor een belangrijke meerderheid van in een bepaalden bedrijfstak werkzame personen gesloten is, algemeen verbindend verklaren. De duur der verbindendverklaring is op maximum één jaar gesteld en bij eerder eindigen der overeenkomst tot het tijdstip dezer beëindiging. Onder de bepalingen, welke bindend kunnen worden verklaard, vallen die betreffende de eigenlijke arbeidsvoorwaarden (b.v. loon, arbeidsduur, overwerk, vacantie, enz.) en andere, zooals die betreffende de personeelsverhouding of de beper-

¹⁾ Zie Maandschrift, afl. 2, 1937.

²⁾ Zie ook Maandschrift, afl. 12, 1936, blz. 1866.

king van het aantal leerlingen. Van de verbindendverklaring zijn uitgesloten o.a. de bepalingen, welke dwang uitoefenen op werkgevers en werknemers om zich bij een vakorganisatie aan te sluiten en die, welke een ongelijke behandeling van georganiseerden en ongeorganiseerden te weeg brengen. Het verzoek tot verbindendverklaring gaat uit van den bedrijfsraad of — bij ontstentenis daarvan — van één der bij de collectieve arbeidsovereenkomst betrokken partijen. Een in te stellen commissie zal den Minister, indien hij dat noodig acht, van advies kunnen dienen. Indien in verband met de gewijzigde omstandigheden het voortduren der verbindendverklaring in strijd zou zijn met het algemeen belang, kan de Minister te allen tijde de verbindendverklaring intrekken.

Tevens houdt dit wetsvoorstel de mogelijkheid in van onverbindend verklaren van bepalingen der collectieve arbeidsovereenkomsten, indien het algemeen belang zulks eischt. Een onverbindend verklaarde bepaling wordt geacht geen deel meer uit te maken van de collectieve arbeidsovereenkomst, terwijl bestaande bedingen tusschen werkgevers en arbeiders, op een zoodanige bepaling berustend, nietig zijn.

Uit het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer over dit wetsontwerp blijkt dat de tegenstanders daarvan vooral verstarring van het economisch leven vreesden. Bij verandering op de internationale markt moet het Nederlandsche bedrijfsleven zich snel aan de gewijzigde omstandigheden kunnen aanpassen, waartoe ook verandering in de arbeidsvoorwaarden op korten termijn noodig kan zijn, hetgeen dan sterk bemoeilijkt zou worden. Zij vreesden tevens dat het ontwerp een verdere stap zou blijken te zijn op den weg naar steeds dieper ingrijpende Overheidsbemoeiing. Tegenover deze bezwaren werd echter van andere zijde o. m. aangevoerd dat het voor de rust en de stabiliteit in het bedrijfsleven in hooge mate wenschelijk is dat niet telkens opnieuw loonacties worden gevoerd. Dit achtte men een van de groote voordeelen van het instituut der collectieve arbeidsovereenkomsten. Bij snelle veranderingen in het economisch aspect zou de contractueele termijn tot twee of één jaar of desnoods tot een kortere periode kunnen worden beperkt, terwijl men ook kan overeenkomen dat bij het intreden van bepaalde omstandigheden wijziging der overeenkomst mogelijk is. Bovendien kan de Minister te allen tijde de verbindendverklaring intrekken. Men wees er verder op, dat ongeorganiseerde bedrijven, die zich aan goede regelingen inzake loonen, kindertoeslagfondsen, pensioenfondsen e.d. onttrekken, maar al te dikwijls practisch de lasten afwentelen op de publieke kassen.

Verschillende leden brachten nog de bevoegdheid van de bedrijfsraden in het geding, waarbij o. a. de wensch van enkelen naar voren kwam dat de positie der bedrijfsraden zou worden versterkt door alleen dezen raden de bevoegdheid te geven een verzoek tot verbindendverklaring in te dienen.

Van de voorstanders hadden velen bezwaar tegen den eisch dat de collectieve arbeidsovereenkomst voor een belangrijke meerderheid van de in een bedrijf werkzame personen moet gelden, daar slechts enkele contracten aan dien eisch voldoen. Men achtte het beter te spreken van een collectieve arbeidsovereenkomst, die voor de regeling der arbeidsvoorwaarden in het bedrijf of het beroep en binnen het gebied, waarvoor zij geldt, overwegende beteekenis heeft. In de meeste gevallen overschrijdt immers de beteekenis van een collectieve arbeidsovereenkomst de grenzen van de contracteerende partijen en hare leden verre. Verder werd o. a. nog de wensch tot uitdrukking gebracht dat het inwinnen door den Minister van advies imperatief zou worden voorgeschreven, in plaats van facultatief, zooals in het ontwerp is geschied, en had men bezwaar tegen het ontbreken van een contrôle-instantie op de naleving van verbindend verklaarde bepalingen.

De mogelijkheid van onverbindendverklaring achtten velen een bezwaar. Sommige leden meenden dat de onverbindendverklaring wel uitsluitend zou worden toegepast, wanneer de arbeidsvoorwaarden naar het oordeel der Regeering te gunstig zijn. Volgens hen zou men dan ook Overheidsbemoeiing moeten krijgen om slechte arbeidsvoorwaarden te verbeteren. Weer anderen achtten een regeling der onverbindendverklaring als sluitstuk op de regeling der verbindendverklaring noodzakelijk.

Organisatie van werkgevers en werknemers. De bestrijding van de economische depressie en hare gevolgen. Algemeene vergaderingen van het R.K. Werkliedenverbond, het Verbond van Hoofdarbeiders en het Syndicalistisch Vakverbond.

De organisaties bleven zich, wat hare werkzaamheden betreft, bezighouden met vraagstukken in verband met de economische depressie en hare gevolgen. Zoo nam een gecombineerde vergadering van de Alg. R.-K. Werkgevers-Vereeniging en het R.-K. Verbond van Werkgevers-Vakvereenigingen resoluties aan in zake de bestrijding van de werkloosheid onder de jeugd, waarin o.m. de volgende maatregelen werden aanbevolen: stelselmatige vervanging van vrouwelijke arbeidskrachten door mannelijke bij het verrichten van werkzaamheden, die niet specifiek als vrouwenarbeid zijn te beschouwen; wettelijk verbod van het verrichten van arbeid in het bedrijfsleven door gehuwde vrouwen niet-kostwinsters; vervanging van oudere door jongere arbeidskrachten met behoorlijke verzorging van de belangen van eerstgenoemde; ruimer bevoordering door de Overheid van de herscholing van arbeidskrachten; toepassing van het zgn. twee op één-stelsel. Intusschen achtte men een constructieve welvaartspolitiek nog steeds het beste middel om het vraagstuk der werkloosheid tot een goede oplossing te brengen. ¹⁾

De besturen van het N.V.V., het Chr. Nat. Vakverbond, het R.-K. Werkliedenverbond en de Nederl. Vakcentrale richtten tot den Minister van Sociale Zaken een gemeenschappelijk verzoek om de overgangstoelage, welke steun-trekkenden in plaats van den vervallen huurbijslag ontvangen, voor werkloozen, die na 1 October 1936 steun zijn gaan ontvangen, niet te beperken tot de grootste zeven steden, zooals werd bepaald, doch uit te strekken tot alle gemeenten. Mede drongen genoemde centralen aan op uitbreiding van de distributie van goedkoope levensmiddelen ten behoeve van werkloozen. ²⁾

In verband met de getroffen monetaire maatregelen stelde het N.A.S. zijn aangesloten organisaties o.m. tot taak te strijden tegen huuropdrijving, tegen prijsopdrijving van artikelen voor dagelijksche levensbehoeften, voor loonsverhooging en voor verhooging van werkloozensteun. ³⁾

Sommige centrale organisaties hielden een algemeene vergadering. Op die van het R.-K. Werkliedenverbond werd o.m. besloten de contributie voor de aangesloten vakbonden tijdelijk te verhoogen ten bate van den opbouw eener Katholieke arbeidersbeweging op Curaçao. Anderzijds werd de bijdrage voor het weerstandsfonds tijdelijk verlaagd. ⁴⁾ Het congres van het Verbond van Hoofdarbeiders verlangde dat de Arbeidswet van 1919 van toepassing zou worden verklaard voor alle hoofdarbeiders. ⁵⁾ Het congres van het Syndicalistisch Vakverbond vereenigde zich met een „Radenrapport”, dat een uiteenzetting bevat van de vrije socialistische maatschappij zooals de syndicalisten zich die denken (onder leiding van raden op het gebied van productie en verbruik) en van de taak der syndicalistische organisaties om de verwezenlijking van die maatschappij te bevorderen. ⁶⁾

Tusschen het N.A.S., het Syndicalistisch Vakverbond en enkele andere organisaties van den linkervleugel der arbeidersbeweging kwam samenwerking tot stand ten aanzien van steun aan geestverwanten in Spanje. ⁷⁾

1) R.K. Werkgever, 25 December 1936.

2) Het Verbondsblad, 13 November 1936.

3) De Arbeid, 16 October 1936.

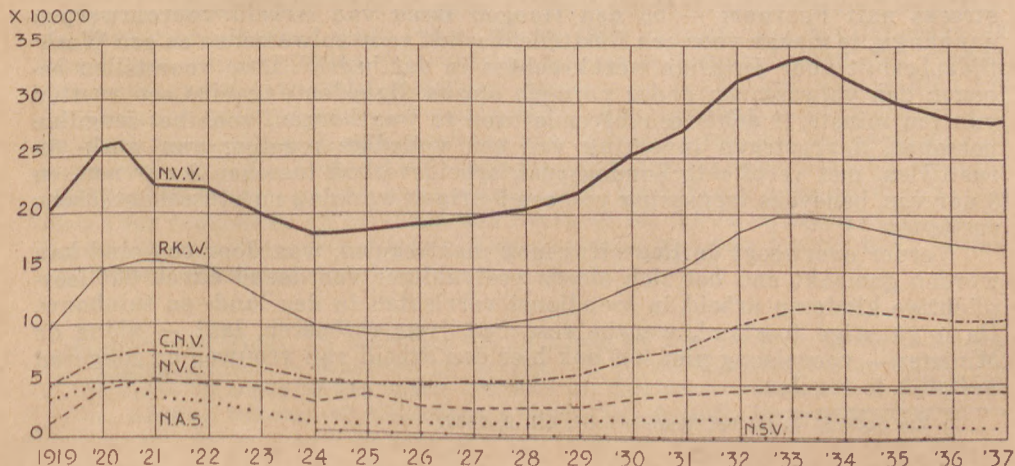
4) De Maasbode, 31 December 1936.

5) Orgaan Nederlandsche Vakcentrale, December 1936.

6) De Syndicalist, 5 en 12 December 1936.

7) De Arbeid, 4 December 1936.

Ledenal Vakcentralen van werknemers.

Met de opleving in het bedrijfsleven kwam er gedeeltelijk ook een kentering in het ledenverlies der werknemerscentralen. Dit blijkt uit onderstaande cijfers.

	Ledental op:		
	1 Jan. 1936.	1 Oct. 1936.	1 Jan. 1937.
Nat. Arbeids-Secr.	12 000	11 500	
Ned. Verb. v. Vakveren.	287 400	284 200	285 750
Chr. Nat. Vakverb.	109 300	109 000	109 100
R.-K. Werkliedenverb.	175 900	170 800	171 100
Ned. Vakcentrale	44 150	44 500	44 000

Arbeidersbescherming. Uitbreiding en vernieuwing van de wetgeving op dit gebied in het afgelopen jaar. Voornemens der Regeering tot toepassing van de Arbeidswet op volwassen kantoorpersoneel, het tegengaan van te lange werktijden in bollenschuren, inperking van den arbeidsduur voor hotel-, café- en restaurantpersoneel en van kinderarbeid in den landbouw. Pogingen om overeenstemming te bereiken omtrent werktijdverkorting in enkele grafische bedrijven en in de bouwvakken. Het standpunt der Regeering aangaande de 40-urige werkweek en de ratificatie van internationale arbeidsconventies.

Het afgelopen jaar bracht wederom eenige uitbreiding en vernieuwing van de wetgeving op de arbeidersbescherming in ons land. Op 1 October j.l. is de Wet op den Huisarbeid (van 1933) in werking getreden, terwijl op 1 December de nieuwe regeling van de rechtspositie van handelaars en handelsreizigers van kracht werd. Verder heeft de Regeering — bij de Rijttijdenwet — bevoegdheid gekregen, om maatregelen te treffen tot het tegengaan van oververmoeidheid bij bestuurders van motorvoertuigen, een middel, waardoor men tevens een belangrijke oorzaak van verkeersongevallen hoopt weg te nemen.

Begin December is een wetsontwerp ingediend betreffende het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten. Nadere mededeelingen dienaangaande zijn opgenomen onder het hoofd „Arbeidsvoorwaarden” in deze kroniek.

Door een nieuw Schepenbesluit zijn voorts o.m. de voorschriften gewijzigd nopens het keuren van materialen, ankers en kettingen en voor het geneeskundig onderzoek van kapiteins, stuurlieden, machinisten en ongediplomeerde personen, aan wie aan boord van schepen de wacht of de uitkijk wordt opgedragen. Waar de tijdsomstandigheden nog steeds niet toelaten, dat de in 1931 tot stand gekomen wijziging der Stuwadoorswet, alsmede de van 1930 dateerende Wet op de arbeidsovereenkomst voor kapiteins en schepelingen, in haar geheel wordt ingevoerd, overweegt de Regeering gedeeltelijke inwerkingstelling daarvan. Maatregelen tot toepassing van de in 1920/25 aangebrachte herzieningen in de Veiligheidswet bevinden zich, althans voor wat de fabrieken en werkplaatsen betreft, reeds in een vergevorderd stadium van voorbereiding.

Bij de behandeling der begroting van Sociale Zaken in de Tweede Kamer gaf de Regeering bovendien haar voornemen te kennen, de Arbeidswet ook toe te passen op volwassen kantoorpersoneel en maatregelen te treffen tegen de te lange arbeidstijden voor in bollenschuren werkende vrouwen en meisjes. Aan haar eveneens uitgesproken plan, om den arbeidsduur in te perken voor personen werkzaam in het hotel- en koffiehuisbedrijf, heeft de Regeering inmiddels reeds een begin van uitvoering gegeven, door — omstreeks half Februari — bij den Hoogen Raad van Arbeid voorontwerpen aanhangig te maken voor een Rusttijdenbesluit voor volwassenen en een Werktijdenbesluit voor jeugdige werkkrachten in dat bedrijf. Deze voorstellen beoogen den volwassenen onder normale omstandigheden dagelijks een rusttijd van ten minste 10 achtereenvolgende uren te waarborgen, voor het jeugdige personeel daarentegen invoering van een volledige regeling van werk- en rusttijden, met verplichte Zondagsrust, arbeidsverbod tusschen 8 uur n.m. en 8 uur v.m. benevens toepassing van een 9-urigen werkdag met tusschentijdsche rusttijden. ¹⁾

Verder overweegt de Regeering nog maatregelen, waardoor een eind kan worden gemaakt aan het zich steeds veelvuldiger voordoende euvel, dat leerplichtige kinderen arbeid in loondienst verrichten in den land- en tuinbouw. De ongunstige toestand, waarin deze bedrijven verkeerden, laat — aldus de Minister — vooralsnog niet toe, ook hier den arbeid van vrouwen en jongeren wettelijk te regelen.

¹⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift, afl. 2, 1937.

Het in de laatste jaren steeds toenemend aantal overtredingen van de Arbeidswet, gaf de Regeering aanleiding bij de gemeentebesturen aan te dringen op verscherping van het toezicht op de naleving dier wet, inzonderheid in broodbakkerijen en slagerijen.

Op het gebied van een betere verdeling van den beschikbaren arbeid acht de Regeering het noodig in te grijpen, waar zich — onder invloed der crisisomstandigheden — misstanden voordoen, doordat volwassen arbeiders in belangrijke mate, hetzij door jongeren, hetzij door vrouwelijk personeel zijn vervangen. Bovendien zou de werkgelegenheid voor vrouwen beperkt dienen te worden bij takken van arbeid, welke voor haar minder geschikt zijn te achten. Teneinde de voor dit ingrijpen noodige bevoegdheden te erlangen, diende de Regeering begin Februari een wetsvoorstel in. Voor den inhoud hiervan moge verwezen worden naar het hoofdstuk „Werkloosheid enz.” in deze Kroniek.

Geen succes hadden de in den loop van 1936 van Regeeringswege aangevande pogingen, om — door overleg met de betrokken organisaties van werkgevers en werknemers — regelingen tot stand te brengen, waardoor in enkele daarvoor het eerst in aanmerking komende bedrijfstakken (t.w. de lithografische en de chemigrafische industrie, alsmede de bouwvakken) de arbeidsduur zou worden verkort en als gevolg daarvan een grooter aantal arbeidskrachten werk zou kunnen vinden. In genoemde grafische bedrijven bleek eventueele toepassing van een kortere werkweek van nagenoeg geen invloed op den stand der werkloosheid te zullen zijn, terwijl in het bouwbedrijf de werkgeversorganisaties vierkant afwijzend bleken te staan tegenover het beginsel der 40-urige werkweek.

T. a. v. het vraagstuk der werktijdverkorting in het algemeen en de houding van onze Regeering tegenover de daaromtrent reeds te Genève aanvaarde ontwerp-arbeidsconventies in het bijzonder, heeft zij een nadere uiteenzetting van haar standpunt gegeven in een op 30 November aan de Tweede Kamer gezonden Nota. Daarin worden in hoofdzaak de reeds geuite bezwaren gehandhaafd. Bij zijn bespreking van dit onderwerp in de Tweede Kamer, noemde de Minister van Sociale Zaken het verkorten van den arbeidsduur van 48 tot 40 uur per week, als middel om meer arbeiders in het productieproces in te schakelen, o.m. een tweesnijdend zwaard. Hij wees in dit verband op de vele technische moeilijkheden, welke zich bij toepassing in de bedrijven zullen voordoen en gaf blijk van de opvatting, dat de kansen op spoedige bekrachtiging door Nederland van de desbetreffende internationale verdragen niet zijn vergroot door de aanvaarding — in 1935 te Genève — van het zgn. „beginselverdrag”, dat behoud van den levensstandaard der betrokken werknemers voorschrijft. Vooralsnog diende z.i. de taak van onze Regeering op dit terrein zich te beperken tot het verleen van eventueel gewenschte tusschenkomst bij onderhandelingen der betrokken organisaties, en het treffen van maatregelen, om verijdeling van de naleving van een eenmaal getroffen accoord te voorkomen. Met het oog op de verminderde draagkracht der bedrijven zou trouwens elke verdere stap op het terrein der arbeidersbescherming met de grootste behoedzaamheid gezet moeten worden.

Ratificatie van internationale verdragen wil de Minister overigens bevorderen, voorzover deze maar eenigszins overeenstemmen met onze nationale wetten en opvattingen. In November j.l. heeft bekrachtiging plaats gehad van de ontwerp-conventies (resp. van 1928 en 1935) betreffende: het invoeren of handhaven van methoden tot vaststelling van minimum-loonen, het verbod van ondergrondschen mijnarbeid van vrouwen en het behoud van rechten uit de sociale verzekering, terwijl voorts voorstellen aanhangig zijn gemaakt, om de ongevallenwetgeving aan te passen aan de bepalingen van het herziene ontwerp-verdrag (1934) omtrent het verleen van schadeloosstelling bij beroepsziekten. Tot ratificatie van het verdrag (1926) betreffende arbeidsovereenkomsten voor zeelieden kan eerst worden overgegaan, als de beoogde gedeeltelijke invoering van de desbetreffende Nederlandsche wet (zie boven) haar beslag zal hebben gekregen.

Arbeidersverzekering. De wetgeving op dit gebied in 1936. De regeling der ziekenverzorging opnieuw in behandeling. Omvang van het ziekenfondswezen op 1 Jan. 1936. Voorstel tot wijziging van enkele artikelen der Ziektewet (eenheid in premietarieven en dekking tekorten bij ziekenkassen Raden van Arbeid). Toepassing theoretische

bepaling van het dagloon voor uitkeering ziekingeld. De arbeidersverzekering in de Tweede Kamer.

Tot de belangrijkste gebeurtenissen van wetgevenden aard op het terrein der sociale verzekering behooren in 1936 — naast de indiening van het voorontwerp voor een door den drang der omstandigheden noodzakelijk geworden regeling op de personeelfondsen — het opnieuw in behandeling nemen van het vraagstuk van het ziekenfondswezen, alsmede het aanhangig maken van een voorontwerp tot wijziging van de Ongevallenwet 1921, waardoor de uitvoering door bedrijfsverenigingen ook voor de industriële ongevallenverzekering mogelijk wordt gemaakt. Beide laatstgenoemde voorstellen hebben reeds veel stof tot discussie gegeven. Een (4e) Nota van wijziging van de reeds in 1920 ingediende regeling der ziekenverzorging werd op 1 Augustus j.l. aan de Tweede Kamer aangeboden. Hierop heeft in verband met van die zijde gemaakte opmerkingen de Minister van Sociale Zaken, bij zijn op 1 Febr. j.l. ingezonden Memorie van Antwoord, thans een 5e Nota ¹⁾ doen volgen, waarbij de aanvankelijk ontworpen voorschriften voor de ziekenfondsen soepeler zijn gemaakt en die omtrent de ziekenhuisverpleging verder zijn uitgewerkt.

Op de kritiek aangaande de indiening van het voorstel in het huidig tijdsbestek, antwoordde de Minister, dat, naar zijn overtuiging, misstanden op het gebied der ziekenfondsen bestaan, waarin moeilijke kan worden berust. In dit verband wees hij op het benoemen van onbekwame of om andere redenen niet volwaardige artsen bij enkele, in den regel kleinere, fondsen, die geen vrije artsenkeuze kennen; voorts waren onregelmatigheden in het financieel beheer ter kennis van de Regeering gekomen. Het streven van den Minister was er echter niet op gericht, het ziekenfondswezen knellende banden aan te leggen, doch slechts om de eenheid in de ziekenverzorging tot stand te brengen, welke in het belang der volksgezondheid noodzakelijk moet worden geacht. De opmerkingen, welke t. a. v. het partijdig ingrijpen der Regeering in den strijd tusschen de fondsen en de geneeskundigen en over het werk der zgn. verzoeningscommissie waren gemaakt, moesten — volgens den Minister — op een ernstig misverstand berusten, zooals in het bijzonder blijkt bij de behandeling der drie groote strijdpunten: de vrije artsenkeuze, de welstandsgrens en de pariteit in het bestuur der fondsen. Kostenverhooging door duurdere exploitatie verwachtte de Minister niet van deze wet, tenzij tegenover hogere premies ook nieuwe verstrekkingen komen te staan. Premieberekening per gezin wilde hij niet dwingend voorschrijven. Een groot deel der ziekenfondsen houdt zich reeds thans bezig met de verzekering van ziekenhuisverpleging. Regeling van deze verzekering achtte de Minister dus niet minder urgent dan die voor de ziekenfondsen zelf. In den Centralen Raad voor de Ziekenverzorging zullen vertegenwoordigers der verzekerden worden opgenomen.

De vorige maand verscheen het „Overzicht van den omvang van het ziekenfondswezen in Nederland op 1 Januari 1936”. Uit deze — thans voor de eerste maal uitgekomen — statistiek blijkt o.m., dat, voor zoover bekend, op genoemden datum in ons land 547 fondsen of afdelingen van fondsen werkzaam waren, welke zich bij ziekte belastten met het verstrekken van medische hulp, geneesmiddelen e.d. aan de aangesloten 3 338 000 personen. Onder deze fondsen waren 81 van de Ned. Maatschappij ter bevordering van de Geneeskunst, waarbij in totaal 1 096 000 personen waren verzekerd, 205 onderling beheerde fondsen (d. w. z. zelfstandige of aan verenigingen verbonden fondsen, waar ten minste de helft der bestuurszetels door vertegenwoordigers der leden wordt ingenomen) met 920 000 verzekerden, 50 directiefondsen (eigendom van een N.V., die geen industriële of verkeersonderneming is, of van een persoon, die geen medicus is) met 595 000 personen, 61 ondernemingsfondsen (uitsluitend voor diegenen, welke bij een bepaalde onderneming werkzaam zijn) met 356 000 personen, benevens 133 fondsen (met 90 000 personen), welke het eigendom zijn van een medicus.

Voor de verschillende provincies liep het aantal verzekerden sterk uiteen. Zoo bedroeg, per 1000 inwoners berekend, het aantal bij ziekenfondsen aangesloten personen in Friesland en Drenthe gemiddeld 119 en 170, daarentegen in Zuidholland 490, in Overijssel 499 en in Noordholland zelfs 552 (voor het Rijk gemiddeld 394). De premiebijdragen voor gezinnen met drie kinderen bedroegen voor bijna de helft tusschen 50 en 60 cts. en voor ongeveer een derde dier gezinnen 60 tot 70 cts. per week. De grootere fondsen heffen alle een pre-

¹⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift, afl. 2, 1937.

mie van meer dan 50 cts. Voor 95,6 pCt. der ziekenfondsleden is ook hulp van specialisten beschikbaar gesteld; de meeste der bij doktersfondsen en meer dan de helft der bij kleine fondsen (van minder dan 1000 verzekerden) aangesloten personen ontvangen dergelijke hulp niet. Voorts rekenen de meeste fondsen het verstrekken van verloskundige hulp niet tot hun taak; 135 fondsen met bijna de helft der aangeslotenen geven bij bevalling echter een financieele tegemoetkoming. Meer dan 80 pCt. der ziekenfondsleden kunnen van hun fonds tandheelkundige hulp krijgen. ²⁾

Bij K. B. van 1 Juli 1936 waren voor het eerst sinds het in werking treden van de Ziekte wet voor de gebieden der onderscheidene Raden van Arbeid verschillende premiepercentages voor de ziekteverzekering voorgeschreven, op grond van uiteenlopende bedrijfsuitkomsten. In de praktijk is echter gebleken, dat zulk een differentiatie in de premie leidt tot ongelijkmatige belasting van de werkgevers in hetzelfde bedrijf. Daarom werd op 2 Februari j.l. een voorstel ingediend tot wijziging van enkele artikelen der Ziekte wet. ³⁾ Deze wijziging beoogt in de eerste plaats eenheid in de premietarieven bij alle Raden van Arbeid in de wet vast te leggen; voorts een regeling te maken, waardoor het mogelijk zal worden een tekort op de bedrijfsuitkomsten van de ziekenkas van een bepaalden Raad van Arbeid om te slaan over de overige Raden.

De bezwaren, na de laatste herziening der Ziekte wet gerezen, tegen de toepassing van de theoretische bepaling van het dagloon voor de uitkeering van ziekgeld, zijn thans grotendeels ondervangen door een tusschen de Federatie van Bedrijfsverenigingen en de Vereeniging van Raden van Arbeid getroffen overeenkomst.

Bij de behandeling van het hoofdstuk „Arbeidersverzekering” uit de begroting van Sociale Zaken in de Tweede Kamer, heeft de Minister o. m. medegedeeld, dat het aantal ouden van dagen, die van elke uitkeering krachtens Ouderdomswet of Invaliditeitswet verstoken zijn, stijgende is en thans ongeveer 60 000 bedraagt. Verbetering van de ouderdomsvoorziening is in de huidige omstandigheden evenwel te kostbaar en moet aan een volgend Kabinet worden overgelaten. Het vraagstuk van de financiering van het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds (fondsvorming of omslagstelsel) komt vanzelf weer in behandeling, als — overeenkomstig het bepaalde in de Bezuiningswet 1935 — de wetenschappelijke balans per 31 December 1939 zal zijn opgemaakt. Geen toezegging kon de Regeering doen tot verstreking van hogere bijdragen uit de Staatskas, welke het Algemeen Mijnwerkersfonds in staat zouden stellen, de pensioenen voor de mijnwerkers te verhoogen. Aan de totstandkoming van pensioenregelingen in de bedrijven zegde de Minister zijn medewerking toe; z. i. ligt hier echter in de eerste plaats een taak voor de werkgevers en arbeiders zelf.

²⁾ Voor nadere gegevens zie men, hetzij de Statistiek zelf, hetzij de aankondiging daarvan in het Maandschrift, afl. 1, 1937.

³⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift, afl. 2, 1937.

BEVOLKING. GEZONDHEIDSWEZEN. VOLKSHUISVESTING.

Gezondheidswezen. Onderzoek naar den voedingstoestand van ondersteunde gezinnen te Amsterdam.

Door een commissie van onderzoek naar den toestand van ondersteunde gezinnen, ingesteld krachtens besluit van den gemeenteraad van Amsterdam van 28 April 1933, is thans een rapport gepubliceerd. Het onderzoek, dat in het laatste kwartaal van 1934 is ingesteld, heeft betrekking op 124 gezinnen. In het tweede deel behandelt Ir. J. Straub de voedingswaarde der verbruikte hoeveelheden voedsel bij 78 gezinnen; ter vergelijking stonden de huishoudboekjes van 37 gezinnen van werkende arbeiders ter beschikking. Het geheele verbruik van levensmiddelen wijst op een groote versobering van de voedingswijze. Door de gezinnen der werklozen wordt bijna van alle, maar vooral van de duurderetenswaren als vleesch en fruit minder gebruikt; brood, erwten en boonen, die naar verhouding van de voedingswaarde zeer goedkoop zijn, worden in grootere hoeveelheden gekocht. Ondanks de hogere inkomsten verkeeren de grootste gezinnen in de ongunstigste omstandigheden. De kwaliteit der voeding neemt met de toeneming der gezinsgrootte regelmatig af, gelijk blijkt uit het toenemend broodverbruik en het dalende bedrag der voeding per 100 calorieën. Een onderzoek naar de hoeveelheid vitaminen was deels bezwaarlijk door te voeren, deels niet noodzakelijk, daar over het algemeen een

voldoende hoeveelheid aardappelen en groente werd gebruikt. Wel vond een onderzoek plaats naar de hoeveelheid calorieën. Het cijfer van het totaal calorieëngebruik valt met 2711 voor werklozen aanmerkelijk lager dan voor de werkenden (3178). De hoeveelheid van 2711 calorieën is echter gemiddeld voldoende voor iemand, die geen beroepsarbeid verricht. De kosten voor de voeding zijn per persoon op ongeveer de helft teruggebracht; deze bezuiniging is voornamelijk verkregen, doordat goedkoopere soorten voedingsmiddelen zijn gekocht; de kosten der voeding per 100 calorieën zijn n.l. van 1,71 tot 1,07 ets. gedaald.

Door de gezinnen van werklozen wordt slechts f 0,94 per gezin aan kleding en schoeisel uitgegeven, tegenover f 3,04½ door gezinnen van werkende arbeiders. Dit verschil is verhoudingsgewijs grooter dan dat tusschen f 19,30 en f 35,48 voor de totale uitgaven en dat tusschen f 7,92½ en f 12,67½ voor de uitgaven voor voeding. De behoefte aan kleding wordt dan ook in onvoldoende mate gedekt.

De rapporteur komt tot de conclusie, dat gevaar voor ondervoeding in speciale gevallen bestaat, zooals voor gezinnen waar door ziekte of omstandigheden minder zuinig wordt geleefd, voor zeer groote gezinnen of voor gezinnen, waar de vrouw niet over de noodige kennis of veerkracht beschikt. Vele gezinnen slagen erin zich een voeding te verschaffen, die ver boven het gemiddelde uitgaat, terwijl in andere gezinnen zoo weinig wordt gegeten, dat tot ondervoeding moet worden geconcludeerd.

Volkshuisvesting. Verdere daling in de vermeerdering van het aantal woningen; eenige stijging in de begonnen woningen in het vierde kwartaal. Onderzoek naar de huurveranderingen.

In de afgelopen maanden kwam er weinig verandering in den toestand van de woningmarkt. Onderstaand staatje doet zien, dat de netto-vermeerdering van den woningvoorraad de kleinste was, die in de verschillende kwartalen der laatste 6 jaren is voorgekomen; voor de voltooide woningen gaf alleen het eerste kwartaal van 1933 lagere cijfers. De totale vermeerdering van den woningvoorraad, d. i. van het aantal aanwezige woningen, bedroeg in 1936 ruim 27300, het aantal voltooide woningen rond 30300; het verschil wordt in hoofdzaak opgeleverd door de gesloopte woningen, al of niet na onbewoonbaar-verklaring. Het aantal woningen, met welker bouw is begonnen was rond 28500. Het laatste kwartaal geeft een hooger cijfer te zien dan de twee voorgaande en ook dan het vierde kwartaal van 1935; het verschil is vooral opvallend, wanneer men in aanmerking neemt, dat gewoonlijk het laatste kwartaal de laagste cijfers van het jaar oplevert.

Kwartalen	begonnen woningen				voltooide woningen				netto vermeerdering			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Jaren.												
1931	13 328	14 200	13 216	8 882	9 272	13 414	14 611	13 290	6 948	11 812	12 841	11 469
1932	8 739	7 628	8 006	9 840	11 242	12 644	9 792	7 643	9 673	11 566	8 948	7 119
1933	15 004	14 631	14 421	12 056	6 487	11 252	14 045	12 641	5 748	10 402	13 477	11 999
1934	13 444	12 129	11 875	10 425	11 926	15 017	13 981	12 272	10 623	14 119	13 457	11 711
1935	11 482	10 078	9 746	6 896	9 491	12 587	11 896	11 257	8 980	11 837	11 374	10 822
1936	§ 8 353	§ 6 708	§ 6 325	§ 7 093	§ 7 510	§ 8 953	§ 7 197	§ 6 614	§ 7 001	§ 8 099	§ 6 567	§ 5 661

§ Voorloopig cijfer.

De Minister van Sociale Zaken heeft in November de gemeenten met meer dan 50 000 inwoners en enkele andere uitgenoodigd gegevens te verstrekken ter beoordeeling van de veranderingen in de huren van arbeiders- en middenstandswoningen. In de bedoelde gemeenten worden daartoe op geregelde tijden de huren opgenomen van alle vereenigings- en gemeentewoningen en van een representatief deel der particuliere woningen. Voor de eerste maal is een vergelijking gemaakt tusschen de huren op 1 September 1936 en 2 Januari 1937. Vermoedelijk zullen de resultaten van dit onderzoek binnenkort in het Maandschrift van het Bureau kunnen worden medegedeeld.

In de vorige Kroniek is ¹⁾ vermeld, dat „te Amsterdam een commissie werd ingesteld om de redelijkheid van het inhouden van een deel der huursom enz.

1) Maandschrift 1936, 11e afl., blz. 1617, (blz. 41 van de afzonderlijke uitgaf der Kroniek).

onder het oog te zien". Uit nadere van den Amsterdamschen Woningdienst ontvangen inlichtingen blijkt echter, dat het niet tot het benoemen van een zoodanige commissie is gekomen, maar dat wel ernstige besprekingen met belanghebbenden daarover zijn gevoerd.

OVERZEESCHE GEWESTEN.

NEDERLANDSCH-INDIË. *)

Algemeene toestand.

Verschillende teekenen wijzen er op, dat in de eerste negen maanden van 1936, nog vóór de depreciatie van den gulden, de economische depressie langzaam plaats maakte voor een geleidelijk stijgende conjunctuur.

Zoo viel bij de uitvoerwaarde over het tijdvak Januari/September een belangrijke stijging waar te nemen; ook het uitvoergewicht nam eenigszins toe.

De invoer naar het gewicht vertoonde in verband met de toenemende voorziening uit eigen productie nog geen stijgende tendenz. Vermindert men den invoer echter met dien van rijst en kedelee, de voornaamste producten, waarvan de productie gedurende de crisisjaren belangrijk is toegenomen, dan valt ook hier voor 1936 een stijging te constateeren. Ook vertoonden de invoeren van enkele groepen van artikelen, welke zoo niet geheel, dan toch voor een belangrijk deel tot de kapitaalgoederen gerekend kunnen worden, een stijgende beweging.

De geldcirculatie nam gedurende Jan./Sept. 1936 voor het eerst sedert jaren iets toe, terwijl de koersen der Indische aandelen in September 1936 (vóór den 26sten dier maand) belangrijk hooger stonden dan in geruimen tijd het geval was.

De cijfers van het spoorwegverkeer gaven nog wel een achteruitgang te zien, doch deze was geringer dan in vroegere jaren, terwijl de veraceijnsde hoeveelheid benzine iets toenam.

Reeds vóór de depreciatie van den gulden derhalve haar invloed kon doen gelden, waren kenteekenen van een opleving te constateeren. Het zou echter niet juist zijn hieruit te concludeeren dat over geheel Ned.-Indië de conjunctuur verbeterde. Uit de gedetailleerde gegevens blijkt duidelijk, dat de stijging voor een belangrijk deel veroorzaakt werd door den beteren toestand der Buitengewesten.

De waardedaling van den gulden heeft de reeds stijgende conjunctuur een sprong naar boven doen maken. Het prijspeil van de exportproducten werd vrij automatisch op een 20 pCt. hooger niveau gebracht en daarmee verbeterde ook de toestand van de Europeesche exportbedrijven en van de Inheemsche producenten van exportproducten.

Daartegenover staat, dat Ned.-Indië meer voor zijn invoer moet betalen. De binnenlandsche prijzen der invoerartikelen behoeven in vele gevallen echter minder te stijgen in verband met een verlaging van de invoerrechten en in verband met vroeger genomen handelspolitieke maatregelen.

Van het verloop van het prijspeil der uit eigen grondstoffen in Ned.-Indië vervaardigde artikelen zal voor een belangrijk deel ook het verloop der loonen afhangen. Hoewel een laag niveau van de binnenlandsche prijzen en loonen van groot belang is voor de exportbedrijven en voor de Inheemsche industrie, kan niet ontkend worden dat, wanneer de binnenlandsche prijzen en loonen niet stijgen, een zeer belangrijk deel der totale bevolking, n.l. de loontrekken en de producenten van uitsluitend Inheemsche artikelen, zich verder zullen moeten bekrimpen, aangezien de prijzen der consumptieve invoergoederen belangrijk zijn opgelopen en eveneens de prijzen van enkele consumptieve Inheemsche artikelen, welke ook voor export in aanmerking komen, zooals klapperolie en cassaveproducten.

In verband met den zeer goeden oogst op Java en de overvloedige voorraden rijst is voor dit product op Java en Madoera voorloopig geen prijsstijging te verwachten welke boven de normale seizoensstijging uitgaat, het-

*) Dit overzicht is welwillend samengesteld door het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia. De gegevens voor het hoofdstuk „Arbeidstoestanden; sociale zorg" zijn afkomstig van het Kantoor van Arbeid te Batavia. Meer uitvoerige gegevens treft men aan in het Econ. Weekblad voor Ned.-Indië en in publicaties van het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia.

geen in dit verband zeker een gunstig verschijnsel is, temeer nu de landbouwer in het algemeen zijn oogst voor lage prijzen verkoocht heeft en dus van prijsstijging geen profijt meer kan trekken en de loontrekkenden van hogere rijstprijzen slechts nadeel zouden ondervinden. In dit verband moge worden opgemerkt, dat de rijstprijzen, sedert de invoer van rijst door Overheidsingrijpen werd beperkt, op Java en Madoera belangrijk boven het buitenlandse prijsniveau hebben gelegen. Na de muntdepreciatie is er ongeveer weer evenwicht tusschen binnen- en buitenlandse rijstprijzen ontstaan.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

De uitvoer van suiker in het 3de kwartaal (229,8 miljoen kg) was iets hooger dan die in het 2de kwartaal 1936 (217,6 miljoen kg) en die in het 3de kwartaal 1935 (217,2 miljoen kg). Ook de Nivas-verkoop (266,3 miljoen kg) waren iets hooger dan in het tweede kwartaal (251,3 miljoen kg).

De suikervoorraad op Java en Madoera bedroeg op ult. September j.l. 0,9 miljoen ton, tegen 1,5 miljoen ton op ult. September 1935.

De totale uitvoer van ondernemingsrubber was in het 3e kwartaal 1936 (ad 42 070 ton) hooger dan in het 2e kwartaal 1936 (ad 36 557 ton) en ook hooger dan in dezelfde periode van 1935 (ad 35 736 ton). Gedurende de maanden Juli t/m September 1936 was de uitvoer iets lager dan het toegestane quotum (42 646 ton). De in totaal gedurende de maanden Januari t/m September 1936 uitgevoerde hoeveelheid bleef met rond 13 300 ton of 11 pCt. onder het quotum van deze 9 maanden.

De productie van ondernemingsrubber was in het 3e kwartaal 1936 (39 964 ton) grooter dan in dezelfde periode van 1935 (33 852 ton). De voorraad op ult. September (18 798 ton) en het op dien datum buiten tap zijnde areaal in procenten van het oppervlak van den tapbaren aanplant (33,6 pCt.) waren wat lager dan die op het overeenkomstige tijdstip in 1935 (resp. 20 690 ton en 34,3 pCt.).

Bij het bovenstaande dient te worden aangeteekend, dat het restrictiepercentage, hetwelk voor het 3e kwartaal 1935 35 pCt. en voor het 4e kwartaal 1935 en het 1e halfjaar 1936 40 pCt. bedroeg, voor het 2e halfjaar 1936 wederom op 35 pCt. is vastgesteld. Bovendien zijn de grondslagen voor den uitvoer, waarover het restrictiepercentage wordt berekend, voor 1936 hooger dan voor 1935.

De uitvoer van bevolkingsrubber bedroeg in het 3e kwartaal 1936 40 795 ton, tegen 27 820 ton in dezelfde periode van 1935. De exporten gedurende de eerste drie kwartalen 1936 bleven iets boven het quotum van 9 maanden, n.l. 841 ton of 1 pCt.

In het verslag over het 2de kwartaal 1936 werd reeds vermeld dat de koffie oogst op Java kleiner was dan in 1935. In de cijfers van den export komt dit duidelijk tot uiting (Java en Madoera 5,9 miljoen kg in het 3de kwartaal 1936 tegen 8,9 miljoen kg in hetzelfde tijdvak van 1935). De uitvoer van de Buitengewesten in het 3de kwartaal (22 miljoen kg) was echter belangrijk hooger dan die in dezelfde periode der vorige jaren (resp. 18,6 en 16,9 miljoen kg in 1935 en 1934).

In verband met de hogere prijzen was ook de uitvoer van copra in het 3de kwartaal belangrijk gestegen (129 711 ton tegen 105 545 ton in het 2de kwartaal 1936 en 107 167 ton in het 3de kwartaal 1935).

Mede als gevolg van de goed geslaagde oogsten op Java en Madoera, zoowel van cassave als van andere voedselgewassen, was de uitvoer van cassave producten in het 3de kwartaal van 1936 (78 978 ton) belangrijk hooger dan in het 3de kwartaal van de jaren 1933, 1934 en 1935.

De productie van aardolieproducten had ook in het 3de kwartaal nog een stijgende tendenz (1 596 194 ton tegen resp. 1 527 623 ton en 1 543 111 ton in het 1ste en 2de kwartaal 1936).

De tinproductie nam ook in het 3de kwartaal nog belangrijk toe (8 304 ton tegen 7 725 ton in het 2de kwartaal 1936 en 5 268 ton in het 3de kwartaal 1935).

Het volgende staatje geeft een beeld van het verloop van den uitvoer der diverse belangrijke exportproducten gedurende de depressie-jaren.

Uitvoergewicht in miljoenen kg bruto.

Producten.	Januari t/m. September.							
	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Tin (incl. tinerts)	29,2	27,6	26,8	14,2	12,9	17,7	18,6	27,7
Thee (netto)	53,3	60,0	58,5	57,8	56,1	47,5	49,9	51,9
Bevolk.rubber (netto dr. aeq.) 1)	81,4	67,9	66,5	46,1	86,7	163,2	114,9	114,4
Ondern.rubber " " " 1)	115,7	116,6	129,5	115,0	124,4	144,0	112,2	112,7
Aardolieproducten " " " 1)	2716,4	3174,9	2898,4	3005,1	3286,7	3646,2	3773,6	3893,6
Suiker	1750,8	1917,6	1109,4	1067,9	894,6	774,8	775,9	614,3
Koffie	69,5	45,4	51,7	92,8	52,1	66,0	59,4	57,1
Cassaveproducten (netto)	214,6	79,8	123,6	167,7	118,9	100,7	104,5	149,3
Tabak	66,0	69,8	73,6	70,8	49,5	38,9	44,9	42,2
Copra (netto)	338,9	283,4	264,6	351,2	354,6	300,0	330,6	357,7
Palmolie	24,3	32,1	41,6	56,2	72,9	79,2	99,8	123,0
Peper	20,2	23,6	22,1	28,2	33,0	36,0	40,9	50,2
Veze s	59,2	63,6	75,2	80,5	91,5	69,6	91,3	76,1
Mais	178,4	117,3	133,0	157,5	94,3	40,9	82,9	140,2

1) 1929—1933 driekwart der jaaruitvoeren.

Schakelt men koffie, cassaveproducten en maïs, welke sterk afhankelijk zijn van de binnealandsche oogsten, uit, dan leveren de overige producten het volgende beeld: de suikeruitvoer is nog afnemend; de uitvoer van tabak is door een vrijwillige restrictie nog ver beneden het peil van 1929; daarentegen is de uitvoer van tin, ondernemingsrubber en van thee wederom bijna even hoog als in 1929, van copra iets hooger en van bevolkingsrubber, aardolieproducten, palmolie, peper en vezels zeer belangrijk hooger dan in 1929. In verband met internationaal geregelde restrictie-schema's kan de productie van tin, thee en rubber slechts opgevoerd worden, als de restrictie-percentages verlaagd worden. Voor suiker zal de afzet-mogelijkheid door de depreciatie eveneens niet of weinig toenemen. Dit kan slechts geschieden als gevoeg van toenemende vraag. Voor peper zal de uit de depreciatie voortvloeiende afzet-verruiming, in verband met de semi-monopoliepositie, welke Ned.-Indië ten aanzien van dit product inneemt, de productie op den duur slechts weinig kunnen stimuleeren.

In het verslag over het 2de kwartaal werd reeds melding gemaakt van de zeer hoge raming der padi- en maisoogsten 1936 op Java en Madoera. Gedurende het derde kwartaal is de indruk, welke de cijfers van den Indische landbouw vestigen, nog gunstiger geworden. De te velde staande aanplant van tweede gewassen op ult. September 1936 was belangrijk hooger dan op het overeenkomstige tijdstip van het vorige jaar. De berichten uit de Buitengewesten luidden in het algemeen eveneens gunstig.

HANDEL EN VERKEER.

In- en uitvoer van Nederlandsch-Indië naar gewicht en waarde.

Tijdvak.	Invoer.				Uitvoer.				Uitvoerovershot.	
	Gewicht in 1000 ton bruto.		Waarde in miljoenen glds.		Gewicht in 1000 ton bruto.		Waarde in miljoenen glds.		Waarde in miljoenen glds.	
	Absolute cijfers.	Stijging (+) of daling (-) t.o.v. voorafgaand overeenkomstig tijdvak.	Absolute cijfers.	Stijging (+) of daling (-) t.o.v. voorafgaand overeenkomstig tijdvak.	Absolute cijfers.	Stijging (+) of daling (-) t.o.v. voorafgaand overeenkomstig tijdvak.	Absolute cijfers.	Stijging (+) of daling (-) t.o.v. voorafgaand overeenkomstig tijdvak.	Absolute cijfers.	Stijging (+) of daling (-) t.o.v. voorafgaand overeenkomstig tijdvak.
Jan./Sept. 1929	2505		807		7582		1091		254	
1930	2239	- 10,6 %	649	- 19,6 %	7853	+ 3,7 %	916	- 16,1 %	267	- 6,0 %
1931	1693	- 24,4 "	418	- 35,6 "	6043	- 17,9 "	637	- 80,5 "	219	- 18,1 "
1932	1984	+ 24,2 "	808	+ 26,4 "	6485	+ 7,3 "	449	+ 29,5 "	141	+ 35,4 "
1933	1248	- 25,8 "	231	- 24,7 "	6180	- 4,7 "	363	- 19,2 "	131	- 7,1 "
1934	1121	- 10,3 "	215	- 7,1 "	6617	+ 7,1 "	403	+ 11,2 "	188	+ 43,6 "
1935	1219	+ 8,7 "	206	- 4,6 "	6916	+ 4,5 "	361	- 10,5 "	155	- 17,4 "
1e kwart. 1936	414		62		2238		140		78	
2e " " "	375		67		2323		138		71	
3e " " "	390		71		2419		141		70	
Jan./Sept. " " "	1178	- 3,3 "	200	- 2,4 "	6980	+ 0,9 "	419	+ 16,2 "	219	+ 40,9 "

In het 3de kwartaal 1936 was de uitvoerwaarde van Java en Madoera in vergelijking met het voorafgaande kwartaal lager (thee, tabak en maïs), die der Buitengewesten daarentegen hooger (aardolieproducten, copra, palmolie, peper, koffie, ondernemings- en bevolkingsrubber).

De invoerwaarde was zowel van Java en Madoera als van de Buitengewesten hooger dan in het 2de kwartaal 1936, hetgeen moet worden toege-

schreven aan de hoogere invoerwaarden van manufacturen, metalen en machinerieën.

Hieronder volgen cijfers met betrekking tot de ontvangsten van de voornaamste spoor- en tramwegen.

Ontvangsten in duizendtallen guldens.		
Januari t/m. September	Goederenvervoer.	Reizigersvervoer.
1929	69 842	24 244
1930	54 828	21 046
1931	44 823	16 895
1932	36 044	12 667
1933	26 833	10 352
1934	22 842	8 968
w.o. Java en Madoera . .	18 433	7 873
Buitengewesten . .	4 410	1 097
1935	21 540	7 973
w.o. Java en Madoera . .	17 003	6 966
Buitengewesten . .	4 538	1 008
1936	21 066	7 984
w.o. Java en Madoera . .	16 352	6 414
Buitengewesten . .	4 714	970

Hoewel de achteruitgang in 1936 nog aanhield, was deze toch geringer dan in vroegere jaren. In de Buitengewesten blijkt de ontwikkeling, althans van het goederenvervoer, gunstig af te steken bij die op Java en Madoera. Ook de ontvangsten van de posteries, telegrafie en telefonie waren voor de Buitengewesten belangrijk gunstiger dan voor Java en Madoera.

De veraccijnsde hoeveelheden benzine in het 3de kwartaal 1936 zijn zoowel voor Java en Madoera als voor de Buitengewesten gedaald t. o. v. die in het 3de kwartaal 1935, maar zijn in de eerste negen maanden van 1936 toch hooger dan die in dezelfde periode van het vorige jaar.

Januari/September	absoluut.	Stijgt g (+) of daling (-) t.o.v. voorafgaand jaar.	
1929	171 079		
1930	201 313	+	17,7 %
1931	174 386	-	13,4 "
1932	155 774	-	10,7 "
1933	125 928	-	19,1 "
1934	121 240	-	3,7 "
1935	110 042	-	9,2 "
1936	115 823	-	4,8 "

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Indexcijfers der groothandelsprijzen en van de kosten van voeding (1913 = 100).

Maanden.	Groothandelsprijzen.			Kosten van voeding.	
	Invoerart. (a)	Uitvoerart. (b)	(b) in pCt. van (a).	Eur gezin te Batavia.	Inh. bevolking op Java en Mad.
1934. Januari	75	43	57	99	57
September	74	42	57	90	61
1935. Januari	72	47	65	88	67
September	71	41	58	86	62
1936. Januari	71	42	59	89	65
April	70	42	60	86	60
Juni	70	40	57	85	57
Juli	71	40	56	86	57
Augustus	71	41	58	86	57
September 1) . .	71	43	61	86	57

1) Indexcijfers der gemiddelde prijzen gedurende 1 t/m 26 September 1936.

Het prijsverloop van de importartikelen vertoonde in het 3de kwartaal een stijgende tendenz, als gevolg van de hoogere prijzen van o. a. kedelee, meel, boter, verschillende soorten ijzer en lood in blokken, aluin, enz.

Naar verwacht wordt, zullen door de muntdepreciatie de prijzen, welke Ned.-Indië aan het buitenland moet betalen, in guldens belangrijk stijgen voor zoover de artikelen niet afkomstig zijn uit landen, welke eveneens hun valuta kort geleden deprecieerden. Een gunstige factor, waardoor de prijzen, waarvoor bepaalde goederen in Ned.-Indië verkocht zullen worden, minder zullen behoeven te stijgen dan uit de depreciatie van de valuta zou volgen, is echter de zeer aanzienlijke verlaging van invoerrechten van een aantal goederen.

Het indexcijfer der uitvoerartikelen is sedert Juni met 3 punten opgelopen als gevolg van de hoogere prijzen voor bijna alle producten. Onderstaand staatje toont aan, dat na het loslaten van den gouden standaard de

prijzen der exportproducten, enkele uitzonderingen daargelaten, vrij automatisch aangepast zijn aan de stijging der wisselkoersen.

De prijzen van eenige uitvoerproducten kort vóór en na de depreciatie (in guldons per 100 kg).

	21—26 Sept.	28 Sept./3 Oct.	5—10 Oct.	c in % van	
	1936.	1936.	1936.	a.	a.
	a	b	c		
Tin	140,04	175,02	178,53	127,4	%
Rubber, st. sheest en crópe 1)	0,25 $\frac{1}{2}$	0,31 $\frac{1}{2}$	0,32 $\frac{1}{2}$	127,4	"
Koehuiden	97,15	98,76	116,58	120,0	"
Th-e-l	0,30 $\frac{1}{2}$	0,37	0,37 $\frac{1}{2}$	122,9	"
Arachides	9,48	10,12	10,32	109,4	"
Copra f o. b. n. u. g.	3,66	10,44	10,52	121,4	"
Tapioka	6,25	7,07	7,01	112,1	"
Damar	26,90	31,98	31,98	123,4	"
Koffie, Robusta.	16,70	20,64	20,85	124,8	"
Citronella-olie 2).	0,78	0,92	0,92 $\frac{1}{2}$	118,5	"
Kapok	31,17	34,81	39,46	126,5	"
Cacao	12,36	24,28	24,28	181,7	"
Peper, witte, f. o. b. Banka.	18,64	23,48	25,50	137,5	"

1) Prijzen per $\frac{1}{2}$ kg.

2) Prijzen per 1 kg.

Het indexcijfer der kosten van voeding, zowel van een Europeesch gezin te Batavia als van de Inheemsche bevolking op Java en Madoera, bleef in het 3de kwartaal onveranderd.

In verband met de zeer goede oogsten vertoonden de kosten van voeding der Inheemsche bevolking nog niet de seizoensstijging, welke meestal reeds in Augustus of September valt waar te nemen. De ten opzichte van het vorige kwartaal iets gestegen kosten van voeding van het Europeesche gezin werden veroorzaakt door een kleine stijging van de prijzen van aardappelen en boter.

De invloed, welke de depreciatie op de totale kosten van levensonderhoud zal hebben, zal voor een belangrijk deel afhangen van de vraag, in hoeverre ook de prijzen van hier te lande uit eigen grondstoffen geproduceerde goederen en van diensten door de waardedaling van den gulden beïnvloed zullen worden. Het deel van de kosten van levensonderhoud, dat door de verschillende bevolkingsgroepen wordt besteed aan zuivere importartikelen, of aan binnenlandsche artikelen waarvan de prijzen door de wereldmarkt worden bepaald, is namelijk gering.

FINANCIËWEZEN.

Geld- en credietwezen. Evenals in het 2de kwartaal 1936 nam ook in het 3de kwartaal de geldeirculatie toe, n.l. in totaal met 2,3 miljoen gulden. In het vorige kwartaal bedroeg de toeneming 5,5 miljoen gulden.

Ook het giraal-geldverkeer vertoonde in het 3e kwartaal een toeneming, zoowel ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 1935 als van het 2de kwartaal 1936.

De wisselkoersen te Batavia, welke vóór de depreciatie vrijwel constant zijn gebleven, zijn daarna belangrijk gestegen. Op 30 October bedroeg de koers van £, yen en dollar resp. 121, 121 en 124 pCt. van dien op 26 September 1936.

Na de wijziging der monetaire politiek zijn ook de koersen der aandelen van Indische ondernemingen belangrijk gestegen.

Indexcijfers koersen der aandelen (1928 = 100).

		Indexcijfers.	Stijging (+) of daling (-) t.o.v. voorafgaand jaar.
September	1929	95,5	
"	1930	60,5	- 36,6 %
"	1931	36,3	- 40,0 "
"	1932	35,4	- 1,0 "
"	1933	28,2	- 15,6 "
"	1934	28,5	+ 1,1 "
"	1935	28,0	- 1,8 "
1—26	" 1936	34,8	+ 24,3 "
3 October	" 1936	43,7	+ 25,9 " 1)

1) Stijging t.o.v. het indexcijfer van 26 September 1936.

De koersen van de Indische leeningen waren in het 3de kwartaal tot de depreciatie vast. Daarna zijn de koersen nog verder aangetrokken. De 4 pCt. Ind. leening 1934 noteerde op 25 September 97 $\frac{3}{8}$, op 3 October 99 $\frac{3}{8}$.

Openbare financiën. De totale middelenopbrengst over de eerste negen maanden van 1936 bedroeg f 289,2 miljoen; in dezelfde periode van het vorige jaar werd f 278,3 miljoen of f 10,9 miljoen minder ontvangen.

Dit gunstige verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door meeropbrengsten van de Bangkatinwinning ad f 6,2 miljoen, en door hogere betalingen

op de vennootschapsbelasting ad f 3,3 miljoen, terwijl de Billiton Mij. tot en met verslagmaand f 0,6 miljoen meer aan dividend uitkeerde.

Voorts valt te vermelden, dat de loonbelasting f 2,4 miljoen meer opbracht, terwijl het uitvoerrecht op ondernemingsrubber en het ten bate van de gewone middelen geboekte aandeel in het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber bovendien voor 1936 een opbrengst van f 4,5 miljoen gaven. De overige middelen tezamen liepen dus met f 6,1 miljoen terug.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid, arbeidsbemiddeling.

De gebruikelijke cijfers der Arbeidsbeurzen volgen hieronder:

	Aantal nieuw ingeschreven werkzoekenden.	Aantal aanvragen van werkgevers.	Aantal plaatsingen.
1936. September . . .	3 368	844	530
October	3 654	878	646
November	3 300	841	628

De faculteit der Rechtsgeleerdheid in de Rechts-Hoogeschool te Batavia besloot de arbeidsbemiddeling t. b. v. de afgestudeerden van deze hoogeschool zelf ter hand te nemen.

Arbeidsvoorwaarden.

In verband met de stijging van de kosten van levensonderhoud als gevolg van de depreciatie van den gulden, besloot de Regeering om met ingang van 1 Januari a.s. het bepaalde in art. 20a der H. B. B. L. 1934 (versneld inloopen der overgangsbezoldiging) en dat in art. 17a van het Werklieden-Reglement 1934 (verdere vermindering van het overgangsloon) tijdelijk buiten werking te stellen.

Het College van Gedelegeerden der Provincie Oost-Java besloot reeds aanslonds een ontwerp-verordening ter vaststelling aan te bieden inzake toekenning van een duurte-toeslag aan het provinciaal personeel om te voorkomen, dat aan dit personeel niet tegelijkertijd een dergelijke toeslag zou worden toegerekend wanneer de Regeering een soortgelijke toeslagregeling in het leven zou roepen.

In opdracht der Regeering werd door het Kantoor van Arbeid, na overleg met de verschillende ondernemersorganisaties, overgegaan tot invoering van een loonstatistiek voor de laagstbezoldigde arbeiders in de groot-landbouwbedrijven. Lag aanvankelijk in de bedoeling dat deze gegevens kwartaalsgewijze zouden worden ingediend, in verband met de depreciatie van den gulden werd tot maandelijksche indiening besloten.

De bedoeling van deze loonstatistiek is de beschikking te verkrijgen over gegevens, welke de Overheid in staat zullen stellen het loonpeil in de groot-landbouwbedrijven te controleeren en zoo noodig in te grijpen.

De verbetering van het bedrijfsleven als gevolg van de monetaire maatregelen leidde er reeds toe, dat door eenige Engelsche cultuurmaatschappijen het nog resteerende gedeelte van een korting op de salarissen van de employé's ongedaan werd gemaakt. Ook kwamen in de pers reeds berichten voor omtrent loonsverhoging voor het lager personeel.

De voorgenomen kortingen per 1 Januari bij de Java China Japan Lijn zullen niet doorgaan; integendeel zal over de geheele linie een salarisverhoging worden doorgevoerd.

Tenslotte verdient nog vermelding, dat door de Koninklijke Paketvaart Maatschappij een nieuwe pensioenregeling werd vastgesteld.

Organisatie van werkgevers en werknemers.

Terstond na het bekend worden van het besluit der Nederlandsche Regeering tot loslaten van den gouden standaard richtte het Verbond van Overheidspersoneel (V. V. O.) zich tot de Regeering met het verzoek om te geraken tot een verhoging van salarissen en pensioenen in verhouding tot de te verwachten stijging der kosten van levensonderhoud.

De Commissie van Georganiseerd-Overleg richtte zich mede tot de Regeering met het verzoek om in verband met de stijging van den levensstandaard ten gevolge van de depreciatie de voor 1 Januari 1937 beraamde maatregelen op het gebied van ambtelijke salarissen en pensioenen niet te doen doorgaan, alsmede de salarissen en pensioenen der ambtenaren te verhoogen.

Door de Vakverenigingen werd een algemeen Comité opgericht voor bewaking van het prijs- en loonpeil, welk Comité periodieke gegevens op dit gebied zal verzamelen.

Ook de Inbeemsche vakcentrale (P. V. P. N.) richtte zich met een request in vorenstaanden geest tot de Regeering, terwijl het deelnam aan de actie tot bewaking van het loon- en prijspeil.

Melding werd gemaakt van nieuwe moeilijkheden tusschen het bestuur van de Vereeniging van Scheepswerktuigkundigen en van de Vereeniging van Gezagvoerders en Stuurlieden met de Directie van de Kon. Paketvaart Maatschappij in verband met kwesties betreffende arbeidsvoorwaarden en het erkenningsrecht der personeelsorganisaties.

Arbeidersbescherming.

Het ontwerp der Aanvullende Plantersregeling werd door den Volksraad aangenomen na op verschillende punten gewijzigd en geamendeerd te zijn. De Regeering deelde echter den Volksraad mede, zich met een viertal amendementen niet te kunnen vereenigen. Naar aanleiding hiervan vond een tweede behandeling van de Aanvullende Plantersregeling plaats, welke echter evenmin leidde tot overeenstemming tusschen Regeering en Volksraad op de betreffende punten.

Op 1 November trad in werking de nieuwe Wervingsordonnantie (Stbl. 1936 No. 208), waarbij o.a. de werving van vrije arbeiders voor de Buitengewesten wederom onder Overheidstoezicht wordt gebracht, alsmede de laukewerving van de V. E. D. A. voor Noord-Sumatra.

Op 1 November trad mede in werking de tweede herziening van de Koelie-Ordonnantie, welke een verdere afschaffing van de poenale sanctie beoogt, n.l. voor handels- en verkeersbedrijven, alsmede voor de re-engagementscontracten, terwijl de immigratie-contracten van drie tot twee jaar zijn teruggebracht. Voorts bepaalt de nieuwe ordonnantie, dat voor de oudere ondernemingen, opgericht vóór 1921, de poenale sanctie op 1 Januari 1940 geheel komt te vervallen. Voor de ondernemingen, opgericht in de jaren 1922 t/m 1930, moet dit eindpunt bereikt worden in 1946, terwijl de ondernemingen, welke in de jaren 1931 t/m 1941 zijn of worden geopend, op 1 Januari 1942 50 pCt. vrijen arbeid moeten bereiken.

SURINAME. 1)

VOORTBRENGING.

Ten einde de koffiecultuur op een gezonder basis te brengen is in Augustus de „Surinaamsche Koffiecentrale” in het leven geroepen, welke instelling tot taak heeft de cultuur, mede door geldelijken steun van Overheidswege, in de gewenschte richting te leiden.

De in 1932 tot stand gekomen Rijstuitvoerorder is in 1936 vervangen door een verordening betreffende den uitvoer van landbouw-, tuinbouw- en boschproducten, eveneens strekkende tot verbetering van de hoedanigheid van het product met het oog op den uitvoer.

Aan binnenlandsche balata werd in het jaar 1936 aangevoerd 121 044 kg tegen 86 853,5 kg in 1935; de goudaanvoer bedroeg in 1936 443 487 g tegen 352 730 g in 1935.

HANDEL EN VERKEER.

De uitvoer bedroeg als volgt:

	1936.				1935.			
	Jan. t/m. Sept.		Jan. t/m. Dec.		Jan. t/m. Sept.		Jan. t/m. Dec.	
	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.
Koffie, 1000 kg	3 072	524 539	4 028	686 944	3 375	690 607	4 450	898 468
Suiker, 1000 kg	12 411	328 903	16 115	427 060	13 711	438 747	15 065	482 083
Rijst, gepelde en ongepelde, 1000 kg	555	21 902	1 306	53 678	4	277	5	285
Balata, 1000 kg	84	71 261	161	142 830	106	103 301	144	135 778
Bauxiet, tonnen v. 1000 kg.	176 284	2 203 552	233 909	2 923 845	89 604	1 120 652	115 189	1 439 865
Goud, g	339 078	481 432	478 106	694 205	284 950	898 930	398 095	557 32
Overige artikelen	—	217 872	—	252 772	—	372 946	—	402 931
w o. gemunt geld	—	130 429	—	130 429	—	271 963	—	271 963
Totale waarde v. d. uitvoer	3 849 521		5 181 299		3 124 860		3 916 742	

1) De hieronder volgende gegevens zijn ontleend aan door het Gouvernement van Suriname welwillend samengesteld overzichten, het Gouvernements-Advertentieblad en andere bronnen.

De grootere invoer- en uitvoerwaarde op Curaçao en Aruba komt hoofdzakelijk voor rekening van de olie-industrie. De daling van het doorvoergewicht voor Aruba is een gevolg van het feit, dat goederen als gasoline en petroleum aldaar niet langer worden doorgevoerd, doch geïmporteerd om een bewerking te ondergaan, en weder worden uitgevoerd.

ARBEIDSTOESTANDEN.

In het derde kwartaal 1936 waren de arbeidstoestanden op het eiland Curaçao over het algemeen gunstig te noemen, alhoewel het loonpeil door de economische omstandigheden gedrukt werd.

Op Aruba bleef het loonpeil in het kwartaal onveranderd en was t.a.v. de omliggende landen gunstig te noemen.

Ten opzichte van de arbeiders op het eiland Bonaire werd bericht, dat velen werk vonden in de olie-industrieën en op de tankvloten op Curaçao en Aruba. Er heerschte geen werkloosheid.

B U I T E N L A N D.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Voortbrenging en verbruik. Industriële productie vrijwel algemeen hooger dan een jaar te voren. Enkele indexcijfers betreffende de industriële wereldproductie in 1929, 1935 en 1936. Productie in de voornaamste industrielanden. De wereldproductie van steenkolen, ruw ijzer en ruw staal in 1936. Kwartaalcijfers over 1935 en 1936 betreffende de voortbrenging dezer producten in enkele landen. De winning van petroleum. Enkele cijfers betreffende den wereldscheepsbouw.

De omvang der industriële wereldproductie was volgens een door het Institut für Konjunkturforschung te Berlijn gepubliceerd overzicht ¹⁾ in 1936 niet onbelangrijk groter dan in 1935 en overtrof die van 1929 met 6 pCt.

De wereldvoortbrenging van energie bewoog zich als volgt.

	Totaal.	Steenkolen. 2)	Petroleum. 2)	Electriciteit.
1928 = 100				
1929	110	109	112	110
1935	100	91	123	139
1936	± 109	99	136	± 150

Terwijl de totale energie-productie van 1936 nog iets achterbleef bij die van 1929, zijn de voortbrenging van elektrischen stroom en de winning van petroleum in belangrijke mate toegenomen, nl. resp. met 36 en 21 pCt.; de steenkolenproductie daarentegen bleef nog 9 pCt. bij die van 1929 achter.

Tegenover 1935 is voor alle drie energie-soorten een stijging der productie waar te nemen; deze varieert tusschen 8 en 10 pCt.

De wereldproductie van metalen vertoonde het volgende beeld.

	Totaal.	Ijzer. 2)	Staal 2).	Koper.	Lood.	Zink.	Tin.	Aluminium.	Nikkel.
1928 = 100									
1929	109	115	110	112	103	102	106	114	111
1935	90	86	90	84	83	94	76	107	149
1936	109	107	113	89	87	104	100	*	190

* Onbekend.

De productie van ijzer, koper, lood en tin bleef in 1936 bij 1929 achter. Wat de overige metalen betreft, komt voornamelijk de sterke stijging van nikkel (± 71 pCt.) naar voren.

Vergeleken met 1935 vertoont de productie allerwegen — deels sterken — vooruitgang.

Tenslotte kunnen aan genoemde publicatie nog eenige indexcijfers nopens de voortbrenging van productie-goederen en verbruiksgoederen worden ontleend.

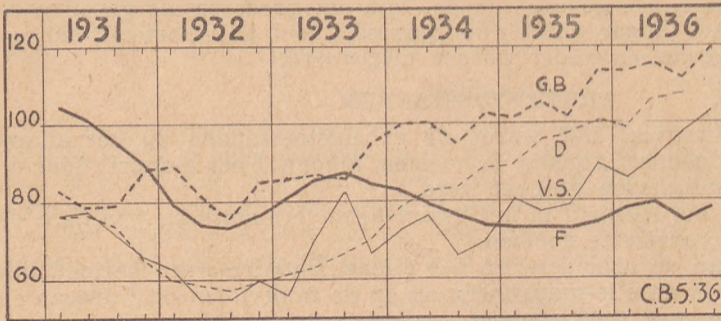
1928 = 100	Op stapel gezette handelsschepen.	Productie-goederen.				Verbruiksgoederen.		
		Automo- bielen.	Papier.	Rubber.	Textiel- waren.	Schoenen.	Tabaks- fabrikaten.	
1929	129	120	109	118	105	106	105	
1935	69	99	115	141	109	113	106	
1936	116	117	122	151	114	119	116	

Met uitzondering van handelsschepen en automobielen, bereikte de pro-

1) Wochenbericht v. h. Institut für Konjunkturforschung, 13 Januari 1937, no. 2.

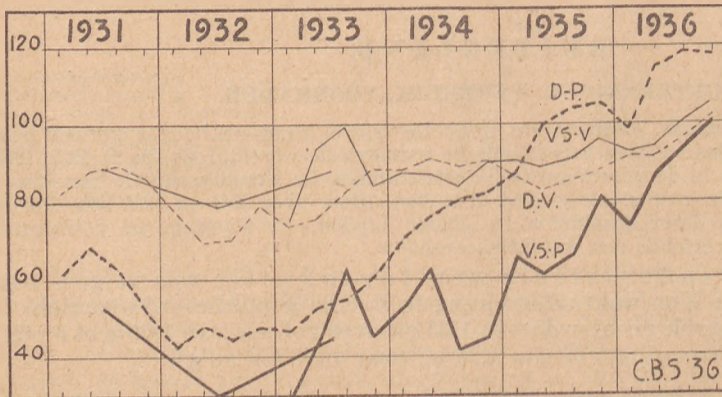
2) Zie voor absolute cijfers der productie in de voornaamste landen hieronder.

ductie der hier opgenomen goederen in 1936 een hooger peil dan in 1929. Tegenover 1935 is de stijging algemeen.

Totale Industriële productie.
(1928 = 100.)

D. = Duitschland.
F. = Frankrijk.
G. = Gr.-Britannië.
V.S. = Ver. Staten.

Industr. productie.
(1928 = 100.)

P. = productiemiddelen.
V. = verbruiksgoederen.
D. = Duitschland.
V.S. = Ver. Staten.

De industriële productie in Duitschland, Frankrijk, Groot-Britannië en de Vereenigde Staten was in 1936 algemeen hooger dan in 1935: resp. 13, 5, 9 en 16 pCt.

Omtrent de beweging dezer voortbrenging in den loop van het jaar is het volgende op te merken.

In Duitschland vertoonde het indexcijfer der industriële productie (telkens vergeleken met dat van het vorige kwartaal) na eenige inzinking in het eerste kwartaal, in het tweede trimester een stijging (van 11 pCt.), welke zich, zij het vertraagd in de daarop volgende drie maanden voortzette (4 pCt.) en in het vierde kwartaal nagenoeg tot staan kwam. De industrieën der productiemiddelen gaven den toon aan (met een stijging van 16 pCt. in het tweede kwartaal). Ook de voortbrenging van verbruiksgoederen had — behoudens stilstand in het tweede kwartaal — deel aan de opleving; deze bleef bovendien in het vierde trimester in dezelfde mate (met 5 pCt.) toenemen.

Wat de industriële productie in Frankrijk betreft, vond in de eerste helft van het jaar een in het laatst van 1935 begonnen stijging voortgang; hierop is echter in het derde kwartaal een achteruitgang tot het niveau van eind 1935 gevolgd (invloed van uitgebreide arbeidsconflicten). In de daarop volgende drie maanden werd de achterstand echter ten deele (tot het peil van het eerste kwartaal van 1936) ingehaald.

In Groot-Britannië bewoog de voortbrenging zich — behoudens een seizoeninzinking in het eerste en het derde kwartaal — in stijgende lijn. De verhooging van het gemiddelde productiepeil in vergelijking met een jaar te voren was grooter dan in 1935 (resp. 9 en 6 pCt.). Nagenoeg alle industrie-groepen hadden in den vooruitgang deel.

De industriële bedrijvigheid in de Vereenigde Staten vertoont na eenige daling in het eerste kwartaal gedurende de volgende drie trimesters van 1936 een gelijkmatigen vooruitgang (van 6 à 7 pCt. per kwartaal). De voortbrenging van productiemiddelen steeg in de bedoelde drie kwartalen met resp. 20, 8 en 7 pCt., die der verbruiksgoederen bleef aanvankelijk stabiel om in het derde en vierde kwartaal met resp. 7 en 4 pCt. toe te nemen.

Omtrent enkele afzonderlijke industrietakken diene het volgende.

De wereldproductie van steenkolen, ruw ijzer en ruw staal vertoonde in 1936 een belangrijken vooruitgang in vergelijking met 1935 (resp. 9, 22 en 25 pCt.). Het aanzienlijkst was de stijging in de Vereenigde Staten (resp. 16, 40 en 38 pCt.). Daarna volgden Duitschland (met resp. 11, 19 en 17 pCt.) en Groot-Britannië (met resp. 2, 20 en 19 pCt.). Ofschoon in minder sterke mate hadden ook de overige landen deel in de opleving.

		Productie in millioen t. 1)		
		Steenkolen. 2)	Ruw ijzer. 3)	Ruw staal. 3)
Wereld	1935	1 072,0	72,5	96,3
	1936	1 171,4	88,2	120,3
Vereenigde Staten	1935	378,8	21,4	34,1
	1936	437,6	30,6	46,9
Duitschland.	1935	142,2	12,6	16,2
	1936	158,4	15,1	19,0
Frankrijk	1935	46,2	5,7	6,2
	1936	45,2	6,1	6,6
Groot-Britannië	1935	226,5	6,4	9,9
	1936	232,2	7,7	11,7
België	1935	26,6	3,0	2,9
	1936	27,9	3,2	3,1
Luxemburg.	1935	*	1,8	1,8
	1936	*	2,0	1,9
Polen	1935	28,7	*	*
	1936	29,7	*	*

1) De cijfers voor 1936 dragen een voorloopig karakter.

2) Ontleend aan het Bulletin mensuel de Statistique, Société des Nations, Februari 1937.

3) Ontleend aan het Statistical Bulletin of the British Iron and Steel Federation, Dec. 1936.

De beweging van kwartaal tot kwartaal in 1935 en 1936 blijkt uit het volgende tweetal overzichten.

Steenkolen (productie in millioenen metrieke tonnen). 1)

Maandgem.	le kw.	Duitschland. 2)		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Polen.		Ver. Staten.	
		1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
		1e kw.	11,8	13,1	3,9	4,0	19,7	20,7	2,2	2,4	2,4	2,3	37,3
"	2e "	11,2	12,1	3,8	3,8	17,9	18,1	2,2	2,0	2,1	2,1	28,6	30,5
"	3e "	12,0	13,2	3,7	3,5	17,6	18,3	2,2	2,3	2,4	2,5	25,8	34,2
"	4e "	13,2	14,4	4,0	3,8	20,2	20,3	2,3	2,5	2,6	3,1	35,2	42,9

1) Bulletin mensuel de statistique, Société des Nations.

2) Met inbegrip van het Saargebied.

Ruw ijzer (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.). 1)

Maandgem.	le kw.	Duitschland. 2)		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
		1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
		1e kw.	983	1215	476	509	520	605	239	270	154	150	1619
"	2e "	956	1208	474	508	538	645	257	285	158	153	1648	2546
"	3e "	1099	1320	472	484	540	651	250	264	150	167	1686	2679
"	4e "	1177	1278	481	545	544	662	259	284	152	180	2050	3018

Ruw staal (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.). 1)

Maandgem.	le kw.	Duitschland. 2)		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
		1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
		1e kw.	1254	1520	478	549	790	943	239	270	151	149	2839
"	2e "	1243	1531	517	552	811	971	253	222	158	153	2502	3991
"	3e "	1418	1696	526	508	806	958	244	262	144	163	2673	4093
"	4e "	1469	1536	533	590	874	1027	257	288	149	181	3127	4438

1) Statistical Bulletin British Iron and Steel Federation, Januari 1937.

2) Met inbegrip van het Saargebied.

Blijkens de voorloopige gegevens omtrent de wereldpetroleumproductie 4) bereikte deze in 1936 een nieuw maximum, nl. van omstreeks 1 800 millioen barrels, d. i. $\frac{1}{5}$ meer dan in 1929.

	Productie in millioen barrels.	
	1935	1936
Wereld	1636	1780
W.o. Vereenigde Staten	994	1 090
Rusland	177	190
Venezuela	154	165

Tegenover 1935 was een stijging van ongeveer 9 pCt. voor de totale wereldproductie te constataren. De drie voornaamste voortbrengingslanden de Vereenigde Staten, Rusland en Venezuela boekten vermeerderingen van resp. 10, 8 en 7 pCt.

Voor den wereldscheepsbouw 5) is 1936 een jaar van grooten vooruitgang geweest. Zooals uit de onderstaande cijfers blijkt, kwam de gemiddeld

4) Publicatie van de Rotterdamsche Bankvereniging: „De wereldpetroleumproductie in het begin van 1937”.

5) Lloyd's List and Shipping Gazette, 13 Januari 1937.

per kwartaal op stapel gezette scheepsruimte (68 pCt. meer dan in 1935) boven die van 1928/1930 uit. Ook de gemiddelde cijfers der in aanbouw zijnde en der te water gelaten tonnage vertoonden belangrijke stijging (resp. 54 en 68 pCt. bij 1935 vergeleken), doch bleven toch nog achter bij de overeenkomstige cijfers over 1928/1930.

Gem. in de kwartalen van	Wereldtonnage × 1000 bruto R.T.		
	In aanbouw.	Op stapel gezet.	Te water gelaten.
1928/1930	2793	638	694
1931/1933	1152	189	230
1934	1214	299	231
1935	1328	400	306
1936	2033	671	516

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Internationaal: koperrestrictie opgeheven. Duitschland: wijziging in de kartelpolitiek. Oostenrijk: wet op de corporaties. Frankrijk: wetsontwerp tot regeling van de betrekkingen tusschen de landbouwproducenten, handelaren en fabrikanten ingediend. Kartelvorming in de textielindustrie in Engeland, Tsjecho-Slowakije en Oostenrijk.

De koperproducenten, aangesloten bij het internationaal kartel, hebben besloten het restrictie-schema buiten werking te stellen. In verband met de steeds toenemende vraag naar koper, achtte men het vaststellen van nieuwe restrictie-percentages overbodig. Zoodra dit noodig mocht blijken, zal de restrictie-overeenkomst weer in werking treden.

Bij besluit van 12 November 1936 zijn in Duitschland nieuwe grondslagen gelegd voor de contrôle op de kartels. De verhouding tusschen de officieele economische organisaties (Reichswirtschaftskammer en de Rijks-groepen Handel en Industrie) en de kartels is hierbij nader geregeld en wel in dien zin, dat eerstgenoemde organisaties niet meer naast, doch boven de kartels geplaatst zijn. Het sluiten van overeenkomsten tot regeling van de markt en dergelijke maatregelen blijven, zoolang deze materie niet in anderen zin geregeld wordt, tot het terrein van de kartels en syndicaten behooren.¹⁾ Dat de kartels in Duitschland een steeds belangrijker plaats zijn gaan innemen, blijkt uit het overzicht van den omvang van het kartelwezen, dat door het Institut für Konjunkturforschung²⁾ is gepubliceerd. Terwijl naar schatting ongeveer de helft der industrieele productie aan het einde van 1933 gekarteleerd was, kan men thans wel aannemen, dat de productie van alle in het binnenland geproduceerde industriele grondstoffen en halfabrikaten en de productie van de helft der fabrikaten door kartelovereenkomsten geregeld is.

Op 24 November is in Oostenrijk een wet gepubliceerd, welke betrekking heeft op de corporatieve organisatie. De wet is van toepassing op de industrie, den mijnbouw, het handwerk en den handel. Voor ieder van deze bedrijfstakken wordt een corporatieve commissie ingesteld, bestaande uit een gelijk aantal vertegenwoordigers van werkgevers- en arbeidersorganisaties. De taak van deze commissies bestaat in het bespreken van alle vraagstukken op sociaal en economisch terrein, waarbij ondernemers en arbeiders betrokken zijn, het bevorderen van het sluiten van collectieve contracten, het toezicht houden op de naleving der gesloten contracten, benevens het bijleggen van eventueele geschillen door arbitrage.

In Frankrijk is een wetsontwerp ingediend tot regeling van de betrekkingen tusschen de landbouwproducenten, handelaren en fabrikanten. Hierbij zijn regelen vastgesteld voor collectieve overeenkomsten, waarin de voorwaarden voor den verkoop der producten zijn vastgelegd. Deze contracten beoogen den kleinen boer te beschermen tegen den economisch sterkeren handelaar of industrieel. Voor de landbouwers zullen uitsluitend de coöperaties als partij kunnen optreden, terwijl voor handel en industrie de individueele ondernemers of organisaties van handel en industrie het contract kunnen teekenen. Ter voorbereiding van een te sluiten contract wordt een commissie gevormd, waarin, behalve de belanghebbenden, ook de betrokken departementen vertegenwoordigd zijn. Bij besluit van de Ministers van Handel en Landbouw kunnen de contracten bindend worden verklaard voor alle producenten, handelaren en industrieelen van een bepaalden tak van bedrijf. De Minister van Landbouw kan ook voor een bepaalden bedrijfstak, waar nog geen contract bestaat, een verplichte regeling invoeren voor den geheelen bedrijfstak. De Minister kan, indien de meerderheid der producenten van

1) Wirtschaftsdienst, 20 November 1936.

2) Wochenbericht des Instituts für Konjunkturforschung, 9 December 1936.

handel en industrie dit wenscht, het verplicht karakter aan een overeenkomst ontnemen.

Tusschen 200 spinnerijen in Lancashire, die Egyptische katoen verwerken, is een prijsconventie gesloten. In Tsjecho-Slowakije is een vrijwillig kartel gevormd tusschen de katoenspinnerijen, die tezamen 97 pCt. der spindels omvatten. De verkoop van garen wordt gecontingenteerd en overtollige spindels zullen worden opgekocht. Tevens zal een fonds worden gevormd ter bevordering van den export. In Oostenrijk is een kartel van katoenweverijen tot stand gekomen, dat onder meer de productie zal regelen.

Landbouwvraagstuk. Internationaal: wereldtarwepositie gunstiger; Internationale Suikerconferentie in April a.s.; uitvoerpercentages rubber en thee. Duitschland: Rijksbemoeiing met teeltplan; zwakke rantsoeneering vetverbruik; vrijheid tot overdracht van grond beperkt; nieuwe ruilverkavelingswet. België: steun aan bietentelers; mengpercentage binnenlandsche tarwe beperkt. Engeland: streven naar uitbreiding agrarische productie; plan tot regeling melkprijs; contract voor levering baconvarkens geannuleerd; wet verplichte aansluiting bietsuikerfabrikanten. Frankrijk: ontwerp-Pachtwet; uitvoering werken ten bate van landbouw; ontwerp-afzet agrarische producten. Denemarken: financieele positie boeren gunstiger. Vereenigde Staten: overstromingen; maatregelen tegen erosie; plannen inzake oogstverzekering, pachtregeling, credietverstrekking.

De statistische positie van tarwe wordt thans in het algemeen als gunstig beschouwd. In verband met achtereenvolgende slechte oogsten in de Vereenigde Staten en verminderd aanbod uit Canada raken de wereldvoorraden uitgeput en stijgen de prijzen aanmerkelijk boven die van verleden jaar. De nieuwe uitzaai, voor den oogst van 1937, is echter veel ruimer geweest dan in tal van jaren het geval was, zoodat gerekend moet worden met de mogelijkheid van een wijziging van den toestand in den loop van dit jaar.¹⁾

Nadat de Internationale Suikerconferentie in Augustus 1935 het besluit nam de Chadbourne-overeenkomst, welke einde 1935 afliep, niet te verlengen, werd aan de Engelsche Regeering verzocht een nieuwe wereldconferentie bijeen te roepen in het belang van een internationale regeling van productie en afzet.²⁾ De omstandigheden voor het welslagen van een dergelijke conferentie schijnen geleidelijk gunstiger te worden: de wereldvoorraden beginnen af te nemen; de prijzen gaan in stijgende lijn; de neiging tot autarkie op het gebied van suiker vermindert. Onder de auspiciën van den Volkenbond zijn dan ook tegen 5 April a.s. vertegenwoordigers van een 20-tal productielanden uitgenoodigd voor een conferentie, welke te Londen zal worden gehouden.

Het Internationale Rubberregelingcomité heeft in zijn December- en Januari-zittingen het uitvoerpercentage voor het eerste halfjaar 1937 — aanvankelijk bepaald op 70 pCt. der basisquota³⁾ — verhoogd tot 75 pCt. voor het 1e en 80 pCt. voor het 2e kwartaal 1937, terwijl voor het 3e kwartaal 1937 een percentage van 85 werd vastgesteld. In verband met de omstandigheid, dat er in Nederlandsch-Indië aanmerkelijk meer bevolkingsrubber kan worden voortgebracht dan bij het aangaan der internationale overeenkomst was verondersteld, werden de basisquota verhoogd van 443 000, 467 000 en 485 000 long tons voor de jaren 1936, 1937 en 1938 tot resp. 500 000, 520 000 en 540 000 l. t.⁴⁾

Het uitvoerpercentage voor thee, voor het jaar 1935/1936 vastgesteld op 82½, is voor de jaren 1936/1937 en 1937/1938 door het Internationale Theecomité op hetzelfde peil gehandhaafd.⁵⁾

Ten einde zorg te dragen, dat de meest benodigde landbouwproducten in voldoende hoeveelheden worden voortgebracht, heeft de Duitse Regeering de teelt van enkele producten, waaronder granen, beperkt ten behoeve van die van oliehoudende zaden en vezelgewassen. Alhoewel de graanopbrengst per ha steeg, blijkt deze stijging niet voldoende om zekerheid te geven, dat er tot den volgenden oogst genoeg broodgraan aanwezig zal zijn. Het gebruik van tarwe en rogge voor veevoeding is daarom verboden⁶⁾, en er wordt eenige pressie op de landbouwers uitgeoefend om meer graan aan het Rijk te leveren dan zij verplicht zijn.

Daar er nog steeds een tekort aan vetten bestaat, is in November een

1) Wheat studies of the Food Research Institute, December 1936.

2) Zie Kroniek, 3e en 4e kwartaal 1935.

3) Zie vorige Kroniek.

4) Verslag der Commissie voor Indische Zaken, no. 1, 10 Februari 1937.

5) Monthly Bulletin of Statistics of the International Tea Committee, December 1936.

6) Verordening van 9 Januari 1937.

zwakke rantsoeneering van het verbruik ingevoerd.⁷⁾ Een drietal verordeningen van December j.l. beoogt dekking van de binnenlandsche behoefte aan hout.

De Regeering wil een zoo groot mogelijk deel van den bodem reserveeren voor de voortbrenging van voedingsmiddelen, in verband waarmee sinds sinds 1 Februari 1937 geen overdracht van grond mag plaats vinden zonder de speciale goedkeuring van de Overheid. De vergunning tot verkoop wordt b.v. geweigerd aan hen, die niet het landbouwbedrijf als hoofdbedrijf uitoefenen. Ook de nieuwe wet op de ruilverkaveling moet medewerken om aan het Rijk de beschikking over een grooter deel van de oppervlakte van den bodem, in het belang van ruimere voortbrenging van voedingsmiddelen, te verzekeren. Bij de stelselmatig over het geheele Rijk door te voeren ruilverkaveling moeten de belanghebbenden de kosten voor verkaveling, verbetering van wegen en waterlopen aan de Regeering terugbetalen in den vorm van grond.⁸⁾

De Belgische Regeering verhoogde het contingent suiker, waarop verminderde accijnsheffing wordt toegepast — voor zoover deze suiker uit inheemsche bieten wordt bereid, en in het binnenland verbruikt. De fabrikanten zijn verplicht de hieruit voortvloeiende baten uit te keeren aan de bietentelers. De heffing van een aanvullend invoerrecht op suiker en suikerhoudende producten, in December 1930 ingesteld tot steun van de bietenteelt, blijft gehandhaafd.⁹⁾

Het mengpercentage binnenlandsche tarwe, te gebruiken bij de meelfabriecage, is in verband met de vermindering der voorraden tijdelijk buiten werking gesteld, en later bepaald op 5 pCt. in plaats van 20, zooals in September 1935 was vastgesteld.¹⁰⁾

Daar Engeland ten aanzien van landbouw- en veeteeltproducten zeer afhankelijk is van het buitenland, wordt in den laatsten tijd in verschillende kringen aangedrongen op uitbreiding van de agrarische productie. Een Regeeringsontwerp van December j.l. tracht aan dezen wensch tegemoet te komen door bepalingen inzake uitbreiding, en tevens verhooging van het peil van den veestapel, contrôle op den invoer van vee, enz. Ook werd een begin gemaakt met kolonisatie in eigen land door overplaatsing van gezinnen uit de stad naar het platteland, waar zij zich onder goede voorlichting op de teelt van groenten en fruit toeleggen.

In gevolge de contrôle op den afzet van melk¹¹⁾ verkregen de veehouders hogere prijzen en werd de winstmarge der distribuanten verruimd. Dit geschiedde echter ten koste van de verbruikers, waarom thans een reorganisatie-commissie verschillende verbeteringen van het huidige systeem voorstelt. In hoofdzaak wenscht zij de consumenten te beschermen door middel van officieele prijszetting.

De contracten voor levering in 1937 van baconvarkens aan de zouterijen zijn door de Regeering geannuleerd. Om geregeld en loonend te werken moeten de fabrieken kunnen rekenen op een levering van \pm 2,3 miljoen varkens, doch de varkenshouders wenschen zich voor een zóó groot aantal niet te binden, mede omdat de prijzen op de vrije markt thans tamelijk hoog zijn. Er wordt gezocht naar een meer bevredigende regeling voor den afzet van het binnenlandsche product, waarvan in 1936 ruim 14 pCt. meer werd voortgebracht dan in 1935, terwijl inmiddels de totale invoer met \pm 40 pCt. terugliep. In de behoefte aan varkensvleesch kan Engeland thans voor 33 pCt. voorzien.¹²⁾

Als onderdeel van de steunregeling voor de bietentelers is een wet afgekondigd, waarbij de fabrikanten van beetwortelsuiker verplicht worden tot aaneensluiting in een corporatie, welke Rijkssubsidie geniet op voorwaarde, dat zij aan de telers bepaalde minimumprijzen uitkeert.¹³⁾

De Fransche Regeering heeft een ontwerp-Pachtwet aanhangig gemaakt, voornamelijk tot regeling van het continuatierecht. Bij afloop van een pachtcontract beslissen door partijen benoemde arbiters, of bij gebrek aan overeenstemming de rechter, over de voorwaarden, waarop de overeenkomst verlengd zal worden. Wenscht de verpachter zich niet opnieuw te binden, dan

7) Handelsberichten, no. 49, 3 December 1936.

8) Tijdschrift der Ned. Heide Mij., December 1936.

9) Tijdschrift der Algemeene Technische Vereniging van Beetwortelsuikerfabrikanten en Raffinadeurs, no. 6, 31 Januari 1937.

10) Handelsberichten, no. 40, 1 October 1936.

11) Zie Kroniek, 3e kwartaal 1935.

12) Economische Voorlichting, no. 1, 8 Januari 1937.

13) Voor het betreffend ontwerp zie Kroniek, 4e kwartaal 1935, noot 9.

is hij verplicht aan den vertrekkenden pachter een schadeloosstelling uit te keeren, behoudens in het geval, dat hijzelf of een zijner naaste familieleden het bedrijf wil exploiteeren. Is de bedoeling van den verpachter een bestaand bedrijf met den pachtgrond uit te breiden, dan blijft de verplichting tot schadeloosstelling van kracht. Het ontwerp houdt voorts een regeling in tot herziening van de pachtsom in loopende overeenkomsten, wanneer de economische omstandigheden zich sterk wijzigen; alsmede toekening aan den zittenden pachter van een recht van voorkeur bij verkoop van het goed. De mate van vergoeding voor aangebrachte verbeteringen bij vertrek van den pachter wordt op dezelfde wijze vastgesteld als de continuatieregeling. ¹⁴⁾

In den loop van 1936 zijn aan het Ministerie van Landbouw herhaalde malen ruime credieten verstrekt voor de uitvoering van werken ten bate van den landbouw, als cultuurtechnische verbeteringen, electriciteits- en drinkwatervoorziening, boschbeheer, enz. Ook tracht de Regeering de landbouwers — met name de kleine ondernemers — te beschermen door de betrekkingen tusschen de producenten, handelaren en fabrikanten te regelen. In een wetsontwerp van December wordt voorgesteld de voorwaarden voor den verkoop der producten, ev. ook de voortbrenging, per bepaalden tak van landbouw vast te leggen in collectieve koopcontracten met een geldigheidsduur van drie jaar. De Regeering zou dergelijke overeenkomsten tot niet-aangesloten kunnen uitbreiden. ¹⁵⁾

In den Deenschen landbouw was in 1936 de toestand iets gunstiger dan in 1935; de verkoopprijzen waren in het algemeen iets hooger, met name die van boter. Dat de financieele positie der boeren gunstiger was, blijkt o.m. uit vermindering van den achterstand in de verplichtingen tegenover de credietverenigingen, en uit het kleinere aantal executies. Van invloed op de situatie zijn geweest: de directe financieele steun door de Regeering verleend; het verbod van invoer van voedergranen (behoudens maïs); de beperking van de varkensteelt. Ook moet genoemd worden de werking van de wet van 1936 in zake saneering der landbouwschulden, krachtens welke uit de Rijkskas goedkope leeningen worden verstrekt op langen termijn, tegen lagen rentevoet. Ten slotte was een gunstige factor, dat de uitvoer naar Duitschland in waarde steeg van ± 103 millioen kr. in 1935 tot ± 193 millioen kr. in 1936. De daling in het aantal voor den landbouw beschikbare arbeidskrachten schijnt tot staan te zijn gekomen. ¹⁶⁾

Door sterken was van de Mississippi en de Ohio is een uitgestrekt gebied in de Vereenigde Staten gedurende de eerste weken van 1937 door overstromingen van buitengewonen omvang geteisterd. Op groote schaal moest tot evacuatie worden overgegaan; oogsten werden vernietigd; massa's vruchtbare grond naar den Oceaan meegevoerd. Deze ramp is voor de Federale Regeering aanleiding om het vraagstuk van de bescherming tegen overstromingen en verlies van cultuurgrond ernstig onder de oogen te zien. De aandacht wordt gevestigd op het gevaar van ontbossing, welke gedurende tal van jaren in sterke mate plaats vond, ten einde den omvang der graanvelden uit te breiden. Naast verbetering der waterkeeringen zou herbeboscingsing noodig zijn, alsmede andere maatregelen tegen erosie om het land tegen verdere rampen en verarming te beschermen. Een in Augustus j.l. door de Regeering aangekondigd plan tot aankoop van ruim 5 millioen acres cultuurgrond, met het doel dezen ter voorkoming van erosie om te zetten in weidegrond, zou in uitgebreider vorm toepassing moeten vinden. ¹⁷⁾

Verschillende voorstellen van den President, o.m. betreffende officieele oogstverzekering, regeling van de pacht, sterke verruiming van landbouwcredietverstrekking, beoogen verbetering van de positie der landbouwers. ¹⁸⁾

14) Handelsberichten, no. 52, 24 December 1936.

15) Handelsberichten, no. 51, 17 December 1936.

16) Handelsberichten, no. 46, 12 November 1936; Statistiske Efterretninger, no. 1, 1937.

17) Mesures gouvernementales affectant les prix des produits agricoles, no. 6, 1936 (Internationaal Landbouwinstituut).

18) Chamber of Commerce of the United States, legislative no. 3, 22 Januari 1937.

HANDEL EN VERKEER.

Internationaal: wereldhandel in 1936 naar waarde en hoeveelheid toegenomen, ondanks handelsbelemmeringen; poging tot toenadering tusschen eenige kleinere landen; opleving vruchtvaart en scheepsbouw. Duitschland: gunstige ontwikkeling handelsbalans; overeenkomsten met eenige overzeesche landen; opzegging

verdrag van Versailles voorzover betreft de binnenwateren; overeenkomst tusschen reeders en Rijnschippers. Engeland: stijging invoersaldo; uitbreiding crediet aan buitenland; handelsverdrag met Argentinië. Frankrijk: invoersaldo toegenomen door verhoogden invoer; plan inzake uitbreiding handelsvloot. België: stijging invoersaldo; verruiming kolenimport. Zwitserland: exportgaranties door den Staat; financiële reorganisatie spoorwegen. Vereenigde Staten: in 1936 nog slechts gering uitvoersaldo door sterkere stijging invoer; crisis-toeslag op spoorwegvrachttarieven niet verlengd.

De wereldhandel heeft in het afgelopen jaar een duidelijke verbetering vertoond tegenover het voorafgaande jaar. De economische opleving in een aantal groote landen en de toegenomen vraag naar grondstoffen, welke weliswaar voor een deel het gevolg was van de algemeene bewapening, hebben het goederenverkeer tusschen de landen doen toenemen, zoowel wat de hoeveelheid als wat de waarde betreft.

De wereldhandel naar hoeveelheid vertoont in het vierde kwartaal een seizoensopleving. Volgens het Statistisch Bulletin van den Volkenbond bedroeg het indexcijfer in deze periode 90,3 (1929 = 100) tegen 84,5 in het derde kwartaal. Het cijfer was, evenals dat van de overige kwartalen van 1936, hooger dan in de overeenkomstige periode van het vorige jaar, terwijl het jaar-indexcijfer van den wereldhandel van 82,3 tot 85,4 is gestegen. De waarde van den wereldhandel is in sterkere mate toegenomen dan de hoeveelheid, hetgeen voornamelijk aan de prijsstijging moet worden toegeschreven. De wereldimport heeft in 1935 932 miljoen goud-dollar bedragen en is in 1936 vermeerderd tot 1 012 miljoen goud-dollar.

De toeneming van het internationaal handelsverkeer is mogelijk geweest ondanks het feit dat de handelsbelemmeringen tusschen de landen onderling nog niet noemenswaard zijn verminderd. Wel werden in October in eenige landen enkele contingenteeringen van den invoer opgeheven, doch de genomen maatregelen betroffen slechts een zeer klein gedeelte van den import dezer landen, zoodat zij op het verloop van het wereld-handelsverkeer geen merk-baren invloed hebben kunnen uitoefenen. In het begin van het nieuwe jaar deed de Nederlandsche Minister-President een voorstel om besprekingen te openen tusschen vertegenwoordigers der Scandinavische landen, België en Nederland, met het doel om te komen tot een wederzijdsche verlaging van invoerrechten en opheffing van handelsbelemmeringen tusschen die landen. De genoemde landen hebben op dit voorstel een toestemmend antwoord gegeven.

De toeneming van het wereld-handelsverkeer heeft een opleving in de vrachtaart veroorzaakt, waardoor de vrachtprijzen welke reeds in het derde kwartaal een stijging hadden vertoond, in de laatste maanden van het jaar niet onaanzienlijk zijn opgelopen. Volgens „The Economist” bedroeg het indexcijfer van de wereld-vrachtprijzen in September 100,3 (basis 1898—1913 = 100), waarna een stijging intrad tot 128,2 in December. Van veel invloed zijn hierbij geweest de omvangrijke graanaankopen, waaronder maïs, voor Amerikaanse en Europeesche rekening, waardoor vooral de La Plata-vaart zeer levendig was. Voorts zijn o.m. van belang geweest de vraag naar tonnage voor vervoer uit Australië en het vermeerderde kolenvervoer naar Zuid-Amerika. De aantrekkingskracht van de vaart op La Plata en in de Pacific heeft in andere gebieden een schaarschte aan tonnage doen ontstaan, waardoor ook daar de vrachtprijzen zijn gestegen.

In aansluiting op de verbetering van de scheepvaart valt een opleving van den scheepsbouw te constateeren. Volgens Lloyd's Register of Shipping waren in de geheele wereld aan het einde van het jaar in totaal 648 schepen met een inhoud van 2,3 miljoen B. R. T. in aanbouw, tegen 393 met een inhoud van 1,5 miljoen B. R. T. aan het einde van 1935. De gedurende het jaar 1936 op stapel gezette wereld-tonnage bedroeg 2,7 miljoen B. R. T. tegen 1,6 miljoen B. R. T. in 1935.

De Duitse handelsbalans heeft zich in 1936 in gunstigen zin ontwikkeld. Terwijl de invoer in de verschillende kwartalen slechts geringe veranderingen vertoonde, is de uitvoer niet onbelangrijk gestegen, waardoor in het vierde kwartaal een uitvoersaldo ontstond, dat veel hooger is dan gedurende de laatste twee jaar werd geconstateerd. Evenals in 1935 was de waarde van den uitvoer in het vierde kwartaal het grootste; zij bedroeg Mk 1 310 miljoen tegen Mk 1 216 miljoen in het derde kwartaal en Mk 1 206 miljoen in het vierde kwartaal van het vorige jaar. De invoer bedroeg Mk 1 081 miljoen tegen Mk 1 028 miljoen in het voorgaande en Mk 1 055 miljoen in het overeenkom-

stige kwartaal van 1935. Het uitvoeroverschot is hierdoor van Mk 188 miljoen in het derde tot Mk 229 miljoen in het vierde kwartaal gestegen; in het laatste kwartaal van het voorgaande jaar heeft het uitvoersaldo Mk 152 miljoen bedragen. Het uitvoeroverschot heeft over het geheele jaar 1936 Mk 550 miljoen uitgemaakt, tegen Mk 121 miljoen in 1935.

De verrekening van vorderingen en schulden voortvloeiende uit het goederenverkeer met eenige overzeesche landen, welk verkeer gedurende de laatste jaren een niet onbelangrijke stijging liet zien, schijnt den laatsten tijd moeilijkheden te ondervinden. Duitschland had met deze landen geen clearingverdrag gesloten; het handelsverkeer vond meestentijds plaats in particuliere of officieele compensatie, waarbij gebruik werd gemaakt van z.g. Ausländer Sonderkonti für Inlandzahlungen. Deze rekeningen zijn, naar gemeld wordt, gedeeltelijk geblokkeerd geraakt, zoodat men met een aantal der bedoelde landen nieuwe betalings- en handelsovereenkomsten heeft moeten sluiten. Zoo werd in een met Canada gesloten overeenkomst bepaald, dat de invoer uit dit land in deviezen betaald zal worden.

Eén der meest in het oog vallende verschijnselen in de Deutsche handelsbalans is de verbetering van de handelsbetrekkingen met Rusland. Zoowel de invoer uit als de uitvoer naar dit land zijn tegenover het vorige jaar belangrijk verbeterd; de balans geeft daarbij een aanzienlijk overschot ten gunste van Duitschland te zien. De uitvoer naar Oostenrijk is opnieuw geregeld in een overeenkomst tot bevordering van den goederenhandel. Hierbij is overeenstemming bereikt omtrent den export van industrieele producten en enkele landbouwproducten, terwijl ook het betalingsverkeer tusschen beide landen opnieuw werd geregeld. Het met Denemarken gesloten clearingverdrag is slechts met vier maanden verlengd in afwachting van een nieuwe regeling van het betalingsverkeer. Genocmd land had zich, om zijn uitvoer naar Duitschland op peil te houden, verbonden om gedurende 7 jaar steenkool te zullen afnemen ter betaling van den Deenschen invoer in Duitschland.

In November heeft Duitschland het verdrag van Versailles opgezegd, voorzover dit het verkeer op de binnenwateren betreft. Hiermede zijn ook de bepalingen van de acte van Mannheim inzake het vrije verkeer op den Rijn op losse schroeven komen te staan. De concurrentie tusschen het Rijnverkeer en de Deutsche Noordzeehavens is door de devaluatie in de voormalige goudlanden in een nieuw daglicht getreden. Op aandringen der genoemde havens hebben de Deutsche spoorwegen de in aanmerking komende tarieven zoodanig gewijzigd dat deze niet hooger zijn dan op de concurreerende trajecten. Omtrent de vaart op den Rijn zij vermeld, dat een nieuwe overeenkomst is tot stand gekomen tusschen de Deutsche reeders en de particuliere schippers, waarbij de eersten zich verbonden hebben een grootere tonnage dan tot dusver af te nemen tegen vrachtprijzen, welke beter zijn aangepast aan de inmiddels gestegen vrachtenmarkt.

In Engeland valt sinds eenigen tijd een stijging van het invoersaldo te constateeren, welke het gevolg is van een veel sterkere toeneming van den invoer dan van den uitvoer. De waarde van den invoer heeft over het vierde kwartaal £ 241 miljoen bedragen tegen £ 217 miljoen in het vierde kwartaal van 1935, terwijl de uitvoer slechts van £ 129 tot £ 136 miljoen gestegen is. Het invoersaldo is daarmede tegenover een jaar geleden gestegen van £ 88 miljoen tot £ 105 miljoen. De cijfers over het geheele jaar vertoonen, vergeleken met die over 1935, een zelfde beeld. De invoer is in deze periode vermeerderd van £ 756 miljoen tot £ 849 miljoen, terwijl de uitvoer een stijging van £ 481 miljoen tot £ 501 miljoen te zien gaf. Hierdoor is het invoeroverschot gestegen van £ 275 miljoen in 1935 tot £ 348 miljoen in 1936.

De stagnatie van den uitvoer wordt geweten aan de nationalistische politiek van het buitenland, alsmede aan het zich sterk orienteeren van de eigen industrie op de binnenlandsche markt. Ook wordt er op gewezen dat het ter stimuleering van den uitvoer noodig zou zijn in sterkere mate crediet aan het buitenland te verleen. Weliswaar is er reeds met Rusland een credietovereenkomst tot stand gekomen voor het afnemen van Engelsche producten en werden ook met China onderhandelingen gevoerd in die richting, maar het blijkt noodig te zijn tegenover de concurreerende landen deze credietpolitiek intensiever te voeren. In verband hiermede is een actieve rol toebedeeld aan het Export Credit Guarantee Department, dat o.m. de mogelijkheden van te verleen credieten ter plaatse zal onderzoeken.

Ook wordt veel verwacht van de mogelijkheden welke de handelspolitiek van de Vereenigde Staten biedt; met dit land worden onderhandelingen tot verruiming van het handelsverkeer gevoerd. Bij een verlenging van het binnenkort aflopende accoord van Ottawa zal met deze omstandigheden rekening moeten worden gehouden. Met Argentinië is een handelsverdrag gesloten dat de basis vormt voor een verbetering van de handelsbalans met dit land. De invoer van Argentijnsch vleesch in Engeland zal een weinig verminderd worden, terwijl daarop een invoerrecht van $\frac{3}{4}$ d per pond gelegd zal worden ten gunste van de Engelsche vee fokkerij. De vrijdom van invoerrecht in Argentinië voor Engelsche steenkolen blijft gehandhaafd, terwijl voor katoen- en kunstzijdeproducten een preferentiele behandeling werd gewaarborgd. De uitvoer van kolen naar Italië is weer toegenomen na het sluiten van een nieuw handels- en clearingverdrag met dit land, terwijl in Frankrijk de invoercontingenten voor Engelsche kolen aanzienlijk zijn verhoogd.

De Fransche handelsbalans vertoont eveneens een ongunstiger beeld dan een jaar geleden. Terwijl de invoer van frs 21.0 milliard in 1935 tot frs 25.4 milliard in 1936 is toegenomen, is de uitvoer met frs 15.5 milliard nagenoeg onveranderd gebleven, zoodat het invoersaldo van frs 5.5 milliard tot frs 9.9 milliard is gestegen. Met betrekking tot de periode na de waardevermindering van den franc zij opgemerkt, dat de waarde van den invoer zoowel als van den uitvoer in het vierde kwartaal gestegen is, zonder dat de uitgevoerde en ingevoerde hoeveelheid goederen is vermeerderd. Met een aantal staten worden onderhandelingen gevoerd over een verruiming van het onderling handelsverkeer. Voorts heeft de Minister van Handel verklaard, dat het in de bedoeling van de Regeering ligt om in nauwe samenwerking met Engeland en de Vereenigde Staten een politiek van geleidelijke vermindering der handelsbelemmeringen te voeren. Terwijl in de eerste plaats gedacht wordt aan een stimuleering van den handel met de beide genoemde landen, wordt echter ook gedacht aan bevordering van het verkeer met landen, waarvan de economische politiek in sterkere mate afwijkt van die van Frankrijk.

In aansluiting op de vergrooting van de handelsvloot in een aantal andere landen heeft de Fransche Regeering een bouwplan voor de vloot opgesteld, dat over een tijdperk van vier jaren verdeeld zal worden. Men is reeds begonnen met den bouw van drie groote moderne schepen en twee groote vrachtschepen. In de lijst van het groote plan voor openbare werken is voor dit doel reeds een bedrag van frs. 120 miljoen uitgetrokken.

De uitvoer van België is in 1936, vergeleken met het vorige jaar, zoowel naar hoeveelheid als naar waarde toegenomen, de invoer eveneens, echter in sterkere mate, zoodat ook bij dit land een toenemend invoersaldo valt waar te nemen. De uitvoer heeft in 1936 naar waarde frs 19.9 milliard bedragen tegen frs 16.1 milliard in het vorige jaar. De invoer bedroeg in 1936 frs 21.5 milliard tegen frs 17.4 milliard in 1935. Het importoverschot is hierdoor gestegen van frs 1.3 milliard tot frs 1.6 milliard.

In verband met het feit dat de Belgische mijnbouw sedert eenigen tijd niet meer in staat was het stijgende binnenlandsche kolenverbruik te dekken en dat tengevolge van de groote bedrijvigheid in de ijzerindustrie een nog verder toenemende vraag naar kolen verwacht wordt, heeft de Belgische Regeering de contingentteering van den invoer daarvan op een geheel nieuwe basis gebracht en tevens de speciale rechten op kolen verlaagd. Nadat in October het invoercontingent voor huisbrandkolen was verruimd, werd in December de contingentteering van cokes-fijnkolen opgeheven, het contingent voor industriekolen met 143 pCt. en dat voor huisbrandkolen met 28 pCt. verhoogd. De speciale rechten op den invoer van deze soorten kolen werden vervolgens met 50 à 70 pCt. van de bestaande rechten verlaagd.

In Zwitserland is in November een verordening uitgevaardigd betreffende de bevordering van den goederenuitvoer door middel van door den Staat te verleenen risicogaranties. Deze garanties zullen in het algemeen slechts verleend worden voor transacties welke betrekking hebben op den uitvoer van in het land zelf vervaardigde productiemiddelen. Zij zullen de verliezen dekken, veroorzaakt door depreciatie van vreemde valuta's, transfermoeilijkheden, moratoria enz., terwijl de verliezen, voortspruitende uit het in gebreke blijven van particulieren daarbuiten vallen.

De Zwitsersche Bondsraad heeft haar goedkeuring gehecht aan de nieuwe wet op de spoorwegen, welke begin 1938 in werking zal treden. Volgens deze

wet zal een financieele reorganisatie der spoorwegen worden tot stand gebracht, waarbij het aandeelenkapitaal op frs 700 millioen gesteld wordt en de Staat frs 510 millioen zal bijdragen voor afschrijving van zwakke posten op de balans. De uit de reorganisatie voortsruidende nieuwe lasten van den Staat hoopt men te kunnen dekken uit de opbrengst van nieuwe belastingen, o. m. op het vrachtautovoerkeer.

De cijfers van den buitenlandschen handel der Vereenigde Staten weerspiegelen de politiek tot verruiming van het internationaal handelsverkeer en bevordering van den aankoop van buitenlandsche goederen, met het doel het buitenland in staat te stellen Amerikaansche goederen te koopen. Door een veel sterkere stijging van den invoer dan van den uitvoer is de handelsbalans over het jaar 1936 nagenoeg in evenwicht gekomen. Terwijl de uitvoer in 1936 \$ 2453 millioen bedroeg tegen \$ 2282 millioen in 1935, was de waarde van den invoer \$ 2419 millioen tegen \$ 2047 millioen in het vorige jaar. Hierdoor is het uitvoersaldo teruggelopen van \$ 235 millioen in 1935 tot slechts \$ 34 millioen in 1936.

Het blijkt dat de Amerikaansche Regeering ook na de gehouden verkiezingen voortgaat in de richting van het afsluiten van handelsverdragen ter verruiming van het handelsverkeer, zooals dat reeds met een reeks van landen het geval is geweest. Ook aan de Zuid-Amerikaansche Staten wordt veel aandacht besteed. Na de besprekingen op de Pan-Amerikaansche conferentie werden reeds onderhandelingen met Argentinië aangeknoopt met het doel om o. m. door verzaching van de invoerbependingen voor vleesch en andere Argentijnsche producten den uitvoer naar dit voor Amerikaansche producten belangrijke afzetgebied te verhoogen. Ten aanzien van onderhandelingen over een handelsverdrag met Engeland worden hooge verwachtingen gekoesterd.

Aan het einde van het jaar is de crisis-toeslag op de vrachttarieven der spoorwegen afgevoerd. Deze toeslag was in Maart 1935 ingesteld en in Juni 1936 goëindigd, maar werd toen tot het einde van het jaar verlengd, daar het verkeer op de spoorwegen nog niet zoodanig was verbeterd dat de toeslag gemist kon worden. De Interstate Commerce Commission achtte den toestand thans echter zooveel gunstiger, dat zij het verzoek der spoorwegen om den duur wederom te verlengen, heeft afgewezen. In verband hiermede hebben vele maatschappijen plannen ingediend ter verhooging der vrachttarieven, aangezien zij van oordeel waren het nog niet buiten den genoemden toeslag te kunnen stellen.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Sterke stijging van het wereldprijsniveau, vooral in de laatste maanden.

De goederenprijzen stegen in 1936 aanzienlijk. Deze stijging was vul. toe te schrijven aan de verdere algemeene conjunctuurverbetering en de bewapeningsvraag. Deze laatste trad natuurlijk ook als onmiddellijke stimulans van de prijsstijging van sommige goederen, met name van metalen, op. Voorts hebben de lage oogsten van verschillende granen, alsmede de uitputting van de voorraden, op de prijzen van deze goederen, sterk prijsverhoogend gewerkt. Gedurende het eerste halfjaar van 1936 vertoonden de prijzen over het algemeen nog een dalende tendentie. Deze beweging sloeg omstreeks medio 1936 om, doch de prijsstijging nam eerst in de laatste maanden van het jaar bijzonder groote afmetingen aan. In de prijsbewegingen van de afzonderlijke artikelen kwamen evenwel groote verschillen voor: de prijzen van enkele artikelen (w.o. thee, vlas, jute en petroleum) lagen op het eind van het jaar weinig of niet hooger dan een jaar tevoren. Over het algemeen namen de zichtbare wereldvoorraden af.

Bijgaande tabel geeft eenige gedetailleerde gegevens omtrent den loop der algemeene indexcijfers in enkele belangrijke landen.

In Duitschland, waar de strijd van regeeringswege tegen prijsverhooging voortgezet werd, werd elke verhooging door den Rijkscmissaris voor het toezicht op de prijsvorming verboden en mogen de prijzen in de toekomst die van den 18den October niet overschrijden, tenzij met bijzondere toestemming.

In Frankrijk deed de reeds vóór de devaluatie van den franc ingezette prijsstijging, tezamen met de internationale en de, uit hoofde der devaluatie voortvloeiende verhooging, de groothandelsprijzen in een jaar tijds met

Indexcijfers, 1936/1937.

Landen.	Tijdvak.	Algemeen indexcijfer groot- handelsprijzen.	Landbouw- artikelen.	Voedingsmiddelen.	Industrieel artikelen.	Industrieel grondstoffen.	Indu- strieel halfabrikaten.	Industrieel eindproducten.	Kosten van levensonderhoud.
Duitsland, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1913/14 = 100)	1935	101,8	102,2	—	—	91,6	119,4	123,0	
	1936	104,1	104,9	—	—	94,0	121,2	124,5	
	Aug. '36	104,6	106,4	—	—	93,7	121,4	125,4	
	Sept. '36	104,4	105,0	—	—	94,2	121,8	124,4	
	Oct. '36	104,3	103,8	—	—	94,7	122,4	121,4	
	Nov. '36	104,4	103,2	—	—	95,2	122,5	124,3	
	Dec. '36	105,0	103,6	—	—	96,1	123,1	124,3	
	Jan. '37	105,3	103,2	—	—	96,8	123,2	124,5	
Frankrijk, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1914 = 100)	1935	388	327	348	—	—	—	483	
	1936	410	426	397	—	—	—	507	
	Aug. '36	403	425	384	—	—	—	504 (3e kw.)	
	Sept. '36	420	449	396	—	—	—	—	
	Oct. '36	471	487	457	—	—	—	—	
	Nov. '36	492	500	484	—	—	—	540	
	Dec. '36	519	522	516	—	—	—	—	
	Jan. '37	537	532	541	—	—	—	—	
Groot-Brittannië, 1930 = 100. (Kosten v. lev. Dec. 1924 = 100)	1935	89,0	—	86,8	90,1	88,3	87,6	94,9	81,7
	1936	94,4	—	91,7	95,7	93,9	93,3	98,2	84,2
	Aug. '36	95,2	—	93,7	96,0	98,6	93,9	98,9	84,0
	Sept. '36	96,1	—	95,0	96,6	99,1	95,0	99,2	84,5
	Oct. '36	97,6	—	98,0	97,3	100,5	95,8	99,6	86,5
	Nov. '36	98,3	—	96,7	99,1	105,0	97,2	100,4	86,5
	Dec. '36	100,8	—	99,3	101,6	110,0	100,4	100,9	86,5
	Jan. '37	102,0	—	99,4	104,6	116,8	103,3	102,2	86,5
Vereen. Staten, 1926 = 100 (Kosten v. lev. 1923 = 100)	1935	80,0	78,8	83,7	—	77,1	73,6	82,2	83,1
	1936	80,8	80,9	82,1	—	79,9	75,8	81,9	85,2
	Juli '36	80,5	81,3	81,4	—	79,8	75,2	81,6	85,2
	Aug. '36	81,6	83,8	83,1	—	81,5	75,6	82,4	85,6
	Sept. '36	81,6	84,0	83,3	—	81,8	75,9	82,3	85,9
	Oct. '36	81,5	84,0	82,6	—	82,1	76,2	82,0	85,7
	Nov. '36	82,4	85,1	83,9	—	83,1	78,6	82,6	85,8
	Dec. '36	84,2	88,5	85,5	—	85,6	82,3	83,8	86,1

1) Bewerkte goederen.

± 40 pCt. oploopen. De ingevoerde grondstoffen stegen meer dan 50 pCt. De kleinhandelsprijzen liepen gemiddeld 25 pCt. op, de kosten van levensonderhoud ± 12 pCt.

In Zwitserland hebben de devaluatie en de internationale beweging der prijzen een stijging van het algemeen indexcijfer van 19 pCt. veroorzaakt. De prijzen der voedingsmiddelen lagen bijna 16 pCt., die der grondstoffen 31,5 pCt. hooger dan een jaar tevoren. De kosten van levensonderhoud stegen sedert Januari 1936 met bijna 3 pCt.

Wat enkele belangrijke stapelproducten betreft het volgende:

De tarweprijzen daalden in het eerste halfjaar van 1936. Een krachtige prijsverbetering volgde echter op ongunstige oogstberichten. De wereldtarweoogst zal volgens het Internationaal Landbouw-Instituut n.l. nog weer iets kleiner zijn dan de beide voorafgaande eveneens lage oogsten, aanmerkelijk geringer dan de 4 jaren daarvoor en de kleinste sedert 1922, zoodat weder de oude voorraden aangesproken zullen moeten worden; van de 4 groote tarwe-exporteerende landen, heeft alleen Argentinië een overvloedigen oogst; in Canada, de Vereenigde Staten en Australië waren de oogsten iets lager dan een jaar tevoren en aanmerkelijk lager dan het gemiddelde van de laatste jaren. De zichtbare wereldvoorraad nam sterk af, is de kleinste sedert een tiental jaren en bedraagt thans minder dan de helft van dien van vóór eenige jaren.

De maïsprijzen zijn sedert Maart eveneens aanzienlijk opgelopen; in de Vereenigde Staten is de oogst gering. Ook de wereld-rogge-, gerst- en haver-oogsten zijn laag, speciaal die van de laatstgenoemde voergranen, waardoor de prijzen sterk aantrokken.

De koffieprijzen stegen iets, doch zijn nog zeer laag. Het verbruik bereikte een recordcijfer; de reeds te groote productie was echter nog sterker gestegen. De statistische positie bleef dan ook buitengewoon ongunstig. Door het Nationaal Koffie Departement in Brazilië werden uitgebreide maatregelen genomen ter vermindering van het aanbod van koffie; de vernietiging wordt

sedert Juli op groote schaal voortgezet. Voor het eerst werd langs den weg van internationale samenwerking gestreefd verbetering der marktpositie te verkrijgen, waartoe in October in Bogotá een vergadering van Amerikaansche koffieproduceerende landen werd gehouden. De uitvoer van inferieure koffiesoorten zal worden tegengegaan.

Ook de thee prijzen liepen den laatsten tijd op. Het verbruik ontwikkelt zich echter weinig bevredigend. Het restrictiepercentage bleef dan ook op 17½ pCt. gehandhaafd en zal dit ook blijven voor het volgend restrictiejaar, dat 31 Maart 1938 afloopt. De restrictie komt voor Ned.-Indië neer op een interne restrictie van méér dan 40 pCt. De Londensche voorraden hebben naast de seizoenbeweging een dalende tendentie.

In de suiker prijzen kwam eveneens verbetering. De zichtbare wereldvoorraden daalden belangrijk en zijn lager dan in jaren het geval was. In verband met de verbeterde vooruitzichten is de aanplant 1937 (oogst 1938) van Javasuiker verhoogd.

De cacao markt werd door een buitengewoon sterke prijsverbetering gekenmerkt. Het verbruik was sterk stijgend.

De katoen prijzen liepen eveneens op. De zichtbare voorraden bleven hoog; zoowel de productie als het verbruik lagen boven het peil van 1935. De raming van den oogst 1936/37 bereikte een recordhoogte.

De wol prijzen stegen de laatste maanden belangrijk. De voorraden daalden tot een peil, lager dan in de laatste jaren is voorgekomen.

De rubber prijzen zijn vooral in de laatste maanden van het jaar sterk gestegen; in verband daarmee is de restrictie verzacht. De verbruikscijfers bewogen zich in stijgende lijn en waren voor 1936 hooger dan het jaar tevoren. De wereldvoorraad was, hoewel nog groot, aanmerkelijk lager dan op het eind van 1935. Teneinde het voor Ned.-Indië toegestane uitvoerkwantum niet te overschrijden, werd het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber in den loop van het jaar en vooral na de depreciatie van den gulden aanzienlijk verhoogd en bedroeg op het eind van het jaar f 57,— per 100 kg.

Metaalen. De vraag naar metalen weerspiegelt duidelijk de conjunctuurverbetering en de bewapening in vrijwel de geheele wereld. De prijzen die in de eerste jaarhelft deels nog een dalende tendentie te zien gaven, zijn in verband hiermede in het tweede halfjaar en vooral tegen het eind daarvan buitengewoon sterk opgelopen. De tinprijs gaf aanvankelijk, mede als gevolg van de onzekerheid over de restrictie, een sterke daling te zien, doch heeft zich in het tweede halfjaar krachtig hersteld.

FINANCIËWEZEN.

Internationaal: Na devaluatie in de z.g. goudlanden voortgaande kapitaalverplaatsingen naar de Vereenigde Staten; overeenkomst inzake onderlinge afgifte van goud tusschen verschillende egalisatiefondsen. **Frankrijk:** na eenigen kapitaal terugkeer wederom uitvoer van kapitaal onder invloed van ongunstigen toestand der Staatsfinanciën en politieke onrust; voorstel inzake hervorming van eenige belastingen; uitgifte van 3½ en 4% bons. **Engeland:** tijdelijke druk op het Pond door kapitaalverplaatsingen naar Amerika; overdracht van £ 65 miljoen van Egalisatiefonds naar Bank van Engeland. **Duitschland:** uitgifte van 4½% Staatsleening van Mk. 500 miljoen; maatregelen inzake contrôle op beleggingen in het buitenland, heffing op devaluatiewinsten. **België:** gewone Staatsbegroting 1937 wijst overschot aan; rentepeil nog weinig gedaald ondanks ruimte op geldmarkt. **Zwitserland:** kapitaal terugkeer, gepaard met goudaankopen, veroorzaakt geldruimte. **Vereenigde Staten:** vanaf 1 Januari 1935 \$ 2,3 milliard buitenslandsch kapitaal toegevoeld, stijging der verplichte reserves van banken, instelling van een fonds, dat goud uit het buitenland zal aankopen en blokkeeren.

Nadat men aanvankelijk verwacht had, dat na de waardevermindering van het betaalmiddel van een aantal landen een periode van betrekkelijke stabiliteit der valuta-verhoudingen zou intreden, hebben de laatste maanden van het jaar zich gekenmerkt door een zoodanige onrust op de internationale geld- en kapitaalmarkt, dat de bestaande en nieuw gevormde contrôle-instanties slechts met groote moeite in staat waren de koersschommelingen binnen relatief enge grenzen te houden. Als eerste oorzaak moet genoemd worden de politieke en financieele onzekerheid in Frankrijk, welke de repatriëering van Fransch kapitaal tegenhoudt en zelfs een voortdurende kapitaalvlucht uit dit land ten gevolge heeft. Verder heeft de opleving in Amerika een groote belangstelling

voor belegging in Amerikaansche waarden in het leven geroepen, welke nog werd versterkt door de algemeene politieke onrust in Europa.

De kapitaalverplaatsing naar de Vereenigde Staten en, in mindere mate naar Engeland had reeds vóór de devaluatie een grooten omvang aangenomen. In tegenstelling tot Zwitserland en Nederland, waar later veel kapitaal is teruggevloeid, hetgeen een groote ruimte op de geldmarkt heeft veroorzaakt, is de kapitaal terugkeer naar Frankrijk van weinig beteekenis geweest. Weldra nam een hernieuwde kapitaalvlucht uit dit land onder invloed van de financiële en politieke onzekerheid verontrustende vormen aan. In Engeland constateerde men ook een kapitaalverschuiving naar de Vereenigde Staten, waarheen het grootste deel van de Europeesche vluchtkapitalen zich richtte. Daar men in laatstgenoemd land verontrust wordt door de aanhoudende kapitaalstroom, welke de credietverhoudingen dreigt te ontwrichten en bij plotselinge terugtrekking een gevaar kan beteekenen, zijn reeds maatregelen genomen en andere in voorbereiding om den invloed van toevloeiende kapitalen te neutraliseeren en verderen kapitaalinvvoer zooveel mogelijk tegen te gaan.

Bij de overbrenging van kapitaal hebben de egalisatiefondsen der betrokken landen een belangrijke rol gespeeld. Door het ingrijpen van deze fondsen op de wisselmarkt konden al te groote koersschommelingen voorkomen worden. De technische samenwerking tusschen deze fondsen is versterkt door de na de muntdepreciatie der goudlanden tusschen de Vereenigde Staten, Frankrijk en Engeland gesloten overeenkomst tot onderlinge afgifte van goud. Zwitserland, België en Nederland hebben zich eenigen tijd later bij deze overeenkomst aangesloten. In aansluiting op de in de landen van het voormalige goudblok reeds genomen maatregelen inzake den uitvoer van goud, werd in de Vereenigde Staten het recht voor particulieren om goud uit te voeren opgeheven, als gevolg waarvan thans alleen gouduitvoer door tusschenkomst van het stabilisatiefonds mogelijk is.

De terugkeer van kapitaal in Frankrijk na de waardevermindering van den franc is volgens de beschikbare gegevens van betrekkelijk geringen omvang geweest. Men schat dat in de weken na 26 September rond frs. 4 milliard naar Frankrijk is teruggevloeid. In verband hiermede heeft het egalisatiefonds, dat met een kapitaal van frs. 10 milliard aan goud was opgericht, buitenlandsche valuta opgenomen en francs afgegeven. Dit laatste is mogelijk gemaakt door den verkoop van goud aan de Bank van Frankrijk, aanvankelijk van frs. 5 milliard en later nog frs. 2 milliard.

In October nam de terugkeer van kapitaal echter steeds sterker af om tenslotte plaats te maken voor een nieuwe kapitaalafvloeiing. Tot het einde van het jaar stond de franc onder druk en was het egalisatiefonds steeds noodzaak van eigen valuta te steunen en belangrijke bedragen aan buitenlandsche valuta af te geven. De geldmarkt vertoonde, na de aanvankelijke verruiming, tengevolge waarvan het officieele disconto in October van 5 pCt. geleidelijk tot 2 pCt. verlaagd was, een onregelmatig verloop. Na een aanzienlijke stijging van het koerspeil van aandelen, is in November een daling ingetreden. De koersen van Staatsobligaties zijn slechts weinig gestegen: de noteering van de 3 pCt. Rentes, het toonaangevende Staatsfonds, bedroeg aan het einde van het jaar 78½ pCt. en is daarmee sinds de devaluatie met 11 pCt. gestegen.

Bij deze ongunstige ontwikkeling hebben verschillende factoren een rol gespeeld. De Regeeringsmaatregelen inzake de contrôle op het kapitaal in het buitenland en de inlevering van goud hebben den terugkeer van kapitaal gered, terwijl zij aan de andere zijde niet afdoende zijn gebleken om de kapitaalvlucht uit het land tegen te gaan. Hierbij kwamen de politieke onrust op internationaal gebied en de ongunstige toestand, waarin de Fransche schatkist bleef verkeeren. Het rapport van den Senaat over de Staatsbegrooting voor 1937 noemt de situatie van de schatkist ernstig. Over dit jaar zou op de gewone begrooting een tekort zijn te dekken van frs. 5 à 5½ milliard; voor den dienst der oorlogspensioenen zou voorts frs. 2,2 milliard noodig zijn, voor de buitengewone begrooting frs. 16,1 milliard en tenslotte voor vervallen verplichtingen frs. 7 milliard. Hierbij komen de dekking van de tekorten der spoorwegen, in 1937 bijna frs. 7 milliard, de behoeften van de P.T.T. en die van andere lichamen.

De Regeering heeft een voorstel ingediend tot afschaffing van de omzetbelasting, tezamen met een aantal andere belastingen, welke zullen worden

vervangen door één enkele belasting van 6 pCt. op den verkoop van goederen en 2 pCt. op de verleende diensten. Verder zullen o. m. de heffing van 10 pCt. op de Staatsleeningen worden afgeschapt en de belasting van 24 pCt. op coupons en dividenden worden verminderd tot 18 pCt. De inkomstenbelasting zal volgens dit voorstel voor inkomens boven frs. 75 000 worden verhoogd.

In verband met het feit dat de groote emissie van Juli slechts ruim frs. 4 milliard had opgebracht, werd in December een nieuwe leening aangekondigd. Ten eerste zullen 3-jarige $3\frac{1}{2}$ pCt. bons worden uitgegeven aan hen, die goud bij de Bank van Frankrijk hebben ingeleverd of dit tot 1 Februari 1937 alsnog doen. Een tweede soort bons, tegen een rente van 4 pCt. en met een looptijd van 9 jaar, evenals de eerste soort aflosbaar à 140 pCt., worden aangeboden aan de houders der gedurende den zomer uitgegeven stukken als schadeloosstelling voor de kort na de uitgifte daarvan plaats gevonden devaluatie. Bij de aankondiging van deze leening raamde de Regeering de leeningsbehoeften van den Staat voor het komende jaar op frs. 30 milliard.

In Engeland heeft gedurende het laatste kwartaal van het jaar eenige ongerustheid geheerscht ten aanzien van de koersontwikkeling van het Pond en de geldmarkt. Hoewel de verwachte groote terugkeer van kapitaal naar Frankrijk na de waardevermindering van het betaalmiddel aldaar tot dusver is uitgebleven, vond een constante druk op het Pond Sterling plaats en vertoonden de wisselkoersen een neiging tot stijgen. Dit wordt geweten aan het verplaatsen van kapitaal naar de Vereenigde Staten als gevolg van de onzekere politieke toestand in Europa en de aantrekkelijkheid van de beleggingen in laatstgenoemd land.

In December werd een bedrag van £ 65 millioen aan goud van het Egalisatiefonds naar de Bank van Engeland overgedragen. De goudvoorraad van de bank, welke vanaf Augustus constant was geweest, steeg hierdoor van £ 249 millioen tot £ 314 millioen. Terwijl de vorige goudaankopen van de centrale bank, in Juni en Juli, ten doel hadden gehad de bankbiljettencirculatie uit te breiden, is dit thans blijkbaar niet het geval geweest, daar de niet door goud gedekte circulatie gelijktijdig met een overeenkomstig bedrag is verminderd.

Veel aandacht wordt verder geschonken aan het verloop der deposito's bij de Bank van Engeland. De deposito's van banken zijn tot einde October gedaald en vertoonden daarna weer een stijging. Op genoemd tijdstip was bij de particuliere banken de verhouding tusschen de kasmiddelen en de eigen deposito's gedaald tot beneden 10 pCt. Hoewel de geldmarkt nog steeds ruim is gebleven, acht men dit verschijnsel een aanwijzing er voor, dat binnen afzienbaren tijd moeilijkheden zullen ontstaan bij de politiek van goedkoop geld. In verband hiermede wordt gewezen op het resultaat van de emissie der laatste Staatsleening ad £ 100 millioen, welke in November tegen een rente van $2\frac{3}{4}$ pCt. en een koers van $98\frac{1}{2}$ pCt. plaats vond; hoewel deze leening volteekend is, werd niet in die mate ingeschreven als bij vorige gelegenheden het geval was geweest.

In Duitschland blijkt meer en meer dat het voor belegging beschikbare kapitaal onvoldoende is om aan de behoefte van de Regeering bij haar politiek van nieuwe investeringen te voldoen. De geldmarkt heeft langen tijd onder invloed gestaan van de emissie van Mk. 700 millioen, welke gedurende den zomer heeft plaats gevonden. Toen in den herfst eenige verruiming merkbaar was, heeft de Regeering in November daarvan gebruik gemaakt door het uitgeven van een $4\frac{1}{2}$ pCt. leening ten bedrage van Mk. 500 millioen, waarvan Mk. 100 millioen reeds geplaatst was. Hiermede is sedert begin 1935 bijna Mk. 4 milliard van de zwevende Staatsschuld geconsolideerd.

Nadat in October de effecten-arbitrage in buitenlandsche fondsen was beperkt, werden in November zeer strenge maatregelen genomen inzake de controle op de beleggingen in het buitenland. Bepaald werd dat alle buitenlandsche betalingsmiddelen, vorderingen in buitenlandsche valuta, alsmede goud bij de Rijksbank moeten worden opgegeven en op verlangen worden afgedragen; buitenlandsche fondsen moeten bij bepaalde banken worden gedeponeerd. Hierbij kwam in December een zware heffing op de winsten, ontstaan bij de vervulling van verplichtingen in een buitenlandsche gedeprecieerde valuta.

De Belgische valuta heeft zich den laatsten tijd door stabiliteit gekenmerkt, hetgeen begunstigd werd door de bevredigende positie der betalingsbalans en het streven der Regeering naar evenwicht in de Staatsfinanciën. Wat het laatste betreft, wordt evenals in andere landen het budget belast met

grootte uitgaven voor bewapening; anderzijds zijn de ontvangsten gestegen als gevolg van de economische opleving, de rentelast is daarbij gedaald door de conversie van overheidsleeningen. De gewone begrooting voor het jaar 1936 vertoonde een tekort van frs. 121 miljoen, hetgeen voor een groot deel wordt geweten aan het valuta-verlies in verband met de aflossing van het z.g. Mendelsohn-crediet. Voor het jaar 1937 wordt op de gewone begrooting echter een overschot geraamd van frs. 171 miljoen. De gedurende 1935 en 1936 plaatsgevonden belastingverlagingen beloopt echter slechts een bedrag van frs. 370 miljoen of nog geen 4 pCt. der Staatsinkomsten.

Ondanks de ruimte op de geldmarkt is de kapitaalrente gebleven op het peil van omstreeks $4\frac{1}{2}$ pCt., terwijl ook de debetrente der banken, welke vooral voor het bedrijfsleven van belang is, nog een zeer geringe neiging tot dalen vertoonde. Als oorzaak hiervoor wordt opgegeven het nog altijd niet verdwenen wantrouwen van het belegend publiek in de vooruitzichten van de industrie, terwijl de banken door liquiditeitsoverwegingen tot terughoudendheid genoopt worden.

Na de waardevermindering van het betaalmiddel in Zwitserland heeft een sterke terugvloeiing van kapitaal naar dit land plaats gevonden. Het schijnt dat niet alleen kapitaal van Zwitserschen herkomst is teruggekeerd, maar dat ook veel buitenlandsch, in het bijzonder Fransch vlucht-kapitaal zich naar dit land heeft gericht. Het stabilisatiefonds, dat met een kapitaal van frs. 538 miljoen, voortgekomen uit de waardevermeerdering van den goudvoorraad, was opgericht, heeft veel goud aangekocht. Sedert einde October heeft ook de Nationale Bank goud opgenomen en wel tegen verhoogden prijs, waardoor de goudvoorraad bij deze instelling tot 15 December met frs. 1114 miljoen is toegenomen. Op de geldmarkt heerscht grootte ruimte en de banken vergoeden voor zichtdeposito's geen rente meer. Toen het eerste deel ad frs. 80 miljoen van de 3 pCt. Staatsleening van in totaal frs. 235 miljoen à pari werd uitgegeven, was het resultaat dat deze leening meer dan vier maal werd overteekend.

In de Vereenigde Staten heeft men den laatsten tijd veel aandacht geschonken aan den steeds voortgaanden kapitaalvoer uit het buitenland. Blijkens een door de Regeering ingesteld onderzoek is tusschen 1 Januari 1935 en 30 September 1936 een totaal bedrag van \$ 2,3 milliard aan buitenlandsch kapitaal toegevloeid. Hiervan was \$ 1,4 milliard in den vorm van kortlopende deposito's bij Amerikaansche credietinstellingen geplaatst, terwijl \$ 0,9 milliard bestond uit effectenaankopen. Het saldo van de goudimport heeft in de genoemde periode \$ 2,5 milliard bedragen. Bij het onderzoek werd geconstateerd, dat gedurende de eerste 9 maanden van 1935 het grootste deel der kapitaaltoevloeiing heeft bestaan uit gelden op korten termijn; nadat tusschen October 1935 en Juli 1936 meer effectenaankopen hadden plaats gevonden, bestond de kapitaalvoer vanaf laatstgenoemd tijdstip onder invloed van den onzekeren politieken toestand in Europa weer voor het meerendeel uit kort geld.

Men heeft den laatsten tijd dezen abnormalen kapitaalvoer met ongerustheid gade geslagen en ook de President van de Vereenigde Staten heeft reeds verklaard, dat deze op den duur een gevaar moet worden geacht, zoowel met het oog op de mogelijkheid van een plotselinge terugtrekking dezer gelden als in verband met het daardoor ontstane gevaar voor te grootte credietverruiming met inflationistische tendensen. De Minister van Financiën heeft intusschen medegedeeld dat de schatkist over voldoende middelen beschikt om den dollar te verdedigen tegen internationale kapitaalbewegingen.

Na de verhooging van het percentage der verplichte reserves in Juli met 50 pCt., zijn de surplus-reserves der aangesloten banken van \$ 3,2 milliard tot \$ 1,8 milliard verminderd. Daarna zijn zij echter hoofdzakelijk als gevolg van de grootte goudimporten uit het buitenland, weer gestegen tot meer dan \$ 2 milliard, waarmede zij ver uitgaan boven de credietbehoefte van het bedrijfsleven. Teneinde de verstoring van de binnenlandsche credietsituatie te beletten en den buitenlandschen kapitaalvoer te belemmeren, zijn in December door de schatkist maatregelen genomen om het door verdere aankopen verkregen goud te steriliseeren. Hiervoor werd een bijzonder fonds gesticht, dat dit goud zal opnemen en blokkeeren.

In verband met de flauwe houding, welke de yen den laatsten tijd aan den dag heeft gelegd, heeft de Japansche Regeering begin Januari een alge-

meene contrôle op den import ingevoerd door het instellen van officieele vergunningen voor transacties in buitenlandsche valuta. Hierbij dient gewezen te worden op de ongunstige ontwikkeling van de Japansche betalingsbalans. Bij de handelsbeweging is het uitvoersaldo van 19 millioen yen over 1935 veranderd in een invoeroverschot van 134 millioen yen in 1936. Verder hebben de groote investeringen in het buitenland, alsmede de aflossing van de pondenleening eener groote spoorwegmaatschappij een sterken druk op de betalingsbalans uitgeoefend.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbemiddeling. Werkverschaffing en steunverleening. Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen. Internationaal: Het werkloosheidsvraagstuk in den tegenwoordigen tijd. Hernieuwde belangstelling voor de landverhuizing. Vreemdelingenstatistieken. Steun aan vluchtelingen. De werkloosheidsbestrijding op de Internationale Arbeidsconferenties. Internationaal Congres voor het vakonderwijs. Duitschland: Voor-schriften omtrent vakopleiding en plaatsing van vakarbeiders ter uitvoering van het nieuwe 4-jarenplan. De nog aanwezige werkloozen. Het verleenen van steun aan dezen. Frankrijk: Invloed van de toepassing der 40-urige werkweek op de werkloosheid. Moeilijkheden bij het opnieuw plaatsen van werkloozen. Bespoediging uitvoering openbare werken. België: Standpunten van arbeiders- en werkgeversorganisaties t. o. v. de verplichte verzekering tegen werkloosheid. Voornemen der Regeering tot verhooging van den leerplichtigen leeftijd. Groot-Britannië: Besteding van het overschot op de werkloosheidsverzekering. De verdeling der werkloosheid over het land. Nieuwe maatregelen ten behoeve van de noodlijdende districten. Overleg der Regeering met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven betreffende het wederopnemen van werkloozen. Tuinlieden toegelaten tot de werkloosheidsverzekering. Vereenigde Staten: Stand der werkloosheidsverzekering. Openbare werken en bijzondere werkverschaffingen. Vermoedelijke oorzaak der blijvende werkloosheid.

De verbetering der werkgelegenheid, welke in de laatste jaren vrijwel over de geheele wereld was waar te nemen, heeft het werkloosheidsvraagstuk geleidelijk aan aanzien doen veranderen. Het gaat er thans meer en meer om, middelen te beramen tot verleening van afdoende hulp aan hen, die in voorafgaande jaren werkloos werden en niet meer volledig geschikt blijken te zijn, om hun vroegere plaats in het bedrijfsleven weer in te nemen, alsmede aan degenen, die tot dusver nog nooit gelegenheid kregen geregelden beroepsarbeid te verrichten. De hierbij rijzende moeilijkheden worden nog vergroot door het feit, dat voor de fabricage van dezelfde hoeveelheid producten nu veelal minder werkkrachten noodig zijn dan voorheen, terwijl het bedrijfsleven aan den anderen kant een grooter aantal geschoolde vakarbeiders eischt dan aanwezig blijkt te zijn. In de depressiejaren is ook de vakopleiding der jongeren ernstig in het gedrang gekomen, en diegenen onder de ouderen, die lang zonder werk waren, verloren voor een deel hun vroegere vakbekwaamheid en hebben tijd en gelegenheid noodig, om zich aan de dikwijls veranderde werkmethoden aan te passen. Allereigen worden dan ook, naast maatregelen tot stimuleering en verruiming der werkgelegenheid, middelen toegepast of beraamd om in de schaarschte aan geschoold personeel te voorzien. Bovendien wordt — in hoofdzaak nog in internationaal verband — in den allerlaatsten tijd de mogelijkheid tot landverhuizing weer meer in overweging genomen, na in de voorafgaande jaren sterke belemmering te hebben ondervonden van de depressie in het bedrijfsleven en het daaruit voortkomende streven, om de arbeidsgelegenheid binnen de grenzen van elk land uitsluitend ten behoeve van de eigen bevolking te bewaren en te vergrooten.

In Juni jl. hadden, bij de besprekingen over het jaarrapport van den Directeur, verschillende afgevaardigden ter Internationale Arbeidsconferentie, in het bijzonder die van Argentinië en Uruguay, te kennen gegeven, dat hun land bereid was, onder bepaalde voorwaarden, opnieuw immigranten van overzee toe te laten.¹⁾ Alvorens hiertoe over te gaan moeten echter nog vele hinderpalen uit den weg worden geruimd, willen zowel de landen van herkomst en van bestemming als de personen in kwestie zelve er baat bij vinden. De Permanente Commissie voor de Landverhuizing, die in November jl. te Genève bijeen was, aanvaardde een reeks resoluties, op grond van door het Internationaal Arbeidsbureau bijeengebracht materiaal en het verslag, dat zijn

¹⁾ Internationaal Labour Review van December 1936.

onderdirecteur Maurette uitbracht over een studiereis naar Zuid-Amerika. Daarin wordt een vrij uitvoerig werkprogram geschetst, o.m. beoogende voorbereiding van ontginningsplannen voor bepaalde deelen van Latijnsch Amerika, bijeenroeping van conferenties van deskundigen op het gebied der landverhuizing, vereenvoudiging van grensformaliteiten voor arbeiders, die zich in een ander land willen vestigen, benevens verzekering van een behoorlijke behandeling van de landverhuizers en hun gezinnen. In zijn dezer dagen gehouden zitting besloot de Raad van Beheer tot de Zuid-Amerikaansche Staten het verzoek te richten hun plannen voor kolonisatie tot in bijzonderheden uit te werken.

Kortgeleden deed het Internationaal Arbeidsbureau een samenvatting verschijnen van de statistieken omtrent de personen van vreemde nationaliteit, die in de verschillende landen zijn gevestigd ²⁾. De gegevens hiervoor zijn ontleend aan de volkstellingen van 1910, 1920 en 1930. Bij beschouwing van de aantallen personen van buitenlandsche afkomst, die in de andere landen en wereldeelen vertoefden, trekt vooral de stijging de aandacht van het aantal Aziaten onder hen, n.l. van ruim 5 miljoen in 1910 tot bijna 9,5 miljoen in 1930. Vooral woonden er in laatstgenoemd jaar meer Japanners buiten hun geboorteland; daarentegen was de stijging gering voor Chineezzen (behalve in Siam). Het aantal in het buitenland verblijvende Europeanen was tusschen 1910 en 1930 iets teruggelopen, doch toch altijd nog ruim tweemaal zoo groot als dat der elders vertoevende Aziaten, n.l. in 1910 bijna 24, in 1930 ruim 22 miljoen. Voor de niet in hun eigen land wonende Amerikanen was eenige stijging waar te nemen (in 1910 2,4, in 1930 2,9 miljoen) evenals voor in dezelfde positie verkeerende Afrikanen (390 000 en 590 000).

Het aandeel der vreemdelingen aan de geheele bevolking was in Europa in 1930 het grootst in Luxemburg (n.l. 186 per 1 000 inwoners), daarna in Zwitserland (87) en in Frankrijk (66); het geringst (t. w. 3 ‰) in Finland, Italië en Rusland, en op de Britsche eilanden (4 ‰). Buiten Europa blijkt het aantal buitenlanders naar verhouding in genoemd jaar het grootst te zijn geweest in Argentinië (260 ‰), Siam (88 ‰), Canada (62 ‰), Australië (54 ‰) en de Vereenigde Staten van Amerika (51 ‰); zeer klein daarentegen in Japan (0,6 ‰) en China (2 ‰).

In zijn laatste zitting heeft de Volkenbondsraad besloten tot ontbinding, tegen het eind van 1938, van de bij den Volkenbond bestaande instellingen tot het verleenen van steun aan vluchtelingen ³⁾. Aan de Staten werd aanvaarding der verdragen van 1933 en 1936 aanbevolen, waarbij de rechtstoestand van vluchtelingen internationaal is geregeld. In verschillende landen zijn de voorschriften betreffende werkgelegenheid voor vreemdelingen reeds verzacht, waar het vluchtelingen betreft; in andere is daartoe echter nog een bijzondere vergunning noodig. Een deel der vluchtelingen komt nog steeds voor ondersteuning in aanmerking.

De agenda's der in 1937 en 1938 te houden Internationale Arbeidsconferentie's bevatten wederom verscheidene punten, welke bestrijding van crisisgevolgen en betere verdeling van de beschikbare werkgelegenheid ten doel hebben ⁴⁾. In het loopende jaar zullen worden behandeld: de openbare werken als middel tot werkverruiming; verkorting van den arbeidsduur in de chemische, grafische en textielbedrijven; verhooging van den leeftijd voor toelating tot beroepsarbeid van 14 tot 15 jaar; terwijl in 1938 o.m. het vakonderwijs en het leerlingwezen aan de orde zullen komen.

Eind December had te Rome een internationaal Congres voor het Vakonderwijs plaats, waaraan o.m. officieele vertegenwoordigers van 24 landen deelnamen. Dit Congres aanvaardde resoluties omtrent: algemeene richtlijnen voor het vakonderwijs en de voorlichting bij beroepskeuze (ook voor meisjes); geneeskundige verklaringen betreffende de geschiktheid van zich aanbiedende kandidaten voor de verschillende soorten beroepsarbeid; de opleiding der onderwijskrachten.

Aan het nieuwe in Duitschland afgekondigde 4-jarenplan ligt als hoofddoel ten grondslag het opvoeren van de productie in een bepaalde richting, waarbij het bedrijfsleven van dit land zooveel mogelijk onafhankelijk van leveranties van het buitenland moet worden gemaakt. Als belangrijke stappen

²⁾ Wereldstatistieken van vreemdelingen, Studie van het Int. Arbeidsbureau, serie O (migratie) no. 6. Zie ook het Maandschrift afl. 1, 1937.

³⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 11 van 14 December 1936.

⁴⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 10 van 7 December 1936.

daarheen zijn o. m. de door Minister-President Göring in November jl. uitgevaardigde verordeningen te beschouwen tot regeling van de vakopleiding en het gebruik van geschoolde werkkrachten. Voorschriften tot uitbreiding van het aantal leerlingen en verhooging van de hoedanigheid van het vakonderricht zijn reeds gegeven door den Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheidsverzekering, wiens taak in dit opzicht aanzienlijk is uitgebreid ⁵⁾. Speciale controleurs zijn aangesteld om toe te zien op de beroepsopleiding, welke in de ondernemingen wordt gegeven; in elke onderneming van beteekenis moet hiervoor een geschikte persoon als verantwoordelijk leider zijn aangewezen. Voorts dient met de reeds beschikbare geschoolde werkkrachten zoo spaarzaam mogelijk te worden omgegaan, onderlinge afkoop van goede vakarbeiders zooveel mogelijk te worden bestreden, terwijl, waar noodig de werktijd moet worden verlengd. De in 1934 en 1935 gegeven voorschriften omtrent het toevoeren van een grooter aantal arbeidskrachten naar den landbouw zijn thans vervallen, evenals de bepaling, dat oudere werklozen in dienst genomen moesten worden ter vervanging van jongere in de bedrijven werkende arbeiders ⁶⁾.

Van de nog bij de Deutsche arbeidsbeurzen ingeschreven werklozen (eind December jl. bijna 1½ miljoen) kan ongeveer 1/6 beschouwd worden als niet meer volledig geschikt voor het uitoefenen van hun vroeger beroep, terwijl bijna 1/3 behoort tot de ongeschoolde werkkrachten en 1/10 tot de bedienden. Het tekort aan vakarbeiders doet zich het ernstigst voelen in de bouwvakken, de metaalnijverheid en den landbouw, juist de bedrijven dus, welke door de maatregelen der Regeering het sterkst worden gestimuleerd. Verdere rationalisering der arbeidsmethoden zal daarvan het onvermijdelijke gevolg zijn ⁷⁾.

In Frankrijk vindt de wet op de 40-urenweek thans geleidelijk toepassing; begin Februari was zij ingevoerd voor ± 4 miljoen werknemers in 12 takken van nijverheid en handel, waaraan een gunstigen invloed op de werklozencijfers wordt toegeschreven. In de spoorwegdiensten zouden, blijkens verklaring van den Minister van Arbeid, 60 000 werkkrachten bijgeplaatst moeten worden ⁸⁾. Voor een 20-tal andere bedrijven zijn regelingen tot verkorting van den werktijd in voorbereiding, in andere schijnt dit op ernstige bezwaren te zullen stuiten. Aan de arbeidsbeurzen is opdracht gegeven, alle maatregelen te treffen, waardoor de werkgevers in staat worden gesteld over de noodig geworden nieuwe arbeidskrachten te beschikken. Een vrij groot deel der werklozen stelt de nieuwe regeling voor de noodzakelijkheid, bij het aanvaarden der geboden werkgelegenheid, van woonplaats te veranderen. De Regeering heeft bepaald, dat in zulke gevallen nog gedurende drie maanden werklozensteun wordt doorbetaald aan de achtergebleven gezinnen. Indien de kostwinner vast werk vindt, betaalt de Staat de reis- en verhuiskosten voor zijn gezin ⁹⁾.

Kortgeleden heeft de Hooge Raad van Arbeid de moeilijkheden onder het oog gezien, welke zich bij de wedertewerkstelling van de werklozen en de nieuwe indeeling der beschikbare arbeidskrachten voordoen ⁸⁾. Ter verbetering wordt aanbevolen: districts-gewijze organisatie van het leerlingwezen in elk bedrijf; verzameling van statistisch materiaal nopens de aantallen werkkrachten van Fransche en van andere nationaliteit, benevens omtrent den loop van vraag en aanbod van arbeidskrachten in de onderscheidene beroepen; selectie der werklozen; uitbreiding van de gelegenheid voor werkloze vakarbeiders, om hun beroeps geschiktheid in stand te houden; ten slotte het scheppen van een instelling, welke zich bezig houdt met het onderzoeken van alle vraagstukken betreffende de opleiding, aanwerving en plaatsing van Fransche werknemers.

Achter de uitvoering der plannen voor werken tot verruiming van de arbeidsgelegenheid werd tot voor kort door de Regeering groote spoed gezet; de daarbij te volgen administratieve wegen zijn verkort en geëffend. ⁹⁾

Het plan voor een verplichte werkloosheidsverzekering in België, tot uitwerking waarvan enkele maanden geleden een Regeeringscommissie is ingesteld, gaf reeds aanleiding tot uitvoerige besprekingen op bijeenkomsten

⁵⁾ Persberichten.

⁶⁾ Der deutsche Volkswirt no. 19 van 5 Februari 1937.

⁷⁾ Der deutsche Volkswirt no. 12 van 18 December 1936.

⁸⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXXI, no. 7 van 15 Februari 1937.

⁹⁾ Industrial and Labour Review, Vol. LXXI, no. 1 van 4 Januari 1937.

¹⁰⁾ Bulletin de l'Office de renseignements agricoles van 15 December 1936.

van de arbeidsvakcentralen¹⁰⁾ en van de Centrale Commissie voor de Nijverheid¹¹⁾. De vakverenigingen plaatsten zich op het standpunt, dat er een verplichte verzekering tegen de werkloosheid, met bijdragen van werknemers en werkgevers (benevens ev. subsidie van den Staat) dient te komen, doch in meerderheid zijn zij er tegen, om de uitvoering daarvan in handen van Staatsorganen te leggen. De Centrale Commissie voor de Nijverheid sprak zich uit voor beheer der werklozenfondsen (gevormd uit bijdragen van patroons en arbeiders) door ambtenaren, die geheel vrij staan tegenover de vakbeweging. Ook is deze werkgeversorganisatie — in tegenstelling tot de arbeidersvakverenigingen — van meening, dat landarbeiders, thuiswerkers, huispersoneel, havenarbeiders en seizoenwerkers buiten de werkloosheidsverzekering behooren te blijven. Ten slotte wees voornoemde commissie nog met nadruk op de noodzakelijkheid om de geldelijke voorzieningen ten behoeve van de werklozen aan te vullen met een doeltreffende organisatie van de arbeidsbemiddeling en van de heropleiding van werklozen voor een beroep.

De Minister van Onderwijs heeft medegedeeld, dat de Regeering verhooging van den leerplichtigen leeftijd tot 15 jaar in overweging heeft genomen¹²⁾. De Jeugdafdeeling van het Belgische Vakverbond eischte ook betere gelegenheid der vakopleiding en bescherming voor het jonge geslacht.⁸⁾

De aanhoudende toeneming der werkgelegenheid had in Groot-Britannië reeds in het voorjaar van 1936 geleid tot verlaging van de bijdragen aan de werkloosheidsverzekering. Uit het dezer dagen verschenen rapport over de uitkomsten dier verzekering in het pas geëindigde kalenderjaar, blijkt, dat het tevoren geraamde surplus van de inkomsten boven de uitgaven nog is overschreden. *) De meerderheid der Commissie voor de Werkloosheidsverzekering stelt voor, het overschot ten goede te doen komen aan de werklozen in de komende jaren, door hun wachttijd voor het verkrijgen van uitkeering terug te brengen van 6 tot 3 dagen en den duur der uitkeering (thans in maximum 26 weken per jaar) te verlengen. Een minderheid uit de Commissie acht het echter meer gewenscht, het surplus te gebruiken tot verlaging van de premies en afbetaling van oude schuld. In de naaste toekomst verwacht de Commissie, dat zelfs in de meest welvarende districten het aantal werklozen niet zal dalen beneden 5—7 pCt. van het totale aantal verzekerden; in vele andere districten zal de werkloosheid vermoedelijk grooter blijven. De opleving van het bedrijfsleven in de laatste jaren heeft de tegenstelling tusschen de verschillende deelen van het land in dit opzicht eer verscherpt dan verzacht.

Sir William Beveridge, de Voorzitter van voornoemde Commissie, bevond¹⁴⁾, dat in Zuid-Engeland, waar in 1929 het percentage werklozen onder de verzekerden van 16—64 jaar 6,4 bedroeg, hun aantal in 1932 was gestegen tot 16,2, doch sindsdien weer tot 7,4 is teruggelopen. Voor de Noordelijke districten en Wales waren de overeenkomstige cijfers echter 12,9, 29,5 en 18,0, waaruit blijkt, dat het aantal werklozen hier naar verhouding in 1929 tweemaal, doch in 1936 2½ maal zoo groot was als in het Zuiden. Dit verschil kan — volgens genoemden onderzoeker — niet uitsluitend verklaard worden uit de aanwezigheid van sinds den wereldoorlog noodlijdende exportindustrieën in die streken. In het Noorden b.v. bestaat ook groote werkloosheid in bedrijven, waar elders drukte heerscht. Ten behoeve van de zwaarst getroffen gebieden zullen dan ook verder strekkende voorzieningen noodig zijn, dan tot dusver werden genomen. Hierbij moge worden aangeteekend, dat de Regeering kortgeleden een wetsvoorstel van dien aard heeft aangekondigd.¹⁵⁾

In zijn verdere analyse van de ontwikkeling der werkgelegenheid en werkloosheid in het tijdvak 1923—1935, komt deze functionaris voorts tot de conclusie, dat in het algemeen de stelling niet opgaat, dat in zich uitbreidende bedrijven de werkloosheid steeds geringer zou zijn dan in de overige. Er bleek n.l. niet veel verschil te bestaan tusschen de percentages werklozen in bedrijven, waar de werkgelegenheid meer steeg dan gemiddeld in het geheele bedrijfsleven, en in die, waar de werkgelegenheid vrij stabiel was gebleven. Snelle vermindering der werkgelegenheid leidde echter altijd tot aanzienlijke, voor een deel zelfs tot blijvende werkloosheid.

*) Persberichten.

¹⁰⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 2 van 11 Januari 1937.

¹¹⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 5 van 1 Februari 1937.

¹²⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 6 van 8 Februari 1937.

¹⁴⁾ The Statist no. 3068 van 12 December 1936.

¹⁵⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 8 van 22 Februari 1937.

Kortgeleden is aan het Parlement een Witboek aangeboden, waarin verslag wordt gedaan van de besprekingen, welke de Minister van Arbeid heeft gevoerd met vertegenwoordigers van een groot aantal bedrijven over de mogelijkheid de werklozen weer in het bedrijfsleven op te nemen ¹⁶⁾. Telkens waren daarbij o. m. vragen gesteld omtrent: het aantal en de hoedanigheid der beschikbare werkkrachten; de werkloosheid en de behoefte aan toevoer van nieuwe arbeidskrachten; de verhouding tusschen de aantallen mannelijke en vrouwelijke werknemers; de aantrekkingskracht welke het bedrijf op de jongeren heeft; den stand van de vakopleiding en het leerlingwezen.

Het bleek, dat in enkele bedrijven reeds een aanzienlijk tekort aan geschoold personeel bestaat, terwijl daar tevens een groot aantal on- en halfgeschoolde werklozen aanwezig is, voor wie de mogelijkheid op plaatsing sterk wordt beperkt door het te geringe aantal vakarbeiders. Het werd wenschelijk geacht, geschoolden arbeid aantrekkelijker te maken voor jeugdige werkkrachten; anderzijds werden de mogelijkheden nagegaan tot vergemakkelijking van de overplaatsing van werklozen naar elders. In enkele gevallen is de opleidingsgelegenheid reeds uitgebreid, in andere wordt de mogelijkheid daarvan nog nagegaan. Van de Regeering werd steun gevraagd tot aanmoediging van het in dienst nemen van leerlingen. Ten slotte werden de moeilijkheden reeds onder de oogen gezien, welke de bedrijven in de toekomst zullen ondervinden, als gevolg van de verhooging van den leernlichtigen leeftijd en den achteruitgang van het aantal beschikbare jonge werkkrachten, welke mede het gevolg is van de daling der geboortecijfers.

Voor de arbeiders in land-, tuin- en boschbouw is in 1936 een verzekering tegen werkloosheid in werking getreden ¹⁷⁾. Tuinlieden bij particulieren vielen echter daarbuiten. Thans heeft het Parlement goedgevonden, ook deze groep tot de verzekering toe te laten en wel met ingang van 1 Februari j.l. ¹⁸⁾.

Met de betaling van een Federale loonbelasting ten behoeve van de werkloosheidsverzekering werd in de Vereenigde Staten in het afgelopen jaar een begin gemaakt. Eind 1936 golden reeds in 35 Staten der Unie wetten tot verleening van steun bij werkloosheid, voor ± 17 miljoen werknemers of 80 pCt van het in het geheele land aanwezige aantal personen, dat voor een dergelijke voorziening in aanmerking komt ¹⁵⁾. De American Association for Social Security bepleit herziening van de Federale Wet op de Sociale Zorg, waarop de Staatswetten berusten, zoodat die zou gelden voor werknemers uit alle beroepen, en het stelsel van financiering door middel van een loonbelasting zou worden vervangen door een subsidiestelsel met scherpere contrôle der centrale Regeering op de werking der Staatswetten ¹⁵⁾.

Het aantal der door de Overheid met uitkeering of arbeidsgelegenheid gesteunde werklozen is in de laatste jaren vrij sterk gedaald (van Jan. 1935 tot Aug. 1936 met 28 pCt.) ¹⁸⁾. Er is echter nog steeds een groot aantal overgebleven, dat hulp niet kan ontharen, ondanks het feit, dat de bedrijvigheid inmiddels aanzienlijk toenam. Naast speciale werken tot verschaffing van arbeidsgelegenheid, blijven groote openbare werken nog steeds een belangrijk onderdeel vormen van de politiek der Regeering tot bestrijding van de werkloosheid en reeds heeft zij haar voornemen te kennen gegeven bedoelde werken ook in de toekomst te gebruiken als middel tot verzachting van de gevolgen van economische crises. Uit een door het Bureau voor Arbeidsstatistiek samengesteld overzicht blijkt, dat de voor rekening van de Federale Regeering ter hand genomen groote werken aan $2\frac{1}{2} \times$ meer arbeidskrachten werkgelegenheid hebben verschaft, dan direct aan de uitvoering deelnamen.

In het tijdvak 1 Juli 1933—30 April 1936 zijn vanwege de Federale Regeering reeds 1 900 buitengewone plannen voor openbare werken voltooid tot een totaalbedrag van ruim 1 500 miljoen dollars, waarvan $\frac{2}{3}$ aan loon werd uitgegeven. Bovendien zijn in dien tijd door andere Overheidsinstanties nog 1 700 van zulke werken uitgevoerd, waaraan in totaal 268 miljoen dollars ten koste is gelegd. Thans komen hierbij nog de groote bedragen (voorloopig 800 miljoen dollars), noodig voor den bouw van waterwerken ter voorkoming van nieuwe overstroomingen in het gebied der groote rivieren. In een bijlage bij „The Economist” van 3 October 1936, speciaal gewijd aan de uitwerking der „New Deal” in de V. S., wordt erop gewezen, dat de buitengewone uitgaven, welke uit de

16) The Ministry of Labour Gazette van December 1936.

17) Zie het Maandschrift afl. 4, 1936.

18) Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 6 van 8 Februari 1937.

Federale kas werden gedaan voor de uitvoering van openbare werken, slechts hebben geleid tot handhaving op ongeveer 60 pCt., geenszins tot opvoering van de in vroegere jaren voor hetzelfde doel gedane uitgaven.

Bij een Boodschap aan het Congres heeft President Roosevelt in begin Januari j.l. 790 miljoen dollars aangevraagd voor het verlenen van steun door arbeid of geldelijke uitkeering aan werklozen gedurende het tijdvak 1 Februari— 30 Juni 1937; voor hetzelfde doel had het Congres sinds 1932 in totaal reeds 13 000 miljoen dollars toegestaan ¹⁵⁾. Op 1 Maart 1936 waren ruim 3,4 miljoen personen voor speciaal overheidswerk aangenomen, ongerekend nog de vrijwillige arbeidsdienst, welke ruim 300 000 man omvat. In den loopenden winter werd gerekend op een gemiddeld aantal van 2,6 miljoen werklozen, die voor Overheidsrekening zijn tewerkgesteld. Voorts is een beroep gedaan op de ondernemingen, om meer dan tot dusver ongeschoolde arbeidskrachten, in het bijzonder uit de hoogere leeftijdsgroepen, in dienst te nemen, ten einde de lasten der werklozenzorg voor de Schatkist te verlichten. Volgens een door New York Times ingesteld onderzoek zou de oorzaak der blijvende werkloosheid voor een groot deel gezocht moeten worden bij de geringe arbeidsgeschiktheid der werklozen. Onder dezen zouden zich o. m. tal van ouderen, intellectuelen, huisvrouwen, landarbeiders en volkomen ongeschoolde personen bevinden. Als gevolg hiervan dreigt de steunregeling van tijdelijk permanent te zullen worden.

Werkstakingen en uitsluitingen. De belangrijkste arbeidsconflicten in het afgelopen jaar. Nieuwe wetgeving ter voorkoming en beslechting van stakingen en uitsluitingen.

In 1936 kwamen vrij veel werkstakingen voor. Omstreeks midden in het jaar brak een stroom van dergelijke geschillen los in Frankrijk en België, terwijl tegen het eind de arbeid in de Vereenigde Staten in enkele belangrijke bedrijven sterk door stakingen werd belemmerd. Veelvuldig is daarbij de in vroegere jaren meer sporadisch voorkomende „bezetting der ondernemingen” door de werknemers toegepast. Tal van landen troffen dit jaar voorts bijzondere maatregelen om de vreedzame oplossing van conflicten in het bedrijfsleven te bevorderen.

In Juni staakten in Frankrijk en België resp. 1½ en ½ miljoen arbeiders, waarbij zij o. m. als eischen stelden: invoering van de 40-urenweek, betaalde vacantie, vrijheid van organisatie. Door snel ingrijpen der betrokken Regeeringen zijn deze stakingen voor het grootste gedeelte spoedig tot een eind gekomen. In korten tijd kwam een reeks nieuwe sociale wetten tot stand. Toch bleef het ook daarna nog lang onrustig als gevolg van de ontevredenheid over het tempo of de wijze van toepassing der nieuwe wettelijke bepalingen. Zoo kwam in Frankrijk in het derde kwartaal nog een staking voor van 100 000 textielarbeiders in Rijssel en in de Vogezen ter verkrijging van loonsverhoging en arbeidersvertegenwoordiging, terwijl in het 4e kwartaal een staking van metaalbewerkeren in het Noorden aanving, waarbij aanpassing van de loonen aan de kosten van levensonderhoud werd geëischt, zooals in de Mone-taire wet van 1 October j.l. werd voorgeschreven. Inmiddels waren onderhandelingen gaande tusschen de algemeene organisaties van werkgevers en werknemers over methoden tot beslechting van arbeidsgeschillen. Het aanhouden der stakingsbeweging deed de werkgevers echter besluiten bedoelde onderhandelingen af te breken. De Regeering greep daarop in en diende een wetsontwerp in tot verplichte arbitrage bij arbeidsgeschillen. Dit ontwerp is, na wijziging, op 31 December door het Parlement aanvaard, doch voorloopig zal de wet slechts gelden tot het einde van de loopende zittingsperiode. Zij bepaalt o. m., dat bij het ontstaan van een collectief arbeidsgeschil, de voorgeschreven bemiddelings- en arbitrage-procedure moet worden gevolgd, waarbij dan tevens het werk moet worden hervat, indien dit tevoren reeds was stopgezet. ¹⁾ Door toepassing van deze wet is de staking in de metaalindustrie tot een einde gekomen.

In België duurde het onderzoek naar de mogelijke invoering van de 40-urige arbeidsweek in de mijnen, naar het gevoelen der arbeiders, te lang, waardoor gedurende korten tijd een algemeene staking in het mijnbedrijf dreigde. Het geschil bleef echter beperkt tot een „wilde” staking in de Borinage (20 000

¹⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift, afl. 1, 1937.

stakers). De Regeering bepaalde, dat voorloopig, ingaande op 1 Februari, de wekelijksche werktijd in de mijnen tot 45 uur moest worden verkort. De kwestie van den arbeidsduur veroorzaakte ook telkens verwikkelingen in de haven van Antwerpen; eind Januari kwam het hier tot een uitbarsting, waarbij gedurende 3 dagen — buiten de vakorganisatie om — door $\frac{2}{3}$ der arbeiders het werk werd gestaakt, zonder dat daarmee echter iets bereikt werd.

In Engeland hebben in den loop van het jaar weliswaar geen omvangrijke stakingen of uitsluitingen plaats gehad, doch het overzicht van de arbeidsgeschillen in 1936 toont toch aan, dat er vrij veelvuldig is gestaakt. Er werden niet minder dan 808 arbeidsgeschillen geteld (in 1935 553), doch de meeste waren kort van duur, zoodat ten slotte minder arbeidsdagen zijn verloren gegaan dan in 1935 (n.l. 1 830 000 in 1936 tegen 1 960 000 in 1935). ²⁾ Aan het eind van het jaar konden twee belangrijke conflicten worden voorkomen, n.l. in den kolenmijnbouw — welke 123 000 man zou omvatten — en in de katoennijverheid (met 100 000 werkkrachten). Laatstgenoemde actie leidde tot verhooging van de loonen in dit bedrijf.

In het begin van het jaar had in Denemarken, bij het vernieuwen der collectieve arbeidsovereenkomsten, een omvangrijke uitsluiting plaats, gevolgd door een staking, bij welk conflict in totaal 130 000 werknemers waren betrokken en als gevolg waarvan de arbeid gedurende ongeveer een maand storing ondervond. Door een scheidsrechterlijke uitspraak, welke 29 Maart door een bijzondere wet bindend werd verklaard, is aan dit conflict een eind gekomen. Tevens kreeg de Regeering hierbij bevoegdheid in het vervolg collectieve contracten te verlengen en werkstakingen te verbieden.

In de Vereenigde Staten van Amerika kwamen het geheele jaar door meer of minder belangrijke stakingen voor, doch tegen het einde nam deze beweging aanmerkelijk in ernst en omvang toe. Eind October legden de zeelieden en havenarbeiders aan de Westkust het werk neer; kort daarna deelde het conflict zich mede aan de havens aan de Golf van Mexico en den Atlantischen Oceaan, zoodat er ten slotte in het scheepvaartbedrijf 80 000 stakers waren. Eerst op 4 Februari is een oplossing verkregen; de zeelieden bereikten met deze staking o.m. verhooging van hun loon, betaling van overwerk (voorheen werden daarvoor extra vrije dagen gegeven), een werkdag van 9 uur op passagiers- en van 8 uur op andere schepen, alsmede medezeggen-schap bij het indienstnemen van niet-georganiseerd personeel. Van groote beteekenis was voorts een in December uitgebroken staking in de automobielenindustrie, in hoofdzaak bij de fabrieken van auto-onderdeelen als ruiten, wielen, remmen e.d. Doel dezer staking was vooral de erkenning van de nieuwe bedrijfspakvereniging voor de automobiefabricage, als eenige tot onderhandelen bevoegde personeelorganisatie. Daarnaast werden als eischen gesteld: de werkweek van 30 uur, afschaffing van stukwerk en invoering van minimum loonen. Aanvankelijk faalden bemiddelingspogingen, mede doordat de 125 000 arbeiders als strijdmiddel fabrieksbezetting toepasten, terwijl de werkgevers weigerden te onderhandelen, zoolang aan deze bezetting geen eind was gekomen. De besprekingen, op aandringen van President Roosevelt in Februari begonnen, leidden tot een accoord: naast loonsverhoging werd hierbij van werknemerszijde bereikt, dat bovenbedoelde vakorganisatie, de „United Automobile Workers of America” in 20 van de 69 fabrieken der betrokken onderneming (de General Motors) het recht kreeg voor alle arbeiders op te treden. De Minister van Arbeid zag in dit conflict aanleiding tot indiening van een wetsvoorstel betreffende verplichte onderhandelingen bij arbeidsgeschillen.

In het bovenstaande is reeds melding gemaakt van nieuwe wettelijke voorschriften omtrent het voorkomen en beslechten van arbeidsgeschillen in Frankrijk, Denemarken en de Vereenigde Staten van Amerika. De wetgeving op dit gebied is echter bovendien nog uitgebreid door regelingen in verschillende andere landen, zonder dat daarvoor een belangrijk arbeidsconflict als onmiddellijke aanleiding valt aan te wijzen.

In Juni j.l. is in Zweden het recht der werknemers op vrijheid van organisatie en collectief onderhandelen in de wet vastgelegd, waarbij de bestaande bemiddelingswetgeving als uitgangspunt is gekozen. In Finland bleken voornemens tot het treffen van wettelijke voorzieningen t. a. v. het beslechten van arbeidsgeschillen en het verbieden van stakingen in bepaalde bedrijven reeds aanleiding te geven tot groote ontstemming onder de georgani-

2) The Ministry of Labour Gazette van Jan. 1937. Zie ook het Maandschrift afl. 1, 1937.

seerde arbeiders. In Bulgarije is in het afgelopen jaar een verbod tot werkstakingen en uitsluitingen uitgevaardigd, terwijl in de arbeidswetgevingen van Griekenland, Irak, Luxemburg, Oostenrijk, Portugal en Venezuela, clausules zijn opgenomen tot regeling van de bemiddeling en arbitrage bij arbeidsgeschillen. Belangrijk is voorts, dat in Nieuw-Zeeland de verplichte arbitrage bij geschillen over aangelegenheden betreffende loonen en werktijden, welke na bijna 40 jaren te hebben gegolden, in 1932 aanzienlijk werd beperkt, bij wet van 8 Juni 1936 niet alleen weer in den vroegeren omvang is hersteld, doch dat aan het Hof van Arbitrage bovendien nieuwe bevoegdheden zijn verleend, o.m. tot vaststelling van minimum-loonen en maximum-werktijden, benevens tot het opleggen van de verplichting aan de werknemers tot aansluiting bij bestaande vakorganisaties.

Arbeidsvoorwaarden. Engeland: loonsverhoging in vele belangrijke bedrijfstakken. Frankrijk: invoering van de 40-urenweek. Bindendverklaring van collectieve arbeidsovereenkomsten. België: loonsverhoging en werktijdverkorting. Duitschland: nieuwe Rijkstariefverordening voor het bouwbedrijf. Vereenigde Staten: loonsverhoging in vele bedrijven.

In Engeland vond de algemeene loonsverhoging voortgang. In het vierde kwartaal verkregen niet minder dan 1¹/₃ miljoen arbeiders een loonsverhoging, waartegenover een verlaging stond voor slechts 15 000 arbeiders. Hierbij moge worden opgemerkt, dat het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud steeg van 48 pCt. boven het niveau in 1914 op 1 October tot 51 pCt. boven dit niveau op het einde van het kwartaal. In de katoenindustrie is een overeenkomst gesloten, waarbij de loonen voor de wevers met 7,3 pCt. werden verhoogd, terwijl voor het weven van bepaalde soorten een grotere stijging werd verkregen. De loonstijging varieert tusschen 1 sh. 6 d. en 3 sh. per week. De ondernemers weigerden een minimumloon vast te stellen. Na langdurige onderhandelingen zijn op het einde van het jaar ook de loonen voor de katoenspinners verhoogd met 5,63 pCt. Ruim 50 000 matrozen en andere schepelingen van de koopvaardijvloot zullen weer de volle bezoldiging genieten van den tijd vóór 1932; het laatste kwart van de destijds toegepaste loonsverlaging van 10 pCt. is thans gerestitueerd. Verder is er o.a. nog een loonsverhoging te vermelden voor de arbeiders bij de scheepswerven. De eisch der spoorwegarbeiders om de loonen van 1929 wederom in te voeren en een zesurendag in toepassing te brengen is door het scheidsgerecht verworpen. De hooge kosten zouden de spoorwegen niet kunnen opbrengen.

In aansluiting bij hetgeen in de vorige kroniek is medegedeeld omtrent de invoering van de 40-urenweek in Frankrijk kan thans nog het volgende worden vermeld. Op 1 Januari 1937 trad de 40-urige werkweek in werking voor de textielindustrie. Als uitzondering is bepaald, dat daar waar men in continu-bedrijf werkt, zooals b.v. in de kunstzijdeindustrie, de arbeidstijd maximaal 42 uur mag bedragen. Een regeling waarbij een vijfdaagsche werkweek (5 maal 8 uur) met een vrije Zaterdag is ingevoerd, trad in het centrum Roubaix-Tourcoing in werking. Voorts trad in December de 40-urenweek in werking voor het bouwbedrijf en de openbare werken, in Januari voor het bakkersbedrijf in het departement Seine en Marne en voor de spoorwegbedrijven en in Februari voor het boekdrukkersbedrijf. Einde November is een collectieve arbeidsovereenkomst tot stand gekomen voor de wegenindustrie, waarbij ongeveer 100 000 arbeiders zijn betrokken. Een collectieve overeenkomst in de zijde- en kunstzijde-industrie in Zuid-Oost Frankrijk, welke voor een half jaar werd aangegaan en waarbij de loonen werden geregeld, is thans door de Regeering bindend verklaard voor het geheele rayon. Dit is de eerste verbindendverklaring sinds de Wet van 24 Juni 1936 in werking is getreden. Sindsdien is ook een collectieve overeenkomst in de staal- en machine-industrie in het gebied van Parijs bindend verklaard. In verband met de stijging van de kosten van levensonderhoud is de loonsverhoging van 10 pCt. in de textielindustrie van Noord Frankrijk, die in Juni was toegestaan, thans verhoogd tot 20 pCt.

Ook in België viel voor verschillende bedrijfstakken een loonsverhoging waar te nemen, terwijl een verkorting van den werktijd in een aantal bedrijven werd ingevoerd. Voor de mijnen kwam de officieele gemengde mijncommissie tot overeenstemming betreffende het invoeren met ingang van 1 Februari van een werktijd van 7½ uur per dag en 45 uur per week. De dagloonen blijven onveranderd; de stukloonen worden met 7 pCt. verhoogd. Afwijkingen van

den arbeidstijd behoeven de goedkeuring van den Minister van Arbeid; zij zouden slechts voor den tijd van 3 maanden toegepast mogen worden en niet meer dan 3 uur per week mogen bedragen. Voor dit overwerk zal een bijslag van 25 pCt. op het loon worden betaald. De nationale paritaire commissie voor de diamantnijverheid besloot de loonen met 15 pCt. te verhoogen; deze verhooging zal in twee gedeelten worden ingevoerd en wel 10 pCt. in Januari en 5 pCt. in Februari. De laatste verhooging geldt voorloopig niet voor de zagers. In de Antwerpsche haven is de zevenurige werkdag ingevoerd, welke maatregel is nagevolgd door de havens van Brussel en Gent. In verband met de stijging van de kosten van levensonderhoud zijn de loonen voor de Antwerpsche bootwerkers verhoogd (dagploegen met 2 frs., nachtploegen met 3 frs.). De loonen voor de transportarbeiders bij het Entrepôt te Brussel zijn met 3 pCt. verhoogd. In verschillende bedrijfstakken zijn nieuwe paritaire commissies ingesteld, o.a. voor de schoenindustrie en het bankbedrijf.

Gedurende 1936 is in Duitschland over het algemeen geen verandering gekomen in de tariefloonen. Met ingang van 1 Januari 1937 is een nieuwe Rijkstariefregeling voor het bouwbedrijf in werking getreden; ook het stucadoors- en stratenmakersbedrijf vallen onder deze verordening. In de verordening zijn de algemeene arbeidsvoorwaarden geregeld. De loonen van de arbeiders beneden 21 jaar zijn in verhouding tot het loon van den volwassen arbeider vastgesteld; deze bedragen voor den arbeider na afsluiting van de leerlingperiode minstens 75 pCt. en voor den arbeider zonder leertijd minstens 40 pCt. van het loon van den volwassen arbeider. De toeslagen voor overwerk en werk op Zon- en feestdagen, die tot heden gewestelijk waren geregeld, zijn thans landelijk vastgesteld. Nieuw is verder de bepaling betreffende een opzeggingstermijn van 3 dagen. Bijzondere zorg is besteed aan de regeling van het leerlingwezen, waarbij o.a. de wekelijksche vergoedingen zijn geregeld.

Op 1 November is in Zweden de wettelijke regeling betreffende den arbeidsduur in den landbouw in werking getreden. In verband hiermede kwamen nieuwe collectieve contracten in werking; de landarbeiders verkregen een belangrijke loonsverhooging, varierende tusschen 10 en 20 pCt.

Met ingang van 1 Maart zijn de loonen van de Finsche zeelieden, die reeds in 1936 waren verhoogd, wederom met 8 tot 10 pCt. gestegen.

In verschillende bedrijfstakken in de Vereenigde Staten zijn de loonen verhoogd, o.a. in de automobieliindustrie, de kopermijnen, de zeevaart, de wolindustrie en de kledingindustrie. De loonindex voor landarbeiders is gestegen van 102 op 1 October 1935 tot 110 op 1 October 1936 (1910-14 = 100).

Organisatie van werkgevers en werknemers. De verhoudingen tusschen socialist en communisten. De bestrijding van de werkloosheid en hare gevolgen. Maatregelen tegen de werkzaamheid van radicale stroomingen. Samenwerking tusschen vak- en politieke organisaties in de Scandinavische landen. Streven naar samenwerking tusschen vakverenigingen en coöperaties in de Vereenigde Staten. Standpunt Amerikaansch Verbond van Industrieelen t. a. v. de betrekkingen met de werknemers. Het I.V.V. en de Soc. Arb. Internationale en de gebeurtenissen in Spanje.

Het vraagstuk betreffende de samenwerking tusschen socialist en communisten bleef in verschillende landen de aandacht vragen. Zoo besloten in België de socialistische en de communistische jeugdorganisaties tot fusie. Dit besluit werd genomen tegen den uitdrukkelijken wil van de leiding der (socialistische) Belgische Werkliedenpartij, welke verklaarde de saamsmelting niet te erkennen. De Vlaamsche jeugdgroepen werkten er daarom niet aan mede en stichtten een eigen organisatie, de Socialistische Arbeidersjeugd van Vlaanderen. Intusschen sprak ook de Brusselsche afdeeling van de Werkliedenpartij zich voor eenheid met de communisten uit. ¹⁾ In Engeland kwam het tot een eenheidsfront tusschen de Onafhankelijke Arbeiderspartij (de vroegere, eenige jaren geleden afgescheiden, linkervleugel van de Arbeiderspartij), de Socialistische Liga (de tegenwoordige linkervleugel der Arbeiderspartij) en de Communistische Partij. Het bestuur van de Arbeiderspartij sloot hierop de Liga, wegens handelingen in strijd met de congresbesluiten, van het lidmaatschap der Partij uit. ²⁾ De Socialistische partij in Zwitserland, die in Polen en de Arbeiderspartij in Nieuw-Zeeland besloten elke samenwerking met de communistische partij af te wijzen. ³⁾ Met betrekking

¹⁾ Vooruit, 24, 28 en 29 December 1936 en 25 Januari 1937.

²⁾ De Tribune, 21 December 1936; Internationale Information (S.A.I.), 29 Januari 1937.

³⁾ Internationale Information, 24 November; Vooruit, 13 November en 7 December 1936.

tot de in het voorjaar van 1936 tot stand gekomen samensmelting van het communistische en het socialistische vakverbond in Frankrijk zij vermeld, dat de grootste van het verbond deel uitmakende organisatie, de metaalbewerkersbond, de functies van vak- en politieke organisaties vereenigbaar verklaarde, een besluit, dat afwijkt van het door de socialisten voorgestane en bij de fusie aanvaarde beginsel van volledige onafhankelijkheid der vakbeweging van politieke partijen. De nieuw gekozen leiding van den bond bestaat thans in meerderheid uit communisten, evenals die van de bonden van spoorwegpersoneel, bouwvakarbeiders en textielarbeiders. ⁴⁾ In verschillende deelen van Spanje kwam het onder den druk der omstandigheden tot een samengaan van het socialistische en het in genoemd land grooten aanhang tellende syndicalistische vakverbond, organisaties, waartusschen vaak een scherpe strijd gevoerd werd. ⁵⁾

In de werkzaamheden der organisaties bleef de bestrijding van de werkloosheid en hare gevolgen een voorname plaats innemen, al vallen ditmaal weinig belangrijke bijzonderheden te vermelden. Alleen zij medegedeeld, dat het Belgische socialistische vakbond een buitengewoon congres hield om zijn standpunt te bepalen ten aanzien van de Regeeringsplannen tot invoering van verplichte werkloosheidsverzekering. Dit congres sprak zich uit voor verplichte verzekering voor vrijwel alle loontrekkenden (ook die in overheidsdienst), met uniforme contributie voor alle verzekerden en gelijke bijdragen van de werkgevers, terwijl de Staat de kosten van beheer en eventuele tekorten moet dragen. De uitvoering der verzekering wenschte men bij de vakbonden te laten. ⁶⁾

Tegen de werkzaamheid van communistische en fascistische organisaties werden in verschillende landen van Overheidswege weder maatregelen genomen in den vorm van verbod van vereenigingen, van vergaderingen en van bladen, arrestatie van leiders e.d. De Regeeringen van Duitschland en Japan gingen een overeenkomst aan, gericht tegen de actie van de Communistische Internationale. ⁷⁾ In Griekenland werd een zeer groot aantal communisten in hechtenis genomen. ⁸⁾ De oprichting van communistische vakvereenigingen werd van Overheidswege verboden. Anderzijds stelde de Regeering een bedrag ter beschikking van een aantal arbeidersorganisaties tot stichting van volkshuizen. ⁹⁾

Van de verdere voorvallen verdienen nog de volgende vermelding. Op een conferentie van de socialistische politieke partijen en vakvereenigingen van Denemarken, Finland, Noorwegen en Zweden kwam o.m. de mogelijkheid van economische samenwerking tusschen genoemde landen in bespreking. Een studie-commissie zal hiernaar een onderzoek instellen. ¹⁰⁾ De Alg. Raad van het Zweedsche vakverbond besloot de pers van de Zweedsche sociaal-democratische partij financieel te steunen. ¹¹⁾ Het congres van het Amerikaansche vakverbond en dat van den Bond van Amerikaansche Coöperaties spraken zich beide uit voor samenwerking tusschen vakvereenigingen en coöperaties. ¹²⁾ De algemeene vergadering van het Verbond van Amerikaansche Industrieelen verklaarde zich in een resolutie over de betrekkingen tusschen werkgevers en werknemers bereid tot overleg, zoowel collectief als individueel, doch verwierp elke dwang of inmenging van derden. ¹³⁾ Het congres van het Japansche vakverbond verlangde instelling van een ministerie van Arbeid, als eerste stap om te komen tot „plan-economie”. ¹⁴⁾ Het in het voorjaar van 1936 gestichte Nat. Verbond van Japansche Patriotische vakvereenigingen besloot de bestrijding van communistische en socialistische actie als punt van zijn program op te nemen. ¹⁵⁾ Met betrekking tot de gebeurtenissen in Spanje zij nog medegedeeld, dat het I.V.V. en de Socialistische Arbeiders-Internationale hun oproep aan de aangesloten organisaties herhaalden om de voorziening van de opstandige beweging met wa-

⁴⁾ Bulletin I.V.V., 17 December 1936 en 4 Februari 1937.

⁵⁾ Verschillende persberichten van November en December 1936.

⁶⁾ Belgische Vakbeweging, 26 November 1936.

⁷⁾ Persbericht, 25 November 1936.

⁸⁾ Persbericht, 17 December 1936.

⁹⁾ Informations Sociales, 14 December 1936.

¹⁰⁾ Bulletin I.V.V., 24 December 1936.

¹¹⁾ Bulletin I.V.V., 14 Januari 1937.

¹²⁾ Informations Sociales, 30 November 1936 en 18 Januari 1937.

¹³⁾ Informations Sociales, 25 Januari 1937.

¹⁴⁾ Bulletin I.V.V., 28 Januari 1937.

¹⁵⁾ Informations Sociales, 4 Januari 1937.

pens en manschappen zooveel mogelijk te beletten. De hulp-actie ten bate van geestverwante slachtoffers van den opstand werd voortgezet. ¹⁶⁾

¹⁶⁾ Bulletin I.V.V., 12 November en 10 December 1936.

Arbeidersbescherming. Internationaal: Stand der bij de Internationale Organisatie van den Arbeid ingeschreven ratificaties van arbeidsconventies op 1 Januari 1937. De Internationale Arbeidsconferenties in 1936 en het vraagstuk der 40-urige werkweek. Agenda's voor de Arbeidsconferenties van 1937 en 1938. De nieuwe sociale wetgeving in Frankrijk en België. Italië: Toepassing 40-urenweek in de wet vastgelegd. Groot-Britannië: Herziening Fabriekswet. Onderzoek naar bakkersnachtarbeid. De werktijdverkorting. Wetsontwerp tot toekening van vacantie met behoud van loon. Vereenigde Staten: Conferentie voor de sociale politiek.

Het streven, om maatregelen tot bescherming van de in het bedrijfsleven werkende arbeidskrachten in wettelijke regelingen vast te leggen, heeft in de laatste jaren weer aanmerkelijk aan kracht gewonnen. In enkele landen kwam in 1936 een geheel nieuwe arbeidswetgeving tot stand, terwijl in verschillende andere de reeds op dit gebied bestaande voorschriften werden herzien of uitgebreid. ¹⁾ Van groote betekenis is hierbij de invloed, welke uitgaat van het werk der Internationale Organisatie van den Arbeid.

Het aantal der door dit wereldcentrum der arbeidswetgeving aanvaarde verdragen was eind 1936 gestegen tot 58, waarop in totaal 732 ratificaties ²⁾ van Regeeringen waren ingeschreven (een jaar tevoren 679), terwijl bovendien in den loop van 1936 in verschillende landen nog 113 voorstellen tot bekrachtiging van conventies aanhangig waren gemaakt.

Het afgelopen jaar bracht voor dit internationaal instituut een groote activiteitsontplooiing. Behalve de gebruikelijke algemeene conferentie in Juni, had in Januari 1936 te Santiago in Chili een bijzondere bijeenkomst plaats van de Amerikaanse Staten, mede als gevolg waarvan de banden met dit werelddeel nauwer zijn aangehaald. ³⁾ Voorts waren in October j.l. twee zittingen uitsluitend gewijd aan de belangen der zeelieden. Met groote meerderheid van stemmen zijn hier in een aantal overeenkomsten o.m. internationale normen vastgelegd omtrent de aansprakelijkheid der reeders bij ziekte of ongeval, de ziekteverzekering, de betaalde vacantie en den 8-urendag der zeelieden, benevens voor de sterkte der bemanning aan boord van schepen. ⁴⁾ Tevoren had de Juni-Conferentie reeds ontwerp-verdragen aanvaard betreffende het toekennen van vacantie aan de in handel en nijverheid werkzame arbeidskrachten, alsmede omtrent bepaalde methoden van werving van inheemsche werkrachten in de koloniën. ⁵⁾

Een der allerbelangrijkste vraagstukken, waarvoor, onder den drang der crisomstandigheden en de snel voortgaande ontwikkeling der techniek, vooral in de laatste jaren een oplossing wordt gezocht, is wel de verkorting van den arbeidsduur in de industrie. Nadat in 1935 de 40-urige werkweek, met behoud van den bestaanden levensstandaard der arbeiders, door de Internationale Arbeidsconferentie in beginsel was aanvaard, is de geleidelijke toepassing in de verschillende bedrijfstakken aan de orde. In 1936 hield de Conferentie zich speciaal bezig met voorstellen tot invoering van de 40-urenweek bij de openbare werken, in het bouwbedrijf, de ijzer- en staalindustrie en den steenkolenmijnbouw, doch slechts de voor eerstgenoemde bedrijfspgroep ontworpen conventie verkreeg dit jaar de vereischte $\frac{2}{3}$ stemmenmeerderheid. Tevoren waren reeds aangenomen: in 1934 het verdrag voor de vensterglasindustrie, in 1935 dat voor de fabricage van flesschen. De voor de andere bedrijven voorgestelde verdragen komen in een volgende vergadering opnicuw aan de orde. ⁶⁾ Inmiddels is door voorbereidende 3-partijen-conferenties van deskundigen in November en December j.l. de mogelijkheid onder het oog gezien van werktijdverkorting in de grafische bedrijven en in de chemische industrie. ⁶⁾ Opnieuw bleek toen, hoe sterk over deze kwestie speciaal de standpunten van werkgevers en werknemers uiteenloopen. Er konden geen met eenparigheid van stemmen aangenomen adviezen worden uitgebracht omtrent den inhoud der te ontwerpen arbeidsverdragen.

¹⁾ Zie hiervoor nader in de kronieken over de voorafgaande kwartalen van 1936.

²⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 1 van 4 Jan. 1937.

³⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 2, 1936.

⁴⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 11, 1936.

⁵⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 7, 1936.

⁶⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 1, 1937.

Op verzoek van de Regeering der Vereenigde Staten zal in April a.s. een 3-zijdige technische conferentie voor de textielnijverheid te Washington plaats hebben, tot bijwoning waarvan alle landen zijn uitgenoodigd, waar dit bedrijf een belangrijk deel der industrie uitmaakt. Op deze bijeenkomst komen alle vraagstukken in behandeling, welke thans voor de textielnijverheid van bijzondere beteekenis moeten worden geacht.

De in Juni a.s. te houden 23e zitting der Internationale Arbeidsconferentie zal o.m. de volgende punten in bespreking nemen: veiligheidsmaatregelen in het bouwbedrijf; openbare werken als middel tot werkverruiming; verkorting van den arbeidsduur in de grafische en chemische bedrijven en in de textielnijverheid, benevens herziening van vroeger aanvaarde conventies nopens den minimum-leeftijd, waarop in nijverheid en handel kinderen tot het verrichten van betaalden arbeid mogen worden toegelaten, met de bedoeling dezen leeftijd te brengen van 14 op 15 jaar. Een dergelijke herziening van het verdrag betreffende den leeftijd van kinderen, die aan boord van schepen werken, is reeds aangenomen door de Zeeliedenconferentie van October j.l.

Verder koos de Raad van Beheer ter plaatsing op de agenda der conferentie van 1938, de navolgende onderwerpen: regeling van de methoden van aanwerving en arbeidsvoorwaarden voor werkkrachten, die in een ander land arbeid verrichten; de arbeidscontracten voor inheemsche werkkrachten; de werktijden bij het verkeer langs den weg; het vakonderwijs. Bovendien moeten dan nog de in 1937 in eerste lezing behandelde punten definitief worden afgedaan. *)

Al kon in het afgelopen jaar het beginsel van de werktijdverkorting in internationaal verband slechts weinig vorderingen boeken, binnen de grenzen van verschillende landen waren deze wél waar te nemen. De belangrijkste gebeurtenis op dit gebied was de vastlegging in Frankrijk ⁷⁾ — in een wet van 21 Juni — van een maximalen werktijd van 40 uur per week voor alle in nijverheid, handel en ambacht werkzame arbeiders en bedienden, zonder dat deze maatregel tot vermindering van hun loon of salaris mocht leiden. De toepassing in de afzonderlijke bedrijven geschiedt geleidelijk bij Ministerieel besluit, na overleg met de betrokken organisaties van werkgevers en werknemers. Voorts kwamen in dit land nog wetten tot stand tot toekenning aan de werknemers van een jaarlijksche vacantie van 2 weken met behoud van loon, alsmede tot het afsluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten, welke o.m. de vrijheid van vakorganisatie en meeningsuiting moeten waarborgen en bepalingen moeten bevatten betreffende minimum-loonen, het inacht nemen van een opzeggingstermijn, de beslechting van arbeidsgeschillen, het instellen van personeelcommissies en de regeling van het leerlingwezen.

De Hooge Raad van Arbeid heeft zich uitgesproken voor vastlegging in de wet van een verbod voor nachtarbeid (tusschen 10 uur n.m. en 4 uur v.m.) in bakkerijen; de verkoopuren voor brood zullen de bakkerijen echter zelf moeten bepalen. ⁸⁾

De nieuwe koers in de sociale politiek doet ook in de Fransche koloniën haar invloed gelden. ⁸⁾ Van Regeeringswege wordt thans een onderzoek ingesteld naar de daar heerschende arbeidstoestanden en geldende sociale en hygiënische voorschriften, terwijl in verschillende gebieden (West- en Noord-Afrika, Indo-China, Fransch-Guyana) reeds sociale en economische hervormingen zijn tot stand gekomen. Een wet is in behandeling, welke algemeene reorganisatie beoogt van het door Frankrijk toegepaste koloniale stelsel, met het doel verbetering te brengen in de maatschappelijke en politieke omstandigheden, waaronder de bevolking leeft, volgens de richtlijnen, welke hiervoor door den Volkenbond en het Internationaal Arbeidsbureau zijn aangegeven.

De Belgische Regeering kreeg in 1936 bevoegdheid ⁷⁾, om in bedrijven, waar gevaarlijke, ongezonde of inspannende arbeid wordt verricht, het aantal werkuren geleidelijk in te krimpen tot 40 per week; voorts, om in alle takken van bedrijf de bij overeenkomst tot stand gekomen werktijdverkortingen algemeen verbindend te verklaren. Ook in dit land is het recht der werknemers op vacantie (6 dagen per jaar) met vol loon in de wet vastgelegd.

De in den loop der laatste jaren in Italië vrijwel algemeen gebruikelijk geworden regelingen omtrent een werkweek van 40 of 42 uren ontvingen in

*) Persberichten.

7) Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 7, 1936.

8) Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 12 van 21 Dec. 1936.

December j.l. een officieele sanctie ¹⁰⁾, doordat bij wettelijk voorschrift de normale maximum-arbeidsduur voor arbeiders in industrieele bedrijven werd bepaald op 40 uur per week (in continu-bedrijven 42 uur). Op andere groepen kan een overeenkomstige regeling van toepassing worden verklaard. Soepelheid bij de uitvoering wordt gewaarborgd, door overwerk tot ten hoogste 12 uur per week toe te staan. Tevoren waren reeds regelingen getroffen voor het verleen van vacantie aan de werknemers.

Door de Engelsche Regeering is een voorstel ingediend tot herziening en aanvulling van de Fabriekswet ¹¹⁾, met het doel deze aan te passen aan de nieuwe toestanden in het bedrijfsleven en tevens verbetering te brengen in de bestaande voorschriften ten behoeve van de veiligheid, de gezondheid en het welzijn der arbeiders. Belangrijk is vooral de wijziging, welke men denkt te brengen in de werktijden voor vrouwelijke en jeugdige werkkrachten. Hun normale arbeidsduur wordt bepaald op 9 uur per dag en 48 uur per week. Overwerk kan worden toegestaan tot ten hoogste 100, in bijzondere gevallen 150 uur per jaar.

Een Regeeringscommissie is ingesteld ¹¹⁾, om onderzoek te doen naar de gevolgen, welke een wettelijk verbod van nachtarbeid in brood- en banketbakkerijen zou hebben voor het publiek en voor de betrokken arbeidskrachten, alsmede om van advies te dienen over het al of niet wenschelijke van een dergelijk verbod.

Tegenover den van verschillende zijden uitgeoefenden drang tot wettelijke verkorting van den arbeidsduur bleef de Regeering zich terughoudend toonen. Eind November legde zij aan het Parlement een Witboek voor, waarin o. m. verslag werd gedaan over de met vertegenwoordigers van een aantal der belangrijkste bedrijfstakken gevoerde onderhandelingen betreffende de mogelijkheid en de te verwachten gevolgen van een werktijdverkorting. ¹²⁾ Aan bedrijfsgewijze vrijwillige regelingen blijkt men in dit land vooralsnog de voorkeur te geven.

Door de Arbeiderspartij is een wetsontwerp ingediend ¹³⁾, met het doel aan werknemers, die 12 maanden achtereen bij dezelfde onderneming in dienst zijn, het recht toe te kennen op een vacantie van ten minste 8 dagen met behoud van loon. Bij de hierover kortgeleden in het Lagerhuis gevoerde besprekingen, verklaarde de Regeering, de noodzakelijkheid van dwingende wetgeving op dit gebied niet in te zien, daar de vrijwillige regeling bij collectieve arbeidsovereenkomst gestadig in betekenis toeneemt.

In de Vereenigde Staten zijn op de door de Federale Regeering bijeengeroepen 3e jaarlijksche conferentie ¹⁴⁾ van vertegenwoordigers der Staatsdepartementen van Arbeid met afgevaardigden van de organisaties van werkgevers, werknemers, de sociale diensten, de verbruikersverenigingen e.d. — welke conferenties ten doel hebben de eenheid en gelijkvormigheid in de sociale wetgeving van de Staten te bevorderen — o. m. voorstellen aanvaard tot verbetering van de geldende beveiligings- en beschermingsmaatregelen en van de fabrieksinspectie. Verder bleek men het noodzakelijk te achten in de Staatswetten voorschriften op te nemen tot verbod van den arbeid van kinderen beneden 16 jaar, bescherming van jeugdige werkkrachten van 16—18 jaar tegen beroepsgevaaren, vaststelling van minimumloonen voor vrouwen en jeugdige werkkrachten, afschaffing van huisindustrie, algemeene toepassing van de 40-urige werkweek (5 dagen van 8 uren), toekenning van vacantie met behoud van loon, verbetering der vakopleiding, bescherming, bemiddeling en arbitrage bij arbeidsconflicten, verbetering der volkshuisvesting. Overigens neemt — wat meer in het bijzonder den arbeidsduur betreft — de propaganda van het Amerikaansch Vakverbond voor de 30-urige werkweek den laatsten tijd weer in kracht toe. ¹⁵⁾

¹⁰⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 3 van 18 Jan. 1937.

¹¹⁾ The Ministry of Labour Gazette van Febr. 1937. Zie ook het Maandschrift, afl. 2, 1937.

¹²⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 6 van 8 Febr. 1937 en The Ministry of Labour Gazette van Dec. 1936.

¹³⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 12 van 21 Dec. 1936 en Vol. LXI, no. 4 van 25 Jan. 1937.

¹⁴⁾ Monthly Labor Review van Dec. 1936.

¹⁵⁾ Arbejderen no. 13 van 15 Jan. 1937.

Arbeidersverzekering. Internationaal: Conferentie van deskundigen te Praag. Frankrijk: Behoud van rechten in de sociale verzekering. Kortingen vervallen. België: Pensioenkortingen vervallen. Plannen der Regeering betreffende toekenning onderdomsrente aan 65-jarige werknemers, benevens aan 60-jarigen, die in

ongezonde bedrijven werken. Duitschland: Gelegenheid tot verzekering opengesteld voor in het buitenland vertoevende Duitschers. Nazorg door de verzekeringsinstellingen te verstrekken aan tuberculose-patiënten. De financieele uitkomsten der sociale verzekering. Denemarken: Overzicht der uitgaven voor sociale verzekering en sociale zorg. Voorstel tot aanvulling der sociale verzekeringswet. Zweden: Verslag der pensioenverzekering. Finland: Wetsontwerpen op de volksverzekering tegen invaliditeit en ouderdom en een moederschapsverzekering. Vereenigde Staten: De wet op de sociale zorg geheel in werking getreden. Pensioenregeling voor het spoorwegpersoneel.

Het terrein, waarover de sociale verzekering haar werkzaamheden uitstrekt, breidt zich van jaar tot jaar uit en nam ook in 1936 weer in omvang toe. In een aantal landen, waar tot voor korten tijd voorzieningen van dien aard vrijwel onbekend waren of althans in zeer geringe mate toepassing vonden — zooals in Amerika en het nabije en verre Oosten — gelden nu min of meer uitgebreide stelsels van verzekering tegen de verschillende gevaren, welke den mensch in zijn maatschappelijk leven bedreigen, of verkeerden plannen tot zulk een verzekering in min of meer gevorderden staat van uitvoering. Aan den anderen kant blijkt in de landen met een reeds sinds jaren bestaande sociale verzekering steeds meer de behoefte te worden gevoeld, deze open te stellen ook voor andere minder bemiddelde bevolkingsgroepen dan voor de arbeidersklasse alleen. Kenmerkend is in dit verband de ontwikkeling der arbeidersverzekering in de Scandinavische landen tot een algemeene volksverzekering, doch ook elders is een streven in dezelfde richting waar te nemen.

In September j.l. had te Praag een zitting der internationale conferentie¹⁾ voor sociale verzekering plaats, waaraan 32 nationale organisaties van vereenigingen tot onderlingen steun en van ziekenfondsen, benevens 8 centrale verzekeringsinstituten — afkomstig uit 16 verschillende landen — deel namen. Hier werden o.m. resoluties aangenomen omtrent de medewerking der fondsen aan den strijd tegen de tuberculose en betreffende het tegengaan der monopoliseering van handelsmerken voor pharmaceutische preparaten, terwijl besloten werd een onderzoek in te stellen naar de nieuwe problemen, welke zich bij de invaliditeits- en ouderdomsverzekering voordoen, in verband met de vermindering der inkomsten uit interest, de afnemende geboorte- en sterftecijfers, de ten behoeve van oudere werklozen te treffen voorzieningen. In het vervolg zal deelneming aan de conferentie ook open staan voor instellingen, welke zich bezig houden met invaliditeits-, ouderdoms- en pensioenverzekering.

Op 1 Januari 1937 trad in Frankrijk de wet van 26 Augustus 1936 in werking, volgens welke o.m. de voordeelen der sociale verzekering behouden blijven voor loontrekkenden, wier verdienste uitkomt boven het tot dusver daarvoor vastgestelde maximum. Voorts is een eind gekomen aan de in 1936 voor bedoelde verzekering toegepaste premieverlaging, zoodat thans weer 8 pCt. van het loon als verzekeringspremie moet worden betaald.²⁾ Afgeschaft zijn alle kortingen, welke in de laatste jaren in mindering waren gebracht van de pensioenen, inzonderheid van ambtenaren, spoorwegpersoneel en trekkers van rente uit de arbeidersinvaliditeitsverzekering voor Elzas-Lotharingen.³⁾

In België²⁾ verviel op 1 December 1936 de aftrek, welke in de laatste jaren — ter verlichting van de lasten der Schatkist — werd toegepast op de pensioenen van onder de algemeene sociale verzekering of de mijnwerkersverzekering vallende personen en hun nagelaten betrekkingen. Het pensioenfondsen der mijnwerkers verkeert in ongunstigen toestand, doordat sinds 1931 de uitgaven geregeld de inkomsten overtroffen. Het onlangs gehouden congres van den mijnwerkersbond besloot tot verhooging der contributie aan dat fonds, mits de andere partijen (werkgevers en Staat) eveneens bereid blijken meer bij te dragen.

De Regeering heeft aangekondigd den eisch van behoefte te doen vervallen bij het toekennen van ouderdomsrente aan werknemers van 65 jaar en ouder, indien deze verklaren geen loonarbeid meer te zullen verrichten. Een onderzoek is ingesteld naar het aantal arbeiders tusschen 60 en 65 jaar, die werkzaam zijn in voor de gezondheid schadelijke bedrijven. Het ligt n.l. in de bedoeling, voor deze personen den pensioengerechtigden leeftijd te verlagen tot 60 jaar.

1) Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 10 van 7 December 1936.

2) Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 4 van 25 Januari 1937.

3) Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 5 van 1 Februari 1937.

Een Duitse wet van 23 December j.l. ⁴⁾ bepaalt o.m., dat in den vreemde vertoevende burgers van dit land, die niet ouder zijn dan 40 jaar, zich vrijwillig kunnen aansluiten bij de invaliditeits- of bediendenverzekering in Duitschland. In overeenstemming met de geldende deviezenbepalingen moeten in zoo'n geval de premie's in buitenlandsche munt worden voldaan.

Indien iemand, naast de uitkeering uit de Duitse verzekering, ook tegemoetkomingen volgens buitenlandsche verzekeringsstelsels of uit de Overheidskas van andere landen geniet, kan de Rijksminister van Arbeid — in afwijking van hetgeen dienaangaande in de verzekeringswetgeving is voorgeschreven — bepalen, hoe groot eerstbedoelde uitkeering zal mogen zijn.

De Sociale Verzekeringsraad richtte een opwekking ⁵⁾ tot de instellingen voor invaliditeitsverzekering van arbeiders, mijnwerkers, bedienden en spoorwegpersoneel, om bijzondere voorzieningen te treffen nopens de nazorg en het verstrekken van uitkeeringen aan in behoeftige omstandigheden verkeerende tuberculosepatienten, die met goed gevolg in een sanatorium werden verpleegd, ten einde hen geleidelijk weer voor geregelden beroepsarbeid geschikt te maken.

De financieele uitkomsten der verschillende takken van sociale verzekering, welke reeds over het jaar 1935 gunstig waren geweest, zijn in 1936 opnieuw verbeterd. ⁶⁾ De laatst bekende gegevens dienaangaande, welke op de eerste 3 kwartalen van dit jaar slaan, doen zien dat de uitgaven in dit tijdvak niet ver uitkwamen boven die in dezelfde periode van 1935 (grootste verschil + 4,8 pCt. bij de bediendenverzekering), doch dat de inkomsten meer waren gestegen (n.l. tusschen ruim 7 pCt. bij de ziekteverzekering en ruim 13 pCt. bij de bediendenverzekering).

In de eerste 9 maanden van 1936 bedroegen de uitgaven der ziekteverzekering: 949 miljoen R.M.; die der werkloosheidsverzekering 1139 miljoen R.M. (w.o. 508 miljoen R.M. voor rechtstreekschen werkloozensteun), terwijl aan ongevallenrenten, invaliditeitsrenten, renten van bedienden en van mijnwerkers resp. 158, 859, 198 en 149 miljoen R.M. werd uitbetaald. Voor de ziekenkassen zijn reeds voorloopige cijfers over het geheele jaar 1936 bekend. ⁷⁾ Hieruit blijkt o.m., dat het aantal leden dezer kassen in het verslagjaar gemiddeld 19,5 miljoen bedroeg, tegen 18,8 miljoen in 1935. Er zijn gemiddeld meer leden ziek geweest dan in het voorafgaande jaar (resp. 40,9 en 39,9 per 100), doch de ziektegevallen waren over het geheel van minder ernstigen aard. De uitgaven per lid bleken van gemiddeld 68,28 R.M. in 1935 te zijn teruggelopen tot 67,17 R.M. in 1936. Ook de administratiekosten waren geringer (5,6 pCt.). Verschillende kassen hadden de contributie verhoogd.

Ook in Denemarken zijn dezer dagen gegevens gepubliceerd omtrent de sociale uitgaven in het boekjaar 1935/1936 ⁸⁾, waaruit o.m. blijkt, dat de uitgaven voor de verzekering in dat tijdvak in totaal 256 miljoen, die voor maatschappelijken steun 106 miljoen Kr. bedroegen. Van dit totaalbedrag van 362 miljoen Kr. kwam 35,8 pCt. uit de Rijksschatkist, 35,4 pCt. uit de kassen van gemeenten, terwijl door de verzekerden en hun werkgevers tezamen 28,8 pCt. (n.l. resp. 24,5 en 4,3 pCt.) werd bijgedragen.

In vergelijking met het voorafgaande jaar waren de uitgaven uit de openbare kas voor de sociale verzekering gestegen met \pm 8 miljoen, die voor sociale zorg met \pm 2 miljoen Kr. De Overheid had aan ziekenkassen, invaliditeitsverzekering en ouderdomspensioenen resp. 2,2 miljoen, 1,1 miljoen en 4 miljoen Kr. meer ten koste gelegd. Het aantal leden der ziekenkassen liep in het verslagjaar wat achteruit.

De Regeering heeft onlangs een voorstel ingediend, om de Wet van 1933 op de Sociale verzekering ^{†)} zoodanig te wijzigen, dat de leeftijd, waarop premievrij ouderdomspensioenen kan worden verkregen, van 65 op 60 jaar wordt gebracht. Voorts ligt het in de bedoeling, financieele tegemoetkoming te verleen aan plaatselijke besturen, die goedkoope woningen laten bouwen ten behoeve van trekkers van pensioen uit de sociale verzekering, alsmede om de bijdragen voor de verplichte invaliditeitsverzekering en de ziekteverzekering te verhoogen.

De Zwedse pensioenverzekering ⁹⁾ omvatte in 1934 4,22 miljoen per-

†) Zie hiervoor het Maandschrift 1933, afl. 6.

⁴⁾ Reichsarbeitsblatt 1937, Heft 3.

⁵⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 1 van 4 Januari 1937.

⁶⁾ Wirtschaft und Statistik 1937, no. 1.

⁷⁾ Wirtschaft und Statistik 1937, no. 3.

⁸⁾ Socialt Tidsskrift van Januari 1937.

⁹⁾ Sociala Meddelanden van Januari 1937.

sonen (in 1933 4,18 millioen), w.o. 3,93 millioen (3,89 millioen) contributie-ver-schuldigten, van wie in totaal 23,8 millioen Kr. (23,5 millioen) aan verplichte verzekeringspremie werd ontvangen. Aan verzekerd pensioen, alsmede aan pensioentoeslag en ondersteuning inclusief bijslag voor kinderen, werd in 1935 in totaal resp. 9,2 en 71,3 millioen Kr. uitgekeerd (in 1934 resp. 8,0 en 70,2 mil-lioen Kr.). De aantallen dergenen, die uitsluitend het verzekerd pensioenbe-drag, hetzij pensioen met toeslag of bijslag voor kinderen ontvingen, beliepen op het eind van 1935 resp. 181 000, 382 000 en 13 000 (in 1934 resp. 174 000, 378 000 en 13 000). In het verslagjaar 1935 werd door de pensioenverzekering boven-dien, ten behoeve van zieke verzekerden, nog 2,2 millioen Kr. (in 1934 1,9 mil-lioen Kr.) uitgegeven.

Bij den Finschen Rijksdag is een wetsontwerp ingediend¹⁰⁾ tot invoer-ning van een voor de geheele bevolking geldende invaliditeits- en ouderdoms-verzekering. Alle in Finland woonachtige personen boven 18 jaar zullen daardoor verzekeringsplichtig worden; men schat dat hun aantal aanvan-kelijk bijna 1,9 millioen zal bedragen en in den loop der jaren tot ruim 2,2 millioen zal stijgen. De premie bedraagt 1—3 pCt. van het inkomen der ver-zekerden. De werkgevers hebben als hun aandeel voor de bij hen in dienst zijnde arbeidskrachten $\frac{1}{4}$ bij te dragen van de premie, die over het uitbetaalde loon is verschuldigd. De verzekerden krijgen recht op invaliditeits- en ouder-domspensioen, en de door hen ev. nagelaten kinderen beneden 16 jaar op weezenrente.

Verder heeft de Regeering een moederschapsverzekering voorgesteld, welke alle in dit land wonende Finsche vrouwen zal omvatten, voorzoover haar inkomen met dat van haar echtgenoot tezamen niet meer dan 6 000 mark per jaar bedraagt.

In de Vereenigde Staten traden op 1 Januari jl. de voorschriften in werking van de Wet op de Sociale Zorg¹¹⁾, volgens welke van de loonen der werknemers in handel en nijverheid een belasting (2 pCt. gedurende de eerste 3 jaren) wordt geheven, ten behoeve van de Federale ouderdomsver-zekering. De Nationale Raad voor Sociale Zorg heeft hiertoe $3\frac{1}{2}$ millioen werkgevers en 26 millioen werknemers doen inschrijven, en houdt van deze een centraal kaartregister bij.¹²⁾

Thans zijn in dit land alle 10 vormen van sociale zorg, waarin de wet van 1935 voorzag, in toepassing gebracht.¹³⁾ Hieronder zijn de ouderdoms- en werkloosheidsverzekering als toekomstvoorzieningen uitsluitend voor de thans werkende loonarbeiders bestemd. Van de overige maatregelen gelden die betreffende de zorg voor ouden van dagen, blinden en onverzorgde kinde-ren in meer dan de helft der Staten. Meer dan 1 millioen ouden van dagen genieten nu ouderdomsuitkeering, tegen 236 000 in 1934. Bovendien is het ge-middeld bedrag dier uitkeering, voorzoover de Staten die uit eigen kas ver-strekken, gestegen van 14,68 tot 18,50 dollars per maand. Zooals bekend, wor-den deze uitkeeringen (tot een maximum van 15 dollars) aangevuld met een gelijk bedrag uit de Federale Schatkist. Het aantal door de Overheid ge-steunde onverzorgde kinderen was van 280 600 in 1934 toegenomen tot 337 800 in November 1936. Bij het nieuwe Congres zijn voorstellen ingediend tot wijzi-ging van het in de Wet op de Sociale Zorg voorziene stelsel van financiering der ouderdomsverzekering, alsmede tot uitbreiding van deze verzekering o.m. tot de werkkrachten in het landbouwbedrijf en het huispersoneel, welke er thans buiten vallen.¹⁴⁾

Op 28 Februari loopt de termijn ten einde, waarin van de salarissen en loonen van het spoorwegpersoneel een belasting werd geheven ten behoeve van het pensioenfondsen voor deze groep van arbeidskrachten. In verband met rechterlijke uitspraken dienaangaande zal de verplichte heffing niet worden voortgezet; inmiddels trachtten de betrokken werkgevers en werknemers over-eenstemming te bereiken omtrent een nieuwe pensioenregeling op vrijwillige basis.¹⁵⁾

10) Social Tidskrift 1936, no. 10.

11) Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 8, 1935.

12) Industrial and Labour Information, Vol. LXI, no. 5 van 1 Februari 1937.

13) Labor Information Bulletin van December 1936.

14) Chamber of Commerce of the U.S.A. Legislative no. 5 van 5 Februari 1937.

15) Chamber of Commerce of the U.S.A. Legislative no. 1 van 8 Januari 1937.

